

S é d

2017. ősz

séd

Veszprémi kritikai lap

2017. őszi

Megjelenik évente négyszer

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczy János, Gopcsa Katalin, Ladányi István, Perlaki Claudia

E szám szerkesztői:

Géczy János, Ladányi István

Szerkesztőségi titkár:

Pintér Viktória, Mayer Lisa

Laptev: Somody Péter

Tördelés: Dénes Tamás

Fotó: Gáspár Gábor

Felelős kiadó: Horváth Géza dékán

Kiadja a Pannon Egyetem Modern

Filológiai és Társadalomtudományi Kara

Levelezési cím: Séd folyóirat, Pannon

Egyetem MFTK, Szivéri János Intézet,

Egyetem u. 10., 8200 Veszprém

E-mail: sed.veszpreem@gmail.com

http://sziveriintezet.mftk.uni-pannon.hu

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú

Város Önkormányzata támogatásával

SZÁMUNK SZERZŐI

Asztalos István középiskolai tanár

Bidjari Leila blogger

Birkás Zsófia egyetemi hallgató

Borbásné Gazdag Gabriella karnagy, zenetanár

Botár Attila költő

Brassai Zoltán irodalomtörténész, kritikus

Brunner Attila művészettörténész

Csabay Máté szerkesztő, újságíró

Csuhai István szerkesztő, kritikus

Darabos Petra egyetemi hallgató

Éltető Erzsébet kulturális szervező

Fehér Boglárka esztéta

Fenyvesi Áron művészettörténész

Fürj Katalin középiskolai magyartanár,

drámapedagógus

Gelencsér András egyetemi tanár, a Pannon

Egyetem rektora

Gopcsa Katalin művészettörténész, lapunk

szerkesztője

Hartmann Péter karvezető, zenetudós

Hud Janka egyetemi hallgató

Katona Júlia művészettörténész, muzeológus

Kovács Attila zongorista, zeneszerző

Lukács Elek egyetemi hallgató, karnagy

Lakatos Orsolya zongoraművész, zeneszerző

M. Tóth Antal ny. egyetemi tanár, orvos,

zenekutató

Mayer Lisa egyetemi hallgató

Mihalovicsné Lengyel Alojzia ny. egyetemi

docens

Nyakas Krisztián zenész

Patócs László kritikus, szerkesztő

Pintér Viktória irodalomtörténész, kritikus

Rostetter Szilveszter orgonaművész

S. Lackovits Emőke néprajzkutató

Sebestyén Zsuzsanna egyetemi hallgató

Sipos Anna művészettörténész

Strenner József ny. főkertész

Szántó Viktória dramaturg

Székely Andrea színházi rendező, tanár

Tóth Péter irodalomtörténész, levéltáros

Vásárhelyi Anzelm szerzetes, kézműves

Zalavári Eszter a Veszprém Televízió szerkesztő-

műsorvezetője

Tartalom

- 2 Strenner József
Tiszafáink
Veszprém, Vörösmarty tér 7.; Dózsa György utca 4.
- 4 Csuhai István
Szép, komoly fiadat
Radó Károly: *Golyózó fiú*. Veszprém, Martinovics tér, 1960, bronz
- 6 M. Tóth Antal
Zongorás triók, Auer szellemében
Az Auer trió hangversenye, a III. Auer Fesztivál nyitókoncertje.
Veszprém, Megyeháza, Szent István-terem, 2017. augusztus 2.
- 8 Borbásné Gazdag Gabriella
Nem másolat
Kim Suyoen Bach-koncertje. Auer Fesztivál, Veszprém, Szent Mihály-bazilika, 2017. augusztus 3.
- 9 Borbásné Gazdag Gabriella
Biztonsági övek bekapcsolva
Aleksey Igudesman koncertje. Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, 2017. augusztus 3.
- 10 Lukács Elek
Hős és hős
A Gárdonyi Zoltán Ifjúsági Kamarazenekar hangversenye. Auer Fesztivál, Veszprém, Megyeháza, 2017. augusztus 4.
- 10 Lukács Elek
A szakma jövője
A Zeneakadémia fiatal tehetségeinek hangversenye. Auer Fesztivál, Veszprém, Megyeháza, 2017. augusztus 4.
- 11 Lukács Elek
Hitelesen és önazonosan
Ray Chen és a Mendelssohn Kamarazenekar hangversenye. Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, 2017. augusztus 4.
- 12 Lakatos Orsolya
Beethoven – időtlenül
Frankl Péter és a Mendelssohn Kamarazenekar koncertje.
Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, 2017. augusztus 5.
- 13 Kovács Attila
Szinto szving
Téha Limberger és a Canarro együttes koncertje a Megyeházán. Auer Fesztivál, Veszprém, 2017. augusztus 5.
- 15 M. Tóth Antal
A zenei szépről
A Keller kvartett és Ránki Dezső hangversenye. Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, 2017. augusztus 6.
- 16 M. Tóth Antal
Auer Lipót időben és térben
Vadim Repin és a Mendelssohn Kamarazenekar hangversenye, a III. veszprémi Auer Fesztivál zárókoncertje. Veszprém, Hangvilla, 2017. augusztus 6.
- 17 Kovács Attila
Afro-Cuban
Richard Bona és a Mandekan Cubano koncertje. VeszprémFest, Veszprém, 2017. július 12.
- 18 Pintér Viktória
Időzni a '90-es években
Heather Small. VeszprémFest, História Kert, Veszprém, 2017. július 13.
- 19 Nyakas Krisztián
Koncertterápia
Sir Tom Jones hangversenye. VeszprémFest, Aréna, 2017. július 14.
- 22 Kovács Attila
Biboreső, avagy Prince ünneplése
A The New Power Generation Celebrating Prince koncertje az Arénában. VeszprémFest, Veszprém, 2017. július 15.

Szurcsik József Bálványok és hősök című kiállításának megnyitója.
Művészetek Háza, Dubniczay-palota, Veszprém, Vár utca 29.
2017. július 8. – szeptember 2.

a séd

az alábbi helyeken kapható:

- Egyetemi Könyvtár és Levéltár
Veszprém, Wartha Vince utca 1.,
- Pannon Egyetem B épület, porta
Veszprém, Egyetem utca 10.,
- Pannon Egyetem MFTK
Veszprém, Vár utca 39.,
- Veszprém Megyei Jogú Város
Önkormányzata Polgármesteri Hivatala
Veszprém, Óváros tér 1.,
- Hangvilla
Veszprém, Brusznay Árpád u. 2.,
- Utas és Holdvilág Antikvárium
Veszprém, Szabadság tér 13.,
- Eötvös Károly Megyei Könyvtár
Veszprém, Komakút tér 3.,
- Művészetek Háza
Veszprém, Vár utca 29.,
- Városi Művelődési Központ
Veszprém, Dózsa György utca 1.

A SÉD 2017. tél megjelenésének időpontja:
2017. november

- 23 Nyakas Krisztián
Rozé vagy rizling?
Rozé-, Rizling- és Jazznapok 2107, Veszprém, Óváros tér és a Városháza előtti tér, 2017. július 7–16.
- 24 Rostetter Szilveszter
Régi régizene
Az V. Veszprémi Régizenei Napok nyitánya: a Recercare Régizenei Műhely, illetve Tóth Emese és Kabdebó Noémi koncertje. Veszprém, Jezsuita műemlék templom, 2017. július 18. és 19.
- 25 Csabai Máté
Régi zene, új zene
- 27 Rostetter Szilveszter
Újabb régizene
Csalog Benedek barokk fuvolakurzusának zárókoncertje a Veszprémi Régizenei Napokon. Veszprém, Jezsuita műemlék templom, 2017. július 26.
- 28 Bidjari Leila
Minden zugban muzsika
Veszprémi Utcazene-fesztivál, 2017. július 19–22.
- 30 Sebestyén Zsuzsanna
...és még csak nem is óriáskerekeztem
Veszprémi Utcazene-fesztivál, 2017. július 19–22.
- 32 S. Lackovits Emőke
„Elegantissimus Rex”
Szent László emlékezete. Laczkó Dezső Múzeum Veszprém, 2017. május 25. – szeptember 10.; „Idvezlőgy kegyelmes Szent László király!” Boldog Gizella Főegyházmegyei Gyűjtemény, Szent Imre- (piarista) templom Veszprém, 2017. június 24. – október 31.
- 33 Vásárhelyi Anzelm
Kincsek a múltból
Kincsek Szent Gellért sziklájára mellől. Ásatások Bakonybél korai története nyomában. A kiállítás kurátora: Nagy Szabolcs. Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, 2017. június 24. – szeptember 10.
- 34 Gelencsér András
Könyv a semmiről
Mészáros Ernő: *Az éltető semmi: a levegő. Légtudomány mindenkinek.* Pannon Egyetemi Kiadó, Veszprém, 2017.
- 34 Botár Attila
Írói kéztartások
Sarusi Mihály: *Innen a rácson. Simonyi Imre, Ördög Szilveszter, Körmendi Lajos és Nagy Gáspár küldeményei.* Békéscsaba, Corvinka Kiadó, 2017. [Levelesládából I.]
- 35 Brassai Zoltán
Emlékmentés
Sarusi Mihály: *Öreg-hegyen innen, Öreg-hegyen túl.* Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2017.
- 36 Kovács Attila
Finnugor imaház
Finnugor oratórium. Veszprém Város Vegyeskara és a Mendelssohn Kamarazenekar. Veszprém, 2017. június 17.
- 36 Hartmann Péter
Királyként jött és ment...
Király Csaba orgonahangversenye. XII. Nyári Orgonavarázs, Veszprém, Árpád-házi Szent Margit-templom, 2017. július 23.
- 37 Hartmann Péter
Stíluskeveredések
Tomasz Glanc orgonahangversenye. XII. Nyári Orgonavarázs, Veszprém, Árpád-házi Szent Margit-templom, 2017. augusztus 6.
- 37 Juhász Krisztina
Jófajta hazai swing...
A Swing-Swing együttes koncertje. Rozé-, Rizling- és Jazznapok 2017, Veszprém, Óváros tér, 2017. július 14.
- 38 Patócs László
A terhesebb állampolgárság
Bozsik Péter: *Jelentések a Kór Házából.* Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2017.
- 38 Tóth Péter
Hitelesítetlen mérleg
Ex Symposion 95., 25. évf. (2017). *Zsibvásár*
- 39 Mayer Lisa
Bánat Ucca
Vár Ucca Műhely, 18. évf., 55. szám, 2017/1.
- 39 Mihalovicsné Lengyel Alojzia
Építő és kultúrateremtő
Veszprémi Szemle várostörténeti folyóirat, 19. évf., (2017), 45. szám.
- 40 Éltető Erzsébet
Otthon, szentjánosbogarak
Géczi János: *Kontinentális kedv – Összegyűjtött versek kötetbemutató.* Veszprém, Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Kisfaludy-terem, 2017. június 15.
- 40 Asztalos István
Legfőbb ha omnibuszon
Az Arany 200 busz Veszprém. Szent István-napi ünnepi programok, 2017. augusztus 18–20.
- 41 Gopcsa Katalin
A kő szerelmese
Veszprémi Imre szobrászművész hagyatéka
- 43 Brunner Attila – Sipos Anna
Múzeum Medgyaszay-módra
- 45 Zalavári Eszter
A legfiatalabb
Maurer Dóra: *A megfigyelés tárgya.* Modern Képtár – Vass László Gyűjtemény. 2017. július 15. – 2017. október 28.
- 47 Fenyvesi Áron
Naturalista absztrakció
Bernát András kiállítása. Művészetek Háza – Dubniczay-palota, Moholy-Nagy-terem, 2017. július 22. – szeptember 10.
- 48 Katona Júlia
Online jelenlét
A Veszprém Megyei Levéltár, az Eötvös Károly Megyei Könyvtár, a Laczkó Dezső Múzeum és a Művészetek Háza weboldalairól
- 52 Birkás Zsófia
Szavak nélkül
Szegei Kortárs Balett: *Menyegző.* Koreográfus: Enrico Morelli. *A Tánc Fesztiválja. XIX. Országos Kortárs Összművészeti Találkozó.* Veszprém, Veszprémi Petőfi Színház, 2017. május 24.
- 52 Szántó Viktória
Porszem a gépezetben
Carlo Collodi: *Pinokkió.* Rendezte Bozsik Yvett. *A Tánc Fesztiválja. XIX. Országos Kortárs Összművészeti Találkozó.* Veszprém, Hangvilla, 2017. május 26.
- 53 Fűrj Katalin
Élni akar
Bartók Béla: *5. vonósnyegyes és concerto.* Forte Társulat – Ördögkatlan Fesztivál – CAFé Budapest – Nemzeti Táncszínház. Rendező, koreográfus: Horváth Csaba. *A Tánc Fesztiválja. XIX. Országos Kortárs Összművészeti Találkozó.* Veszprém, Pannon Várszínház, Hangvilla, 2017. május 25.
- 54 Hud Janka
Határokon túl
Vörösmarty Színház: *Pukedli.* Rendező, koreográfus: Blaskó Borbála. *A Tánc Fesztiválja. XIX. Országos Kortárs Összművészeti Találkozó.* Veszprém, Hangvilla – Kávészó, 2017. május 27.
- 55 Pintér Viktória
Hurcolt életek
Deja vu. *TranzDanz.* *A Tánc Fesztiválja.* Koreográfus: Kovács Gergő Péter. *XIX. Országos Kortárs Összművészeti Találkozó.* Veszprém, Latinovits-Bujtor Játékszín, 2017. május 25.
- 56 Pintér Viktória
Riadó testek
Szálkák. Feledi Project. Rendező, koreográfus: Feledi János. *A Tánc Fesztiválja. XIX. Országos Kortárs Összművészeti Találkozó.* Veszprém, Latinovits-Bujtor Játékszín, 2017. május 24.
- 57 Székely Andrea
Óriásbábok és marionettek
- 59 Szántó Viktória
Egyszerre szisszen
Boráros Milada: *Dobronka Cirkusz Világszám!* Rendezte: Boráros Milada. Kabóciádé Családi Fesztivál, Veszprém, 2017. június 17.
- 59 Fehér Boglárka
Dramai befejezés
Helka, a Balaton tündére, a Kabóca Bábszínház és GYKI előadása. Rendező: Székely Andrea. Veszprém, Kolostorok és Kertek Rendezvénytér, 2017. augusztus 12.
- 60 **Részlet Auer Lipót Laczkó Dezsőnek írt 3 oldalas leveléből**

Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

A tiszafa nemzetség (*Taxus*) nyolc faja ismert. Az északi félteke minden földrészén előfordulnak. Hazánkban a közönséges vagy európai tiszafa (*Taxus baccata*) őshonos; szórványosan előfordul a Bükkben, azonban jelentős, összefüggő állománya a Déli-Bakonyban, Szentgál és Bánd határában él, nagy általánosságban a gyertyánnak (*Caprinus betulus*) megfelelő ökológiai viszonyok között. Szerepel a faj *Magyarország veszélyeztetett és védett fa- és cserjefajainak Vörös Listájában*, s a Szentgál környéki állományt lényegében már 1879 óta területileg védi az erdőtörvény, 1951 óta pedig nemzetközileg is nyilvántartják. 2011-ben az *Év fájává* választották.

Tiszafáink

Veszprém, Vörösmarty tér 7.; Dózsa György utca 4.

A magyarországi átlaghoz viszonyítva Veszprémben szakmailag elismerten jelentős a zöldfelület nagysága. E tény meghatározóan városunk beépülésére, beépítésére vezethető vissza. Egyrészt a 20. század közepéig Veszprém beépítettsége lényegében a Séd völgyére s az azt övező dombokra, domboldalakra szorítkozott. A beépítésre alkalmatlan meredekebb lejtők, szirtes szabadon maradtak, rajtuk kisebb-nagyobb fás-bokros, inkább bokros, esetenként – a dolomiton kialakult, sekély, minden bolygatásra érzékeny, sérülékeny, kavicsos rendzina talajon – gyomos-gazos növényzet alakult ki, amely bizonyos „lazaságot” biztosított az egyébként igen zsúfolt beépítettségű lakóterületek között. Másrészt a 14-15 ezer fős kisváros az 1950-es évek legvégén megkezdett, az 1970-es években felgyorsuló, a Veszprémi-fennsíkra kiterjedő, tervezett – így a zöldfelületek megfelelő méretezésére is figyelő – lakótelep-építésekkel vált a századfordulóra mintegy hatvanezres, értékes zöldterületekkel rendelkező középvárossá.

Zöldterületeink legnagyobb értékét a fák jelentik, melyek oxigént termelnek, csökkentik a légszennyezettséget, kondicionálják környezetünket, hozzásimítják a várost a tájhoz, életteret, életlehetőséget biztosítanak számtalan madárfaj és sok kismélt számára, ugyanakkor kellemes esztétikai élményt nyújtanak, meghatározó városképet teremtenek.

Városunk belterületén jelenleg a megközelítőleg 200 hektáros zöldterületen élő fák száma jóval meghaladja a 25 ezer darabot. Ehhez járul a belterületi véd-, illetve parkerdők mintegy 23,5 hektáros felülete. Fáink között, sajnos, kevés az idős példány. Ennek oka részben a város fejlődésében, részben elhelyezkedésében keresendő. Veszprémben sem a középkorban, sem az újkorban nem épültek kastélyok, kúriák jelentős kerttel, parkkal, leszámítva a Püspökkertet (Jószágigazgatóság) – e vonatkozásban az egyház sem jeleskedett. Így kevés volt a fa is, különösen, ami megmaradt, megmaradhatott volna. A város fásításában az 1908-ban alakult *Veszprémi Szépítő Egyesület* hozott fellendülést. Az egyesület tagjai jelentős mennyiségű fát telepítettek (Erzsébet liget, sétány, Kinizsi utca stb.). Ezek többsége azonban a II. világháborús sérülések, illetve az elmaradt sebkezelések, gondozás-elmaradás (esetenként az

Veszprém, Vörösmarty tér 7.

alkalmazott faj tulajdonságai, genetikai adottságai) következtében nem lehetett hosszú életű. A Veszprémi-fennsík jellemzően kopár, itt nem alakultak ki komolyabb erdők, melyekből néhány idős fa a terjeszkedő városba is bekerülhetett volna.

Fáink döntő többségét az 1970-es, 1980-as években telepítették, így többségükben még fiatalok. Ezért is üdítő és nagyon értékes az a néhány koros példány, mely a város egy-egy pontján fellelhető. Közülük is kuriózumként emelkedik ki a Vörösmarty tér 7. számú (hrsz: 4754) ingatlan öreg, védett tiszafája. Védettségének elérésében a családjával Aradról 1919-ben áttelepült Dr. Imreh Zoltán (1916–1981) gyermekorvos jeleskedett. A fát jelenleg fia, Imreh László gondozza.

A megközelítőleg kétszáz éves fa pontos korát nem lehet tudni, de a hagyomány, illetve az ideköltöző család akkori feje, Imreh Géza ügyéségi elnök szerint a fa már beköltözésük idején is körülbelül százéves lehetett, minden valószínűség szerint még az 1820-as évek környékén ültették, az akkor még létező Balogh-tó közelében.

A helyi védelmet – megyei segítséggel – gyakorlatilag már az 1960-as évek legvégén vagy az 1970-es évek legelején sikerült elérni, amikor az a veszély fenyegetett, hogy az akkori Úttörő (ma Mikszáth) utcát átvezetik a telken, illetve a fa déli oldalát egy magas épülettel elárnyékolják. A ma is érvényes, megújított, helyi védettségről szóló törzskönyv száma: 18/77/TE/07, a helyi védettség megújítási éve: 2007.

A fa, mely a részben veszprémi kötődésű (itt érettségizett), neves soproni erdészprofesszor, Majer Antal érdeklődését is felkeltette, aki az 1970-es években elvégezte a fa részletes dendrológiai felmérését, a viszonylag jó termőhelyi adottságoknak és a folyamatos, lelkiismeretes gondozásnak (szárazabb nyarakon öntözik) köszönhetően jól fejlődik. A körülbelül 50 cm magasságban 5 ágra bomló törzs legvastagabbika ma már 58-60 cm átmérőjű, a talajszintre hajló ágú. Kúpos koronaátmérője 16 m (alatta hangulatos pihenőhely: kőasztal és két kőpad), magassága 13-13,5 m.

E példány nőivarú; rendszeresen és – részben a Vörösmarty téri közterületen telepített hím egyedek közelségének köszönhetően – bőven terem. Ép, egészséges; a II. világháború éveiben elszennvedett kisebb, a korona alsóbb ágait érintő, déli oldali sérüléseit, ritkulásait el-, illetve benőtte. A mintegy nyolcméteres magasságban pedig alig észrevehető a két, körülbelül tíz centiméter vastag ágat érintő, 10-12 évvel ezelőtt, a nehéz, latyakos hó nyomására bekövetkezett törés nyoma.

A rendezett kertben álló fa magánterületen áll. A kapun át azonban jól látható, a tulajdonos, Imreh László pedig – akinek kert-, illetve növényserzetére jellemző, hogy bejárójának belső oldalán egy egészséges, körülbelül hatvanéves kislevelű hársfát (*Tilia cordata*) s tegyük hozzá: a Vörösmarty tér jelenleg legmagasabb fáját is ápolja – előzetes bejelentkezés, illetve időpont-egyeztetés után – szívesen mutatja be büszkeségét az érdeklődőknek.

Igaztalanok lennének, ha e tiszafa városunkban élő, méltó párjáról nem tennénk említést. Ez a kéttörzses, hasonló korú, hím ivarú egyed Reider László Dózsa György utca 4. számú ingatlanjának kerítésében, a Vörösmarty térinél jóval mostohább körülmények között, részben a járdában állva maradhatott meg úgy, hogy több példány közül megmaradása érdekében Rédl Rezső, a Bakony flóráját kutató, akkor Veszprémben élő piarista gimnáziumi tanár, botanikus kérésére az 1933-34-ben épülő 8-as főút tervezett nyomvonalát módosították, és egy méterrel nyugatabbra helyezték.

Néhány kevésbé ismert és kevésbé koros, de száz év körüli tiszafa is él még Veszprémben – ha okulunk elődeink példájából, remélhetően unokáink meglegedésére sokáig –, a Búzavirág utca 2. és a Jókai utca 2. számú épületek udvarában (a Jókai utcaiak meglehetősen bizonytalan, veszélyeztetett körülmények között), egy példány a Fenyves utcában, a volt városi kertészet területén és egy a Mártírok útja-Kórház utca sarkán, a McDonald's étterem előtt. Ez utóbbi megmaradása, megmentése Csornai Dezsőné Éva építész-mérnöknek a kórházépítés, illetve az azt megelőző bontások során tanúsított harcos kiállásának köszönhető.

A 19. századtól egyébként számtalan eltérő alakú, magasságú, növekedési erélyű, változatos levélszínű fajtát alakítottak ki belőlük, sőt sárga magköpenyű fajtája is ismert. Veszprém közparkjaiban is fellelhető kúszó, elterülő, oszlop, kúp, piramis, tojás, gömb, bokor vagy fa alakú, törpe vagy nagyra növő, lassú vagy gyorsabb fejlődésű, eltérő árnyalatú zöld, sárga, többféle sárga-tarka, fehér-tarka levélszínű, kisebb vagy nagyobb levelű, lágyabb vagy keményebb, szúrósabb lombozatú fajta, változat. Egyben azonban megegyeznek: valamennyien szépek, gyönyörködtetőek.

Strenner József

Veszprém, Dózsa György utca 4.

Szép, komoly fiadat

Radó Károly: *Golyózó fiú*. Veszprém, Martinovics tér, 1960, bronz

Az ezerkilencszázötvenes, -hatvanas évek magyar szobrászatában egyszerre megszaporodtak a játszó gyerekeket, pöttöm babákat és kiskamaszokat, vékony gyereklányokat és serdülő ifjakat bemutató figurális szobrok. A kánonban régóta helyet kapó tekintélyes mesterek és pályájukat éppen elkezdő fiatal szobrászok egyaránt szívesen vágtak neki a hálás témának. A nyitány persze korábbra esik, Lányi Dezső a budapesti Németvölgyi úti iskolaépület bejáratához az 1930-as években készített két szoborcsoportja lehetett az első, ma is megtekinthető magyarországi fecske (az egyik gyerekeket, a másik mesebeli mackókat ábrázol), de az 1960-as években már részletesebb kategóriákat is el lehetett különíteni a játszó, valamivel éppen foglalatoskodó gyermekszobrok nagyobb halmazában. Egy ilyen kategóriának, a golyóval, kavicsokkal, apró kövekkel játszó fiú típusának az egyik kiemelkedően harmonikus megvalósítása a veszprémi Dózsaváros kis parkjának közepén álló alkotás, Radó Károly *Golyózó fiú* című életnagyságú bronzszobra.

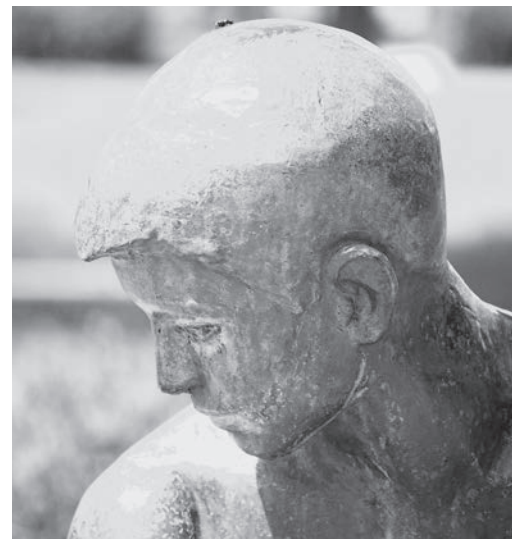

Séd, 2016. tél, 40. old.

Nem csoda persze, hogy a gyermekábrázolás ebben a korszakban a szobrászatban ennyire fellendült. A téma viszonylagos hozzáférhetősége, közelíthetősége, játszani is engedő jellege a létező magyar

hetőségeket nyitott ez az expanzió. A figurális szobrász a tanulóéveiben elsajátított alapsémákat, az álló vagy ülő, térdelő vagy guggoló emberi alakot tudta ezen a módon újra és újra, különféle változatokban, újszerű ábrázolásokban megfogalmazni, anélkül, hogy szükségszerűen kellett volna átlépnie a figurális és realiztikusság a magyar köztérben, a monumentális megbízásokban mindenkor, még manapság is igen kényes határait.

Radó Károly veszprémi szobra hosszú sornak az eleje tájára illeszkedik. Például Gábor Magda 1961-es újbudai, a Feneketlen-tavi játszótéren látható *Ülő fiúja* (a meztelen kamasz tenyerére támaszkodva, kinyújtott lábait enyhén megemelve ül, másik kezénél azonban ott az elmaradhatatlan kerek golyó) tartozik ide. Aztán Brém Ferenc a régi tatabányai mozi mellett álló, szintén ruhát-

lan *Követ ejtő fiúja* jön (1966-os a kútszobor, noha helyére, a még gondosan kiképzett, vízzel teli medencéhez csak 1974-ben került oda). De itt a helye Csíkvári Péter a síófoki buszpályaudvaron látható fiatal férfiaktjának (a *Kavicsot tartó fiú* álló ifjút ábrázol, 1983-ban helyezték el itt) vagy Marton László a tapolcai várnál álló *Múltunk* című szobrának (meztelen guggoló fiú római cserépedényben golyószerű tárggyal egyensúlyoz, 1988-ban állították). Példákat itt csak a saját szoborfényképész gyakorlatomból hoztam, de ezek bőven szaporíthatók más, most nem említett szobrokkal. Mert hát a szobor legközvetlenebb rokona az én szememben a veszprémi egyetemi lakótelepen álló *Labdás fiú*, amelyről ennek a sorozatnak egy korábbi részében írtam. És hát a fenti sornak a késői, 2007-es, már bőven a rendszerváltás utáni időszakból való, viszont témát, feldolgozást, alkalmat és helyszínt tökéletes szimbiózisban egyesítő köztéri betetőzése Szanyi Péter Budapesten, a Práter utcában felállított, közismert és közkedvelt *Pál utcai fiúk*-emléke, a regény nevezetes einstand-jelenetét feldolgozó ötalakos szoborcsoport. Ezen aztán van álló fiú, előrehajoló fiú, guggoló fiú, mindegyik zsáner, amelyik a korábbi évtizedekben előkerült ezen a színen, de van félredobott iskolatáska, és bronzból megformálva ott vannak a kompozíció narratívájának középpontjában maguk az üveggolyók is.

Radó Károly *Golyózó fiúján* hiába keressük a címadó attribútumot, de ez talán nem is meglepő, ha ismerjük a

szobor hányatott történetét. Hertl Viktória, a kitűnő veszprémi szoborkataszter összeállítója a szoborról szóló leírásában részletesen elmondja, hogy 2007 nyarán a szobrot ellopták. A végleges pusztulás előtti pillanatban sikerült Hermanics Józsefnek az egyik színesfém-kereskedésből visszamentenie, ő állította helyre a szobrot, készített neki új talapat és tette rendbe a szobor környezetét. A szobor mai hatásához jelentősen hozzájárul közvetlen tere (a családi házak körbevette Martinovics tér cserjés-bokros-fás sétaútjainak kereszteződésében, a tér közepén, szabadon, több felől megközelíthetően áll a szobor), és az egész plasztika hatásához hozzájárul az új, barna terméskőből tompább szögű V-alakban kirakott al-talapzat, továbbá a szobortalp alatti rész jellegzetes megformálása. A vízszinteshez képest megdőntött, ék alakban rendeződő rétegek, miközben együtt végül vízszintest hoznak létre, termékenyen játszanak el a lejtés, a dőlés, az egyenes gondolatkörével, végső soron a golyógurítással.

Ez a játék azért fontos, mert az eredeti figura mai szemmel nézve és első ránézésre a lehető leghagyományosabb ábrázolás, ami mindent önmaga realiztikusságára bíz, és minden részletében ezt a realiztikusságot szolgálja ki. A testtartás persze a témának megfelelően nem egészen hétköznapi, de azon túl már minden apróbb részlet valószínűleg pontos és ismerős. A testtartás magában foglalja az architektúrális egyensúlyt, noha ez nem expresszíven hivalkodó vagy látványosan bravúros, mint az időszak jelentős, modernizáló egyensúlyszobrainak az esetében. A megformálásnál egyszerűen a begörbített lábujjakra, a behajlított és földre támasztott bal térdre és az ugyancsak a földön támaszkodó jobb kézre hagyatkozik a szobrász. Az

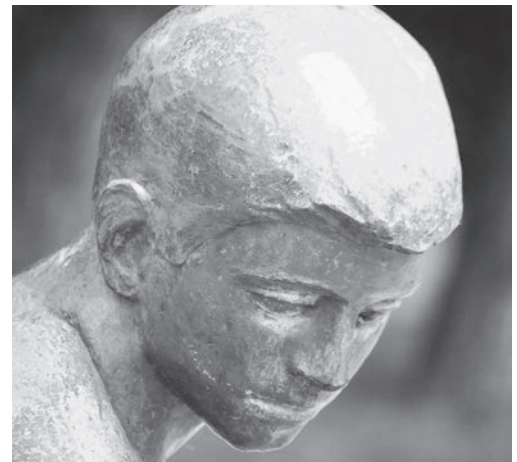
egész beállítás lehangsúlyosabb gesztusa a jobbra fordított fej, amelyet úgyszólván lekísér a földre eresztett jobb kar és részben a behajlított, bal combon pihentetett bal kar, illetve az a bizonyos golyót rejtő jobb kéz. Különböző szögekből nézve feltűnik az egész szobrot uraló mértaniasság és geometria, a szobor felépítésében benne rejlő, különféle szögű háromszögek összjátéka, az egész azonban mégsem hat úgy, mint valamilyen doktriner elgondolás – a szobor a maga realitásával, valóságosságával éppenséggel ezeknek a geometrikus formáknak a totális elsimítását és beolvasztását végzi el a magától értődően ismerősbe és kollokvialisba.

Külön fejezet a fej és az arc, melynek kifejezésében én sokkal erőteljesebbnek látom a komolyságot vagy a koncentrációt, mint a semlegességet vagy az indifferens közömbösséget. A tekintet határozottan a távolba, a kiguruló golyó elképzelt jövőbeli pályájára irányul – újra egy mozzanat, ami a szobrot jelentésanilag valamiféle absztrakció felé tereli, valójában azonban tökéletesen önmaga történetén belül tartja.

Ide tartozik még egy apróság. Még csak fényképekről ismertem a *Golyózó fiút*, amikor néhány hónappal azelőtt, a *Labdás fiú* szerzőségét kutatva a legnépszerűbb videomegosztó oldalon végignéztem a Radó Károlyról készített, különböző időszakokból származó, különféle intenciójú portréfilmeket. Különös időutazás ez, az öt-tíz vagy húsz-harminc perces részletekben egymás után tekinthető meg az aktív, fiatal szobrász, az érett férfi és az idős ember. Radó Károly megnyilvánulásai azonban, bármelyik életkorszakából valók, egy tekintetben feltétlenül azonosak: sem a negyvenvalahány, sem az ötven-, sem a hatvanéves, sem az idősebb szobrászban nincs benne a megkeseredett művészöntudat, tökéletesen hiányzik a

történetét a saját szavaival időről időre újra elmondó szobrászból a kielégítetlen művészre jellemző éhség vagy ambíció. Pedig ez a fiatakkori mű (Radó harmincöt éves volt, amikor a szobrot 1960-ban megformálta, és negyven, amikor alighanem 1965-ben felállíthatták; a köztérre került mű legalábbis ebben az évben részesült a képzőművész-szövetség díjában) sokkal többre predesztinálta alkotóját, mint amilyen pályát ő végül befutott. Hat-hét nagyobb köztéri munka főként vidéki városokban, tucatnyi alkalmi megbízás a hatvanas-hetvenes évek folyamán, s aztán fordulat a dekoratív alkalmazott festészet felé – a képernyőn viszont rendre az önmagával, pályájának alakulásával, családi boldogulásával elégedett és megbékült művész szólal meg és mond el a nézőnek lényeges dolgokat művészi hitvallásáról. A veszprémi *Golyózó fiút* ebben az összefüggésben is pontos, amolyan önbeteljesítő korai önarcképnek, korrektségében, koncentrátságában, egyértelműségében párját ritkító, kiemelkedő figurális hírhozónak látom abból az időből, amelyik réges-régen mögöttünk van már, de amelyet épp az ilyen szobrok tudnak egy-egy rövid pillanatra tapinthatóan, érzékletesen megjeleníteni.

Csuhai István

Fotók: Csuhai István

A III. veszprémi Auer Fesztivált a Fülei Balázs, Kováts Péter és Varga István által létrehozott Auer trió nyitotta, Schubert Esz-dúr és Csajkovszkij a-moll, zongorára, hegedűre és gordonkára írt műveinek előadásával.

Zongorás triók, Auer szellemében

Az Auer trió hangversenye, a III. Auer Fesztivál nyitókoncertje. Veszprém, Megyeháza, Szent István-terem, 2017. augusztus 2.

Séd, 2016. ősz, 46. old.

A zongorás trió műfaja meghatározó szerepet játszott Auer Lipót életében. 17-18 éves korában Hannoverben, Joachim József tanítványaként mestere vasárnapi kamarazene-matinéin a kor legnagyobb muzikusaitól hallotta Beethoven, Schubert, Schumann, Brahms kamaraműveit, köztük trióit. A zongorás trió műfajával kapcsolatos az egész életét meghatározó zenei esemény is. 1868 májusában a mindössze 23 éves Auer, aki akkor már nemzetközi hírnév kamarazenész volt, Londonban a legendás zongoraművésszel, Anton Rubinsteintel és az olasz csellóvirtuóz Alfredo Piattival Beethoven B-dúr trióját adta elő. A sikeres koncert eredményeként meghívták Szentpétervárra, az újonnan alakult zeneakadémia

hegedűprofessorává. Az eredetileg tervezett három évből közel fél évszázad lett: 1918-ig élt az orosz zene 19. századi központjában. Tanári és szólóhegedűsi munkája mellett fő tevékenysége a kamarazene volt: Anton Rubinsteintel és a csellista Karl Davidovval triót, konzervatóriumi tanártársából vonós-negyest alakított. Együtteseivel a zeneirodalom, köztük a kortárs orosz zeneszerzők (Csajkovszkij, Borogyin, Rimszkij-Korszakov és mások) kamaraműveit ők mutatták be. Ragyogó döntés volt tehát, hogy a Veszprém nagy szülöttjére emlékező zenei fesztivált két zongorás trióval nyitották.

Franz Schubert (1797–1828) legnagyobb műveit tragikusan rövid élete utolsó éveiben, szinte rohammunkában komponálta: 1827-ben és 1828-ban keletkezett többek között a „nagy” C-dúr szimfónia, az Esz-dúr mise, a *Hattyúdal* (*Schwannengesang*) és a *Téli utazás* (*Winterreise*) dal-

ciklusok, a három késői zongoraszonáta, a C-dúr (két csellós) vonósötös és a két (B-dúr és Esz-dúr) zongorás trió. A művek mindegyikében meghatározó a fájdalom, a szomorúság, a rezignáltság, az élet igazságtalanságaiból, tragikumából a maga alkotta álmvilágba menekülés. Az a kínzó érzés hallik ki ezekből a művekből, hogy úgy kell elmennie, hogy életművét nem tudja befejezni. Szinte rohant az idővel, önmérsztő szellemi vágtaival akarta befejezetté tenni saját életművét. Sajnos, nem maradt rá elég ideje. Az Esz-dúr trió értelmezésénél iránymutató a Schubert-művek felfedezője, a pályatárs Robert Schumann (1810–1856) véleménye, aki 1836-ban a művet haragos égi jelként („zürnende Himmelserscheinung”) jellemezte.

Az első tétel (*Allegro*) meghatározza az egész mű hangütését. Schumann szerint ez „mély harag” („tiefer Zorn”) és „féktelen,

túlradó vágy” („überschwengliche Sehnsucht”), amely a zeneszerző kétségbeesett, szinte kilátástalan élethelyzetére utal: tele van a feje gondolatokkal, egyben érzi, hogy a napjai meg vannak számlálva. Az energikus téma bemutatása után a három hangszer egy dallamot játszó (*unisono*) egyszerűséggel és fenéssel, majd a két vonós hangszer felváltva játszott, zongorakaszádokkal kísért passzázsaival folytatódik. A második tétel (*Andante con moto*) Schubert egyik legszebb, gyakran idézett dallamával kezdődik. A cselló átveszi a hegedűnek a 18. században szokásos dallambemutató szerepét, és széles zongorakísérettel interpretálja a sokak által jól ismert melódiát. Schumann szerint „ez sóhajtás, ami a szív aggodalmát szeretné fokozni”. A klasszikus szabályok szerinti táncos, harmadik tétel (*Scherzo. Allegro moderato*) kedves-natív imitációs játék, a vonósok oktávpárhuzamos együttjátékával. A visszautalások miatt az inkább mozgalmas, táncos IV. tétel (*Allegro moderato*) fájdalmas, szomorkás jelleggel fejeződik be.

Az Auer trió mindenben megfelelt a legendás Schubert-kompozíció gazdag előadói hagyományainak, ugyanakkor kicsit el is tért a megszokottól. Kevésbé volt melankolikus, belenyugvó, kételkedő, sokkal inkább dacosan tiltakozó, kétségbeesetten zaklatott. De a mű drámai értelmezése a három művész egyéniségéből, zenei habitusából is adódik. Különösen Fülei Balázsra jellemző a dinamikus, briliáns technika, hajlam és készletesség a szélsőséges hangeffektusok iránt. Jól kiegészítette játékát Kovács Péter kiváló hangszertudása, erőteljes, inkább tanárian pontos és tudatos, mint érzelmes hegedülése, Varga

István érett, szép férfilírása, árnyalatokban, színekben gazdag csellóhangja. Az Auer trió előadásában Schubert egyik hatyúdallát szellemtörténeti összetettségében, bonyolultságában, egyúttal letisztult szépségében ismerhettük meg.

Pjotr Iljics Csajkovszkij (1840–1893) legjelentősebb kamarazenei alkotása az 1881–82-ben komponált a-moll zongorás trió. Köszönet az előadónak, hogy a zeneirodalom mesterművei közé tartozó kompozíciót Veszprémben is megismerhettük – egészen kiváló előadásban. A szerző művét barátjának és mecénásának, a tanárnak és zongoraművésznek, a moszkvai Zeneakadémia alapítójának, Nyikolaj Rubinsztejnek (1835–1881) váratlan halálára komponálta. A kompozíció az *Egy nagy művész halálára* címet viseli. Valódi hangzó síremlék. Drámaiságával, zenei, dinamikai, műfajbéli sokszínűségével, színes hangzó világával a kamarazene határait feszegeti. Szokatlan hosszúsága (több mint ötvenperces) az előadókat különösen nehéz feladat elé állítja.

Az I. tétel elején a szonátaforma magját jelentő dallamos, elégikus kantilénát a cselló mutatja be, a zongora ringató *arpeggiója* kíséretével. Varga István hangszere csodálatosan szólt. A dallamot átveszi a hegedű, majd a zongora is. Az *Allegro* tempójú téma a tétel kezdő hangjain alapul, majd az expozíció után a kamarazene-irodalom egyik legbonyolultabb, leghosszabb, felfűtötte drámai, visszautalásokkal, modulációkkal teli feldolgozási szakasza következik. A mintegy húszperces tétel a kantiléna dallam visszatérte után rezignált befelé fordultsággal, elcsendesüléssel ér véget.

A II. tétel (*Tema con variazioni*) nyolcelemű dalszerű témáját a zongora mutatja be. A variációs szerkesztés szinte minden lehetőségét kihasználva ezek után Csajkovszkij 11 változatban bontotta ki a szélesen hömpölygő szlávós dallam egy-egy oldalát. Az első variáció szó szerinti ismétlés a hegedűn, a 2. variációt a cselló tömörített formában ismétli. A 3. változat szeszélyes zongora-scherzando. A 4. variáció a cselló és a hegedű duója, amelybe végül finoman simul a zongora is. Az 5.-ben a zongora harangjátékot játszik, a vonósok magas fekvésű kíséretével. A 6. variáció elegáns keringő, a 7. a súlyos zongoraakkordok méltóságával és a vonósok közreműködésével előadott ünnepi zene. 8. variációként energikus fuga következik, amely az ellenpontos szerkesztés minden finomságát felvonultatja. A 9. variáció a vonósok elégikus duója, a zongora futamaival alátámasztva. A 10. egy Chopin-szerű zongoramazurka, végül a 11. a gondolatok lírai kizengetése. A rendkívül változatos tétel bőséges lehetőséget adott a három előadónak arra, hogy az együtt muzsikálás lehetőségeit, saját felkészültségüket, hangszerszereiket, művészetük sokoldalúságát, stílusismeretük gazdagságát bemutathassák. A III. rövid tétel valójában a variációk ünnepélyes lezárása, bár önálló egységként is értelmezhető. A mű a zenei gondolatok újrafelidézésével, az I. tétel dalának lamentációszerű gyászindulóként megismétlésével, végül bensőséges, síri pianóval fejeződik be. Az utolsó elhaló hangok után a publikum hosszan, meghatottan csendben maradt, amikor végül elkezdődött az elismerés és köszönet jeléül a taps.

M. Tóth Antal

Nem másolat

Kim Suyoen Bach-koncertje. Auer Fesztivál, Veszprém, Szent Mihály-bazilika, 2017. augusztus 3.

A dán Jyllands-Posten napilap által legújabb világsztárnak nevezett Kim Suyoen hegedűművész Bach szólóműveiből összeállított koncertjét hallhattuk a Szent Mihály-székesegyházban az Auer Fesztivál második napján. A Németországban felnőtt koreai hegedűművész, aki Európában tanult, a kontinens számos országában fellép, művészete Dél-Korea zenei életének új távlatot és impulzust ad. Veszprém koncertlátogató közönsége igazán kivételezettnek érezheti magát, mert Kim Suyoent Magyarországon eddig csak a fővárosi közönség hallhatta a Koreai Kulturális Központban, 2016-ban.

Kim Suyoen koreai szülők gyermeke, aki Németországban nőtt fel. Kilencévesen felvételt nyert a Detmoldi Zeneművészeti Főiskola kivételes tehetségek osztályába, ahol legfiatalabb növendékként kezdte meg tanulmányait, majd mesterdiplomát Münchenben szerzett. Fiatal művészként a Kronberg Akadémián tanult ösztöndíjas-ként 2012-ig. Már művészi pályája kezdetén olyan nemzetközi híru karmesterekkel lépett fel, mint Kurt Masur, Eliahu Inbal, Myung-Whun Chung, Peter Ruzicka és Walter Weller. 2005-ben és 2006-ban a Svájci Nemzetközi Zeneakadémia művészeti életében vett részt Seiji Ozawa meghívására. Számos zenekar hívta meg, hogy szólolistaként közreműködjön: többek között a Brémai Bajor Kamarazenekar, a Württembergi Kamarazenekar, a Vesztfáliai Új Filharmonikusok, a Koppenhágai Filharmonikusok és a Szöuli Szimfonikus Zenekar. 2003-ban Augsburgban a Leopold Mozart-hegedűversenyen 1. díjat nyert, három évvel később a Joachim Joseph-hegedűversenyen lett első helyezett, és a kortárs zene legjobb előadásáért a közönség díját is elnyerte. 2009-ben Belgiumban az Erzsébet Királynő Versenyen 4. díjat nyert. A Deutsche Grammophon számos alkalommal készített felvételt a művésszel: 2010-ben Mozart hegedűszonátáit Jevgenyij Bozhanovval, 2011-ben Bach szonátáit és partitáit, számos hegedűversenyt, valamint 2014-ben Beethoven hegedűversenyét rögzítette a világhírű lemezcég.

Veszprémbe a Luccai Zenei Fesztiválról érkezett, ahol tíz nappal korábban egészen más művekből összeállított koncertet adott az olasz közönségnek. A Szent Mihály-bazilikában Bach g-moll szólószonátája, E-dúr és d-moll partitája hangzott fel. Johann Sebastian Bach kiváló hegedűjátékos volt, egy Westhof nevű hegedűs hatására kezdte foglalkoztatni, hogy alapvetően egyszólamú hangszerre többszólamú zene-művet komponáljon. A művek 1720-ban születtek, kötheni tartózkodása alatt. A

szólószonáták azon művek közé tartoznak, amelyek eredeti kéziratban máig fennmaradtak. Az eredeti kottakép mindig több lehetőséget és szabadabb kibontakozást ad a megszólaltató művész számára, mint egy feldolgozott kiadás.

Johann Sebastian Bach három szóló hegedűművének megszólaltatása egy koncerten nem mindennapi vállalkozás. Rendkívüli erőpróba és rendkívüli állóképességet igénylő, kiemelkedő teljesítmény. A harmincéves német-koreai hegedűművész különleges művészi érettséggel interpretálta Bach szólóhegedűre írt műveit. Puha hangzás, intenzív, kiegyenlített hegedűhang, a hegedű abszolút birtoklása, technikai fölény, tökéletes intonáció, rendkívüli művészi kifejező-készség, amely az 1684-ben épített Ex-Croall Stradivari hegedűn kapott igazi értelmet. A művésznő hegedűhangja önmagában is esztétikai élmény volt, mély benyomást tett, ahogy az egyes tételek záróhangja hosszan megszólalt, majd a csenddel összeolvadva filozofikus magasságba emelte a hallgatóságot. Az élő, élvezetes polifónia, tökéletes formálás jellemezte Kim Suyoen előadását. Hiszem, hogy Bach művei úgy szólaltak meg, ahogyan azt a szerző a kézirat elkészítésekor hallani szerette volna. Kim Suyoen nem hangokat és dallamokat játszott, hanem mindig gondolatokat. Minden egyes hang, motívum a művész mondanivalóját volt hivatott kifejezni.

„A színpadon őszinte és hiteles és igazi akarok lenni – vallja önmagáról egy korábbi riportban a művésznő. „Nem akarok másolat lenni, önmagam szeretném adni, maszk nélkül eredetinek maradni.”

Sokáig fogunk emlékezni a g-moll szólószonáta nyitótételére, a tánc tételek élettel teli karaktereire, a d-moll *chaconne* monumentalitására. Igazi öröm, hogy a világ legnagyobb hangversenytérmeinek művészeit üdvözölhetjük városunkban.

Borbásné Gazdag Gabriella

Aleksey Igudesman neve Magyarországon kevésbé ismert, de világszerte rendkívül népszerű, ünnepezt muzikus, aki humorba öltöztetett komolyzenei koncertjeivel, zenei showműsoraival milliókhoz vitte közel a komolyzenét. Videóklipjeit több mint 20 millióan látták.

Biztonsági övek bekapcsolva

Aleksey Igudesman koncertje. Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, 2017. augusztus 3.

Igudesman így vall önmagáról: „Komolyzenészek vagyunk, és komolyan vesszük a zenei humort.” Budapest és Szombathely után Veszprém is részesülhetett abból az unikális élményből, amelyet a személye biztosít. Rendkívüli zenész, rendkívüli karrierrel. Leginkább hegedűművészként ismert, de zeneszerzőként, karmesterként és színészként is hírnevet szerzett.

Kapcsolják be a biztonsági öveget! Ezzel a bizarr címmel jelentette meg tíz virtuóz hegedűdarabját a Universal Edition kiadó, amely formabontó művészetét, sokrétű egyéniségét karakterizálja. A veszprémi koncerten ezt meg is tapasztalhattuk. Igudesman rendkívül karizmatikus egyéniség, aki szenvedélyesen átélte a színpadon az előadás minden pillanatát, magával ragadva a hallgatóságot és a zenekart is. A koncerten saját műveit szólaltatta meg a Mendelssohn Kamarazenekarral. Az élmény egyedülálló, rendkívül hatásos. Zenei poénjait élvezte a közönség, mindenki vevő volt, a hallgatóságot és a zenésztársakat egyaránt felvidította. Kiváló hegedűjátékos és kitűnő színész, aki tekintetével és színészi gesztusaival is kifejezi mindazt, amit hegedűjátékával közvetít. Összművészet a legjavából! Ráadásul 1717-es Santo Serafim hegedűje sem mindennapi.

Igudesman Szentpéterváron született, 12 éves korában felvételt nyert az angliai Yehudi Menuhin Schoolba, majd Bécsben a Zeneakadémián folytatta tanulmányait. A Universal Edition nemcsak zeneműveit, hanem könyveit is kiadta, például a *Stílusgyakorlatok*, *A disznók repülni tudnak*, illetve hegedűduó-sorozatát *Klezmes & more* vagy *Latin & more* címmel, de megjelentették a

Julian Rachlin számára komponált 2. és Viktoria Mullova számára komponált 3. hegedűszonátáját is.

Igudesman műveit világhírű szólolisták, zenekarok és együttesek adják elő. Hegedűsként és karmesterként is megszólaltatja saját műveit olyan zenekarok közreműködésével, mint a Luzerni Szimfonikus Zenekar, a Belgrádi Szimfonikus Zenekar, az Olasz Virtuózok vagy a Camerata Ducale. Hegedűduóit Gidon Kremer, Janine Jansen, Emanuel Ax, Joshua Bell társaként adta elő. Számos koncertet tart a világ különböző hangversenytermeiben kamarapartnerével, Hyunki Joo-val, akivel együtt tanultak a Yehudi Menuhin Schoolban, és megalapították az Igudesman & Joo duót. Világszerte turnézna olyan extrém elnevezésű programokkal, mint *Egy kis rémálom zene*, *És most Mozart* vagy a *Nagy rémálom zene* szimfonikus vagy kamarazenekarral együtt. Youtube-nézettségük a popsztárokéval vetekszik. Félmillió ember előtt játszottak már olyan rockzenei legendákkal, mint a Simple Minds, Kim Wilde, Sinéad O'Connor vagy a Bee Gees együttesből Robin Gibb.

Emellett filmzenét is komponált, nem kisebb sikerrel. Hans Zimmermannal együttműködve a legjobb eredeti filmzene

kategóriában Oscar-díjra jelölték a *Sherlock Holmes* zenéjét.

A veszprémi koncerten felhangzó művek mind Igudesman saját művei, melyekről angolul mesélt élményszerűen a közönségnek. *Tavaszi, Nyári, Őszi, Téli a Másik évszakokból*, amelyek közben a *Pizzicato polka*, a *Polka a Volgán*, az *Orosz tangó* szólaltak meg. A Mendelssohn Kamarazenekar nagyszerű partnere volt a hegedűművésznek. Közreműködőként az ütőhangszeres Lucy Landymore játékát élvezhettük.

Igudesman egyedülálló karrierjében fontos helyet kap különleges zenei nevelési projektje. „Zenei nevelés a gyerekek minden korosztályának, 8–88 éves korig” mottóval az egész világon egyetemeken, zeneiskolákban lép fel, hogy új területekre vigye hallgatóit, humoros zenei utazásain keresztül.

Ajánlom zenetanároknak, fiataloknak, minden zeneszeretőnek és olyanoknak is, akiktől távol áll a komolyzene, ismerjék meg Aleksey Igudesmant, élvezzék a koncertjét akár a világhálón, akár személyesen, hagyják, hogy zenei utazásába magával rántsa Önöket, és engedjék magukat elcsábítani a komolyzene birodalmába!

Borbásné Gazdag Gabriella

Hős és hűs

A Gárdonyi Zoltán Ifjúsági Kamarazenekar hangversenye. Auer Fesztivál, Veszprém, Megyeháza, 2017. augusztus 4.

Egy zenész számára – akár szólístáról, akár együttesről beszélünk – a nyári időszak nem csak a pihenésből áll. Kurzusok, táborok, turnék és koncertek ideje ez, mi sem bizonyítja ezt jobban, mint magának az Auer Fesztiválnak a léte.

Séd, 2015. ősz, 55. old.

Mikor nekiállunk egy koncert szervezésének, gyakran kifelejtünk egy aprónak tűnő, mégis nagy fejtorést okozó komponenst: az időjárás. A fesztivál ideje alatt a futó nyári zápor-tól a fullasztó hősé-

gig minden nehézség előjött. A nagy meleg nemcsak a közönséget, hanem az előadókat is megviseli. Adódik a kérdés: lehet-e ilyen megterhelő időben koncertet adni? A válaszon egyértelmű igen! Ehhez természetesen megfelelő helyszín és légkondicionálás szükséges, aminek a Megyeháza maradéktalanul megfelelt. E sorok írója is a meleg miatti enyhe rosszullettel érkezett a koncertre, de a Szent István-teremben létrehozott klíma feledtette a fizikai nehézségeket.

A Gárdonyi Zoltán Ifjúsági Kamarazenekar Demel Eszter karnagy vezetésével pedig igazi hősként állt helyt, a kinti hőséget kizárva, a terem hűs klímájában minden test és lelket felüdítve.

A zenekar a felvonulás után kommentár nélkül játszotta Purcell *Abdelazer* szvitjének *Rondo* tételét, melybe olyan életerőt és energiát vitt bele a zenekar, hogy a koncert-

mester egyik húrja el is szakadt. Ez az amúgy kellemetlen esemény is csak közelebb hozta a közönséget az együtteshez. Demel Eszter minden egyes műsorszám között érdekes információkkal látta el a hallgatóságot vagy az egyes műsorszámokról vagy magáról az együttesről. Itt tudhattuk meg, mennyire nehéz egy fiatalokból álló zenekart működtetni, legalábbis abból a szempontból, hogy jövőre például heten fognak érettségizni és elköltözni más városba továbbtanulni, vagy éppen hogy a fesztivál előtt kiderült, nem minden első hegedűs tud eljönni a szereplésre. Utóbbi akadály leküzdésében a Bolla Milán vezette budapesti Solti György Zeneiskola Vonószekara segített. Utólag is köszönjük nekik!

A koncerten több szólista is megmutathatta tehetségét. *Sanda Zsombor* Bach C-dúr csellósztijének híres *Allemande* tételét megható átéléssel játszotta. A Solti György Zeneiskola Vonószekarából érkezett *Réthy Lilla*, akitől Mozart A-dúr hegedűversenyének I. tételét hallhattuk. Játéka annyira magával ragadó volt, hogy még a jegyzetelésről is megfeledkeztem. Csak ennyit jegyeztem föl a taps közben: „gyönyörű hang!!”. *Kalmár Lizi* és *Csepely Zsófia* Hornung Klára növendékei. *Lizi* Porumbescu *Balladáját* játszotta, *Zsófia* pedig Portnoff *Concertinóját*. Mindkettejük

játékaról elmondható, hogy bár még hallható a fiatalság az interpretációjukban, mindkét lány játéka meggyőző, jólesett őket hallgatni.

Demel Eszter és az őt segítő felkészítő tanárok munkája kifogásolhatatlan. A zenekar színvonalas és stílusos játékában a már említett Purcell-művön kívül Händel, Bizet, Hacsaturján és Orbán kompozícióit hallhattuk. Ezek közül kiemelném a Bizet- és a Hacsaturján-műveket, melyeknek élvezetéhez nagyban hozzá tett az az őszinte mosoly, mely a zenekar tagjaiból áradt. Úgy gondolom, ezt az örömmzenélést példaként állíthatja maga elé minden zenetanár.

Hogy a karnagy és segítői nem csak „egyszerű” betanítói és zenekarvezetői munkát végeznek, az nyilvánvaló. A mintegy 40 gyermek, aki a zenekarban zenél, nemcsak szép élményeket, lelki érettséget, hanem olyan kulturális értékeket kap, amit ők maguk is később tovább fognak adni, tanítani fogják. Zeneisként és pedagógusként úgy gondolom, ez nagyon fontos a mai, értéktelenség világunkban. Joggal idézik oly gyakran Kodály Zoltán szavait: „Kultúrát nem lehet örökölni. Az elődök kultúrája egykettőre elpárolog, ha minden nemzedék újra meg újra meg nem szerzi magának.”

Lukács Elek

A szakma jövője

A Zeneakadémia fiatal tehetségeinek hangversenye. Auer Fesztivál, Veszprém, Megyeháza, 2017. augusztus 4.

Írásom első két bekezdésében egy vélhetően kínos, nehéz témát érintek. Ezzel nyilván csak a probléma felszínét karcolgatom, a téma mélyebb és összetettebb, mint ahogy ezt itt ki lehet fejteni. A zenei képzés jövőjéről van szó.

Több szempontból is nehéz helyzetben van a mai zenészképzés, akár a pedagógus-, akár a művészképzés felől közelítünk. A demográfiai csökkenés, a zenészmesterség és a pedagógiai pálya alacsony megbecsültsége és még ki tudja, mennyi tényező együttesen vezetnek ahhoz, hogy az iskolák (mindegy, hogy az most vidéki kis zeneiskola, zene-művészeti szakgimnázium vagy egyetem) a fennmaradás érdekében kénytelenek kevésbé jó képességű növendékeket is felvenni a képzéseikre. Ennek következtében felhívulhat a szakma, ami veszélyezteti a világszínvonalú magyar zenészképzést.

Az, hogy a '90-es évek közepe óta csökken a zenészeknek jelentkezők száma,

befolyásolja a profi együttesek életét is. Nem szeretnék katasztrófát vizionálni, a magyarországi felsőoktatásban tevékenykedő tanárok alapos művészi vagy éppen módszertani felkészítésének hála kevés ténylegesen gyenge képességű, a pályára alkalmatlan személy hagyja el az egyetemeket. A szakma sorsa a nagy tapasztalatú tanárokon keresztül a fiatal generáció kezében van.

A Zeneakadémia ifjú művészeinek koncertjére menet ilyen és hasonló gondolatok keringtek a fejemben. Szerencsére pozitív élményeket szereztem a Megyeháza Szent István-teremben. Demény Balázs szavakba nehezen önthető, briliáns zongorajátéka, illetve Kruppa Bálint és Varga Oszkár Bach-

és Bartók-interpretációi a koncert idejére elfeledtették velem ezeket a gondolatokat.

A műsor Demény Balázs játékával kezdődött, aki Beethoven op. 109-es E-dúr zongoraszonátáját adta elő. Demény játéka egyszerre volt érzékeny és drámai. Ezt követte Kruppa Bálint egy Bach- és Bartók-előadása. Bach *Gavotte en rondeau*-ja elegáns és magabiztos volt. Bartók II. rapszódiaja kevésbé sikerült, de mindenképpen egy intelligens, érdeklődő fiatal muzsikust ismerhettünk meg Kruppa Bálint személyében.

A szünet után Varga Oszkár játéka következett. Bach g-moll szólószonátájának *Adagio* tétele lélegzetelállító volt. A művész komoly stílusismeretről, előadói érzékeny-

ségről tett tanúbizonyságot. Bartók I. rapszódiját ugyanazzal a mély átéléssel adta elő, a két darab közti karakterbeli különbség nem zavarta meg.

Nem esett még szó Kovalszki Máriáról, aki a Zeneakadémia tanára, és a két Bartók-rapszódijában működött közre. Játéka mindkét esetben igazi „bartókos” volt a maga kemény, ütőhangszerszerű megszólalásaival és líraiságával egyetemben.

A koncertet a Demény Balázs által előadott három mű zárta. Scarlatti K531-es E-dúr szonátája és Chopin C-dúr prelűdje mindenkit biztosított arról, hogy a művész maradéktalanul uralja hangszert. Legvégül Liszt *Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen* című zongoraműve szólalt meg. Demény játékát utólag is nehéz szavakba önteni. Ritkán hall az ember ennyire érett, korát messze meghaladó technikai, zenei és lelki felkészültséggel bíró fiatal. Véleményem szerint Demény Balázs nevét fogjuk még hallani a közeljövőben.

Amíg ilyen művészeket tud kitermelni a hazai felsőoktatás, addig a zenész szakma biztonságban van.

Lukács Elek

Hitelesen és önazonosan

Ray Chen és a Mendelssohn Kamarazenekar hangversenye. Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, 2017. augusztus 4.

„Az idősek a tudás és a bölcsesség őrzői.” Sokszor halljuk ezt a gondolatot így vagy hasonló formában. Valóban így van? A hatalmas élettapasztalat, a ledolgozott évek, a megszerzett és alkalmazott tudás mind ezt támasztják alá. Vagy gondoljunk csak egyetemeinkre, ahol egy-egy neves szaktekinély akár még 90 éves kora fölött is tanít professor emerita vagy emeritusként. Nem lehet tőlük eltagadni tudásukat, hiszen legtöbbször kézzelfogható eredménye van munkálkodásuknak: felnevelik gyerekeiket, unokáikat; életük során szakmai sikereket érnek el; tanítják, jobbítják a társadalmat, az emberiséget. Na de, mi van a fiatalsággal? Mikor ér el egy ember abba az életszakaszba, amikor úgy érezheti, hogy az adott szakterülete tudását birtokolja? Egy, a 20-as éveinek végén járó művész előadásának temperamentuma a tapasztalatlanságból, a fiatalos heveségből vagy az egyéni látásmódból fakad-e? Lehet-e, hogy a 28 éves hegedűművész Ray Chen olyan kvalitásokkal rendelkezzen, mint a legnagyobbak?

Szerintem ennek a megítélése több komponensből adódik. Egy zenemű előadása előtt maradéktalanul kell ismerni az adott zeneszerző életét, az adott zenemű történetét, értelmezésének lehetőségeit, ezután következhet az egyéni hangon való megszólalás. Hogy ez utóbbi milyen szinten és formában nyilvánul meg, attól függ, hogy mennyire hiteles és önazonos az előadás.

Ray Chan 28 éves kora ellenére már a világ egyik legismertebb hegedűművészeinek mondhatja magát. 2008-ban a Yehudi Menuhin Nemzetközi Hegedűverseny, egy évvel később a brüsszeli Erzsébet Királyné Hegedűverseny első helyezettje. Számos világhírű koncertszínpadon lépett fel, olyan zenekarokkal, mint a Londoni Filharmonikusok, a National Symphony Orchestra vagy az Orchestre National de France.

A mai generáció nagy internetes világában is számos ismert felületen oszt meg tartalmakat, például több mint kétmillióan követik a SoundCloudon, közel 130 ezer követője van a Facebookon, és 14 ezer feliratkozója a YouTube-on. Minden

felületen gyakran posztolja képeit, hangzó felvételeit, videóit. Fiatalos hozzáállását mi sem tükrözi jobban, mint hogy a kortárs internetes humor formáit is bele-beleszövi ezekben a tartalmakba. Fenntartásokkal szoktam kezelni az ilyen felhasználókat, hiszen a humor önmagában még nem érték, hacsak nem közvetít valamit. Ray Chen videóiban viszont legfőképpen az intelligens humor több formája található meg. Legtöbbször a hegedűjével, zenészberekben ismert eseményekkel (mint a hangolás unalma, karmesterrel való vita stb.) viccel, és véleményem szerint mind ezt önazonosan csinálja, és nem abból a célból, hogy minél több lájkot szerezzen a portálokon. Ezzel a hozzáállással valószínűleg több fiatal számára teheti érdekessé a komolyzene világát.

A Mendelssohn Kamarazenekar Ray Chen szólójátékával kiegészülve két ikonikus Mendelssohn-művet mutatott be. Az op. 90-es 4., A-dúr, Olasz szimfóniát a szerző 24 éves korában, 1833-ban fejezte be. Klasszikus alapokon nyugvó szimfóniáról

Séd • 2017. ősz

11

lévén szó, 4 tételes szerkesztésű, gyors-lású-tánc-tétel-gyors tételrenddel rendelkezik. A zenekar felépülése sem tér el a tipikus mozarti zenekarkezeléstől, a vonószekart fafúvókkal, kürtökkel, trombitákkal és timpanikkal egészíti ki. Harmóniahasználatát és formai felépítését tekintve viszont egyértelműen romantikus műnek mondható. A Mendelssohn Kamarazenekar a névadótól származó művet rendkívül stílusosan, mindenfajta sallang nélkül adta elő. A megfelelő tempóválasztás, a dinamikai árnyalások, a tételek közti karakterkülönbségek mind Kováts Péter professzionális betanítói munkáját dicsérik.

A szünet után a híres op. 64-es e-moll hegedűverseny következett Ray Chen szólójával. A kompozíció a hegedűirodalom egyik ikonikus darabja, a legtöbb koncertező hegedűművész a műsorán tartja. A

YouTube videómegosztó portálon Chen játékával is megtalálhatjuk. A versenymű első pár hangja után hallható volt, hogy nem egy átlagos művész átlagos interpretációjával van dolgunk. Játékát hatalmas gesztikuláció és különféle arcmimika tette érdekessé. Kováts Péterrel gyakran összenézett a közös tempó megtalálását keresve. Szerencsére ez az intenzív munkálkodás csak az előadás színvonalát növelte. Ray Chen sajtóságosan expresszív előadása sokakban akár visszatetszést is kelthetett, hiszen nem annyira gyakori, hogy szólístaként valaki ennyire – jobb szót nem találva – beleszóljon a karmester munkájába. Bár nem hallottam a koncert után senkitől negatív kritikát a művészre, bennem mégis felmerült a gondolat, hogy Chen játékát ezért akár valaki rosszként ítélje meg. A fent említett hitelesség és az önazonos-

ság azonban itt maradéktalanul érezhető volt. Mendelssohn hangjai egy percig sem sérültek, sőt! A korábban Joachim József hegedűjének számító Stradivari csodálatos hangon szólt a legelső hangtól a negyedik ráadás végéig.

Ray Chen kétséget kizáróan bebizonyította, hogy a világ topkategóriás művészei közé tartozik. A Mendelssohn-mű előadása után – ha jól számoltam – kilencszer tapsolta vissza a közönség, melyek közben négy ráadás művet játszott. Közben megtudhattuk tőle, hogy ez a koncert volt az első magyarországi játéka, illetve hogy ő tulajdonképpen Auer dédunokája, hiszen Auer tanítványa Efram Zimbalist, az ő tanítványa Aaron Rosand volt, és Chen pedig Rosandtól tanult.

Lukács Elek

Beethoven – időtlenül

Frankl Péter és a Mendelssohn Kamarazenekar koncertje. Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, 2017. augusztus 5.

Az Auer Fesztivál különös, kiemelkedő eseménye volt Frankl Péter zongoraművész és a Mendelssohn kamarazenekar Beethoven-koncertje.

Elsőként a *Kontratáncokat* hallhatta a közönség. Derűs, vidám, lendületes, dinamikus táncsorozat volt ez. A zenekar játéka az első ütemektől kezdve felkeltette a figyelmet, magával sodort. A különböző tánckarakterek, a szebbnél szebb dallamok, a zenekar telt hangzása rögtön átlendített a múltba, a 18-19. század klasszikus korszakába.

Rövid szünet után a zenekar kibővült. Csatlakoztak a réz- és fafúvósok, két nagybőgő és az üstdob. Az így fölerősített zenekarral következhetett Beethoven op. 21 C-dúr szimfóniája. A zenekari mű legelső akkordja meglepetést keltett a domináns akkord feszítő erejével, majd a tempóváltás után a dallamimitációk dinamizmusával. A zenekar nagyszerűen szólt. Érezhető volt a sok-sok háttérmunka és annak eredménye: a profi zenekari hangzás.

Külön dicséretet érdemel az első tételben az oboa és a fuvola „beszélgetése”. Ezeket a szólamokat gyönyörű hangszínen, kristálytisztán játszották a zenészek. Tökéletesen szólt a vonósszekció is: kiváló technika, dinamikai sokszínűség, profizmus jellemezte játékát.

A koncert második részében Beethoven *G-dúr zongoraversenyét* hallhatta a közönség a világhírű Frankl Péter zongoraművész előadásában.

Frankl Péter játékát könnyed elegancia jellemzi. Aprótechnikája tökéletes. A gyors skálamenetek és az *arpeggio* futtama varázslatosak.

Frankl Péter keze alatt úgy szólt a Steinway, mintha még egy teljes zenekar lenne a színpadon (zenekar a zenekarban). A legnehezebb technikai feladatokat, a tört oktávokat, az akkordikus szólamvezetéseket, ugrásokat bámulatos könnyedséggel játszotta a Mester! Zenehallgatás közben

sokan érezhették, hogy egy másik dimenzióban találták magukat: megállt az idő.

Beethoven csodálatos zenéje méltó interpretációt kapott Frankl Péter és a Mendelssohn Kamarazenekar előadásában.

A közönség nagy örömmel és kitörő ovációval fogadta Frankl Péter ráadásdarbjait is. Mindegyik egy-egy gyöngyszem a zongorairodalomból: Beethoven *C-dúr*

kontratánca, Schumann *Álmodozása*, Chopin *Esz-dúr keringője*.

A veszprémi közönség büszke lehet arra, hogy van egy színvonalas zenekara, amely megállná a helyét Európa nagy színpadain is, és partnere tudott lenni Frankl Péter nagyszerű produkciójának.

Lakatos Orsolya

Tcha Limberger a szinto (cigány) jazz legjelesebb képviselője, kialakítója, Django Reinhardt nyomdokán formálja zenei világát. Kétségtelenül nagyon hatásos ez a muzsika és az előadásmód is, amely a Megyeháza nagytermében hangzik fel az Auer Fesztivál egyik eseményeként. A Canarro együttes pedig örömmel, a műfaj mély ismerete mellett muzsikál, biztos hangszeres tudással.

Szinto szving

Tcha Limberger és a Canarro együttes koncertje a Megyeházán.
Auer Fesztivál, Veszprém, 2017. augusztus 5.

A Gipsy-jazz vagy jazz manouche a Párizsban élő Django Reinhardt cigány gitár-művész „hot” gitárjátékán alapuló, a 30-as évek szvingzenéje alapjain születő stílus. Reinhardt két ujja gyermekkorában égési sérüléseket szenvedett, de a benne feszülő muzikális tehetség egy sajátos technika kialakításával mégis utat tört, olyannyira, hogy hatása mindmáig érezhető, és a megszülető stílus önálló életet él. A gitár Reinhardt üttörő szerepe nyomán válik ritmikus kísérőből valódi szólóhangszerré. A szinto-jazz maga a szving korszakban gyökerezik. Ez a kicsit édeskés, szórakoztató zene hatalmas tehetségeket termel a jazz világába, és alapot teremt a későbbi jazzstílusok kialakításához. Maga Reinhardt – aki mindig Európában marad, de azért fellép neves amerikai jazz-zenészekkel (például Duke Ellingtonnal) is – igazi énjét akkor találja meg, amikor 1934-ben Stephane Grapelli hegedűssel kialakítja zenekarát Quintette du Hot Club de France néven. Számos muzsikusra hat a jazz és a pop vi-

lágában, tehetsége annyira megkapó, hogy életéről Django címmel film is születik. A magyar származású Snétberger Ferenc is az ő nyomdokain jár, de a nemrég elhunyt Joe Zawinul is büszke volt (magyar) szinto gyökereire, bár más stílusban játszott. Robby Lakatos játékában ugyancsak fellelhetők a manouche hagyományok.

A szinto a főleg Nyugat-Európában félig-meddig vándorló életet élt cigányság összefoglaló neve, ebből a közegből származik ez a sodró lendületű, túlfűtött, nagyon „sűrű”, magas technikai igényű zene, amelynek megszólaltatására vállalkozik Tcha Limberger és a Canarro együttes. Tcha belga származású zenész (érdekes, hogy Robby Lakatos Belgiumba megy, ő meg Magyarországra jön), aki 20 éves kora óta tanul magyarul, és nyelvtudását olyan szintre fejleszti, hogy ütős humormorzskákat is kap a közönség. A világtalan művész önérzetesen szerény, magabiztos hegedű- és gitárjátéka nagyon meggyőzően ül a Reinhardt kialakította zenei stílusban, éneke pedig hol édeskésen, hol felfokozott fájdalommal adja vissza a mondanivalót. Mind a hegedű, mind a gitár briliáns szvinges szólókkal tarkítja az érzéken felvetített témákat, legyen az instrumentális vagy énekelt. Technikailag természetesen nincs probléma, belső hangjának pedig meggyőző megnyilvánulása a saját füttyével vagy énekével, trombitahang-imitációjával megszakitott hegedű- vagy gitárszóló: az ének és a hangszer felváltva viszi a fő dallamvariációkat. Megragadóak a hegedű kísérő akkordfogásai és gitár akkordszólói is. Östehetsége lenyűgöző, egyénisége megkérdőjelezhetetlen, humora, vitalitása érezhető.

A Canarro együttes, Szakál Tamás – hegedű, Sidoo Attila – első gitár, Jakab Viktor – gitár, Kovács Zoltán – zongora, Soós Márton – nagybőgő, Cseh Balázs – dob, hozza azt a szvinges érzetet, amely annyira jellemző erre az ösztönzenére. Szerepük azonban nem csak kíséret, sok alkalom kínálkozik a remek improvizációkra. Ebben a zenében – mint általában a jazzben – a téma megszólaltatása után a rögtönzés a szerep. És van is jó pár érdekes mozzanat. Hogy időben mennyire nem vagyunk messze a New Orleans-i jazz hagyományaitól, azt, ha nem is a kollektív, de a két-három hangszer egyidejű, viszonylag egyszerűbb harmóniastruktúrára épülő, dallamvariációs improvizációi bizonyítják. Mindenki kap lehetőséget, Limberger zenei fölénye ellenére senkit sem szorít háttérbe. Zenészei hálásan, örömmel és odaadással állnak mögé. Az egész estét áthatja ez a figyelem és az egymás teljesítménye fölött érzett jókedv.

A korabeli szvingzenébe (amely ugyancsak az afro-amerikai folklór leszármaozottja) ötvöződő cigány játékmódor, a pregnáns, de nagyon sűrű kíséret, a jellegzetes hangközök és csúszkálós intonáció, az érzelmi túlfokozottság teremt és teszi a mai napig élővé ezt a stílust. Az est repertoárja többnyire Django Reinhardt dalaira épül, de megszólal Tcha Limbergernek egy, a zongora szinte romantikus játékával induló saját kompozíciója is (*Fény és árnyék*), ahol bátor öniróniával utal vakságára is, de nagybátyjától is játszik egy dalt. A 15., ráadás dal Sidney Bechet (New Orleans-i születésű fekete szaxofonos, klarinétos) szerzeménye, a 14.-ként felcsendülő *Avalon* című kompozíciót zongora és gitár lágy indítása utáni robbanó, a szvingre annyira jellemző négyelű improvizációk fűtenek. Kicsit más a 3/4-ben, három gitáron és bőgőn megszólaló, szerelmi bánatot idéző 6. dal vagy a nagyon „romás” hegedűjátékú, hetedikként felhangzó ballada. A *What Is This Thing Called Love* tangós érzetével, két gitár kollektív improvizációjával, technikás unisonóival színezi a koncertet. A *Surrender* című dal hordozza ennek a stílusnak minden jegyét, és a szvinges, édeskés ének után épülő gipsy-swing improvizációval nemcsak a közönséget, de a zenészeket is láthatólag feldobja. Nagyon érzik ezt a stílust, látszik. Ez az érzet vonul végig a koncert egészén, ezért teljes értékű az est.

Kovács Attila

Az Auer fesztivál talán legszebb hangversenyét a Keller kvartett (Keller András, Környi Zsófia, Gál Zoltán, Szabó Judit) adta Ránki Dezső (zongora) együttműködésével, a Csajkovszkij szextetthez kiegészülve Osztrovics Évával (brácsa) és Takács Ákossal (cselló).

A zenei szépről

A Keller kvartett és Ránki Dezső hangversenye. Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, 2017. augusztus 6.

Eduard Hanslicknek (1825–1904), a 19. század neves bécsi zenekritikusának és zeneesztétájának *A zenei szépről* 1854-ben írt könyvében olvashatjuk: „A zene-művészet szépsége sajátosan zenei. Ezen olyan szépet értünk, amely nem függ rajta kívüli tartalomtól, nem is igényli azt, és egyedül a hangokban és azok művészi összekapcsolódásában rejlik. Önmagukban vonzó hangzások értelemmel teli kapcsolódásai, összehangzásuk, ellentétük, kergetődzésük, egymásra-találásuk, nekilendülésük és elhalásuk – ez az, ami szabad formákban szellemi szemléletünk elé lép, és mint szép tetszik.”

A Keller kvartett és Ránki Dezső koncertjén ez a gondolat motoszkált a fejemben. A „vonzó hangzások” minden pillanatban értelemmel telítődtek, kapcsolódtak, egymással ütköztek, kergetőztek, egymásra találtak, nekilendültek és elhaltak, szellemi szemléletünk elé léptek. Az előadók példát adtak a kamarazene lényegéről, az együtt zenélésről, amelyben nincs fontosabb vagy kevésbé fontos szólam. Egyetlen dolog létezik: a zene. Auer önéletrajzi könyvében nagy tisztelettel ír hannoveri mesteréről, a 19. század elismert hegedűpedagógusáról, Joachim Józsefről: „Őt tartották a legnagyobbak azok közül, akik az 'Első a zene, csak azután a művész' mondás szerint éltek.”

A hangversenyt (a koncertet szünet nélkül tartották) a kiegészített Keller vonósnégyes Pjotr Iljics Csajkovszkij (1840–1893) egyetlen vonós szextettre írt művével kezdte, amely a romantikus korszak egyik legjelentősebb (két-két hegedűre, brácsára és csellóra írt) vonós hatosa. Az első ismert, máig népszerű vonós szextettet Boccherini komponálta, ráérezve, hogy a vonós szólamok kettőzése szinte zenekari hatást nyújt. A későbbiekben Johannes Brahms, Ludwig Spohr, Antonin Dvořák és mások is komponáltak ilyen összetételű együttesre műveket. Számomra az egyik kedvenc Csajkovszkij d-moll hatosa (*Souvenir de Florenz*, Firenzei emlék, Op. 70).

A Szentpétervári Kamarazenei Társaság számára készült mű első vázlatait 1890 júniusában, olaszországi látogatása alkalmával írta a komponista. A mű ősbemutatóján, 1892. november 24-én Szentpéterváron az első hegedűt Auer Lipót játszotta, és sokat tett a mű világhírűvé tételéért is. Ez is indokolta, hogy a fesztiválon a *Firenzei emlék* elhangozzék.

Aki nem ismeri a művet, az alcím alapján valamilyen kedves, behízelt zene nére vagy „miről szól” programzenei alkotásra asszociálhat. Erről azonban nincs szó. A szextett drámai hangütésű, rendkívül bonyolult zenei szövetű négytételű alkotás. Az első (*Allegro con spirito*) tétel latin életörömet sugall, a melléktémában a hegedű gitárszerű kísérettel szerényszerű dallamot játszik, a tétel fokozással, tüzes kódával zárul. A zaklatott, váratlan hangulati változásokban gyakori szakasz után a második tételben (*Adagio cantabile*) az első hegedű itáliai hangulatú, ábrándos dalt játszik. A dinamikus, drámai középrész után a cselló, majd a két másik vonóshangszer-csoport a nyitótémát visszaemlékezés-szerűen megismétli. A harmadik (*Allegretto moderato*) tételben a komponista a zene segítségével visszavezeti a hallgatót hazai földre. A brácsa exponálja a típusosan orosz dalmotívumot. Virtuóz középrész után a tétel fergeteges orosz tánccal zárul. A negyedik tétel (*Allegro*) a szextett zeneileg legbonyolultabb, briliáns játéktechnikát követelő része. Az olaszos körtánc témát bonyolult *fugató* feldolgozás követi. A szenvedélyek magas hőfokon izzanak. A mű tüzesen, hatásosan zárul.

Csajkovszkij vonóshatosát érzelmes dallamkincse tette híressé. Többségük sajátosan orosz dallam. Bensőségesek, sokszor fájdalmasak, modális csengésűek, némi neurotikus beütéssel. „Olyan szívbe markoló, mint egy sikoly a sötét éjszakában” – írta róluk egyik méltatója. Csajkovszkij zenéjének érzékisége visszahúzó, neurózisra, gyakran lelki meghasonlásra, máskor szinte boldogságkitörésre hajlamos egyéniségéből adódik. Túlzott érzékenysége minden leírt hangjegyében benne van. Ez a hangulati labilitásként is felfogható állandó vibrálás a hallgatóságra többféleképpen hat. A veszprémi Hangvilla közönsége a kiegészített Keller vonósnégyes parádés előadásában érezhetően élvezte azt az érzelmi fürdőt, a szinte kimeríthetetlen dallambőséget, a Csajkovszkij zenéjére oly jellemző fényűző zenei ötletgazdagságot.

A koncert másik műve a korai német romantika Schubert és Mendelssohn mellett legnagyobb alakjának, Robert Schumann-nak (1810–1856) 1842-ben komponált Esz-dúr zongoraötöse (Op. 44.) volt. A mű a szerző három vonósnégyese után és a szintén Esz-dúrban írt zongora-négyes előtt készült. Schumann életének boldog időszakát élte ekkor. A négytete-

les kvintett a zeneirodalom egyik csúcsa. A feleségének, a kor kiváló zongoraművészenek, Clara Schumann-nak ajánlott zongoraötös első előadása 1842 decemberében egy magánlakáson volt, a zongora versenyműigényű szólamát Mendelssohn játszotta. A nyilvános bemutató a lipcsei Gewandhausban 1843 októberében volt.

Nem titkolom, Schumann Esz-dúr zongoraötöse egyik kedvencem. Először közel hatvan éve, 1959-ben hallottam Szegeden, a Hernádi Lajos és Bartók kamarazenepartnere, Székely Zoltán által vezetett világhírű Magyar vonósnégyes előadásában. Életre szóló élmény volt. Egyszerűen képtelen vagyok a műről bármit elfogulatlanul leírni. A kompozíció elemzése helyett az együttműködés gyönyörűségét emelem ki. A Hangvillában egészen remek előadást hallhattunk. Az öt muzikus (Ránki Dezső és a Keller kvartett művészei) egyetlen hangszert alkottak. Mintát adtak arról, hogyan lehet és kell felkészültséggel, tökéletes hangszeres tudással, a mű egészének pontos ismeretével, ugyanakkor emberi és művészi alázattal zenészi egyéniségünket alárendelni a közös célnak, a mű megszólaltatásának, a zenei széprnek.

Hadd emlékezzem végül egy régi rádiós élményemre. A hazai zenei ismeretterjesztés jelese, Bónis Ferenc egyszer (30-40 éve) beszélgetett Rácz Aladárral, a 20. századi cimbalomjátás legnagyobb művészeivel. A riportot a Bartók rádió időnként ma is megismétli. Rácz Aladár ebben a beszélgetésben művészi életfilozófiájaként ezt mondta: „fő, hogy a zene mindig szép legyen”.

2017 augusztusában, a veszprémi Hangvillában szép zenei élményben volt részünk: a közönség érzelmileg és értelmileg feltöltve, boldogan távozott. Jó zenét hallottunk, egészen kiváló előadásban. Kell ennél több?

M. Tóth Antal

Auer Lipót időben és térben

Vadim Repin és a Mendelssohn Kamarazenekar hangversenye,
a III. veszprémi Auer Fesztivál zárókoncertje. Veszprém, Hangvilla, 2017. augusztus 6.

Szokott helyén, Veszprém kedvelt közösségi terében, a Hangvillában került sor az immár hagyománnyá vált zenei ünnep, a III. veszprémi Auer Fesztivál záró hangversenyére, amelyen a szimfonikus zenekarrá bővült Mendelssohn Kamarazenekar és a világhírű orosz hegedűs, Vadim Repin muzsikált. A karmester Kováts Péter volt.

A hangversenyt a Mendelssohn Kamarazenekar Mozart (1756–1791) korai, 1774 elején Salzburgban írt A-dúr (K 201) szimfóniájával kezdte. Kováts Péter most nem a koncertmesteri székéből, hanem a karmesteri pulpitusról irányította az együttest. Régen hallhattuk őket ilyen kitűnően zenélni. Tempójuk, dinamikai érettségük, a szimfonikus zenekari színekben gazdag hangviláguk, stílusérzékük, frazeálásuk egészen kitűnő volt. Mozartot játszani látszólag könnyű, hiszen a salzburgi mester partitúrájában általában nincsenek bravúros állások, briliáns technikát igénylő részletek. A mozarti zene azonban csak akkor szólal meg hitelesen, ha az előadók mindenben a szerző szándéka és a kottában megjelenített utasításai szerint zenélnék, ha a mintegy 40 muzsikussal egyetlen hangzó egységként, más, új minőségként jelenik meg. A veszprémi filharmonikusok (nevezzük most így őket) ilyen színvonalon zenéltek. Hogy a világsztárokkal való együtt muzsikálás lehetősége hozta-e ki belőlük együttesként a nagyon mívésre sikeredett produkciót? Lehet. Az A-dúr szimfónia előadása mindenestre jól sikerült. Az első (*Allegro moderato*) tétel témáinak bemutatása, a feldolgozási rész színessége, mesterkéletlen könnyedsége emlékezetes volt. A második (*Andante*) tétel pontozott ritmusú fő témája a Mozartnál nemcsak a szórakoztatást szolgáló divertimentók napsugaras ragyogását, felhőtlen boldogságát idézte, de a rövid borús, molla helyezett részek távoli dráma lehetőségét is jelezték. A harmadik (*Menuetto*) tétel bensőségesen, szinte vonósnegyes stílusban, kamarazenei egyszerűséggel, finomsággal és színekkel jelent meg. Hogy aztán a negyedik (*Allegro con spirito*) valóban „spiritusszal”, hévvel, szellemesen, Beethoven I. szimfóniája zárótételének fergeteges humorával hasson.

A zenekar ez után (stílusában még maradván a klasszikánál, ugyanakkor előkészítendő a hangulatot a szünet utáni műre) a Szergej Prokofjev (1891–1953) első, oroszországi alkotó időszakát záró kompozíciót, az 1918-as ősbemutató óta töretlenül rendkívül népszerű, a szerző által „klasszikusnak” nevezett I. (D-dúr, Op. 15.) szimfóniát adta elő. A mű mellékneve arra utal, hogy Prokofjev (főleg a formai szabályok tekintetében) tudatosan ragaszkodott a klasszikus hagyományokhoz, Mozart, Haydn zenei világának arányosságához, világosságához, bár a mű egészére jellemző Prokofjev többnyire finom, időnként harsány humora, félreismerhetetlen melódia- és harmóniavilága. „Arra gondoltam, ha Haydn ebben a században

él, akkor is kitarzott volna a maga stílusa mellett, ugyanakkor magába szívott volna egyet-mást az új zenéből”. Az első (*Allegro*) tétel Pándi Marianne pontos fogalmazásával „eleven, sziporkázó, szellemes és vidáman gunyoros”. A fagott öreguras kísérete a tételnek kedves, humoros jelleget ad. A második (*Larghetto*) tétel finom, „vékonyra” hangszerelt témáját a hegedűk mutatják be utánozhatatlan kedvességgel és bájjal. A harmadik tétel a címében is archaizál: *gavottot* hallunk, a barokk szvitek páros ütemű, stilizált régi francia társastáncát, szellemesen közbeiktatva egy duda hangját utánzó, hatnyolcados ütemű francia pászortáncot, a *musette* betétet. A mű szikrázóan szellemes fináléval zárul. Az előadás a legkényesebb igényeket is kielégítette.

Prokofjev II., g-moll hegedűversenyét (Op. 63.) pályája csúcán komponálta, Robert Soetens francia hegedűművész felkérésére. A mű bemutatója 1935-ben Madridban volt. Gyakran előadott, kedvelt darabja a legjobb hegedűsöknek is.

A versenymű szólóját korunk egyik jeles, orosz származású hegedűse, Vadim Repin volt, aki 1971-ben a szibériai Novo-

szibirszkben született. Jelenleg őt tekintethetjük az egykor Auer által alapított orosz hegedűsiskola egyik legkiválóbb képviselőjének. Valódi világpolgár. Yehudi Menuhin ezt mondta róla: „Repin egyszerűen a legnagyobb és legtökéletesebb hegedűs, akit valaha lehetőségem volt hallani.” Egy riportban a keleti és a nyugati kultúra közti hídnak nevezték. Nemzetközi karrierje akkor kezdődött, amikor 18 éves korában, 1989-ben a brüsszeli Erzsébet Királyné-hegedűverseny valaha volt legfiatalabb győztese lett. Ma a nemzetközi zenei élet keresett hegedűművészeinek számát. Jelenleg egy 1734-ből származó, *Bonjour* elnevezésű, Giuseppe Guarneri által készített hegedűn játszik.

Repin előadásában a kompozíció minden szépsége, értéke megjelent. Az első tétel (*Allegro moderato*) fő témája, egy széles ívű, bensőséges, oroszos jellegű dallam exponálására, a feldolgozási szakasz virtuóz futamaira, passzázsaire, a második (*Andante assai*) tétel klasszikus hegedűversenyeket idéző hangulatára, nemes tartására, a záró rondó ritmikus zenéjére, gúnyos-fintoros humorára maradandó koncertélményként emlékezünk. Külön kell szólni a zenekarról, a fúvósokkal kiegészült Mendelssohn zenekarról, amely a világhírű vendégművész egyenrangú partnerévé nőtt. Nem csupán korrekten kísérték Vadim Repint, hanem együtt muzsikáltak vele, átveve a zene hullámzásának legfinomabb rezdüléseit.

A siker természetesen óriási volt. Repin a közönség szeretetét két ráadásal köszönte meg, a szokottól kissé eltérő módon. Az első ráadást az est karmestérével, Kováts Péterrel, a hegedűművész kollégával adta: Prokofjev egy ritkán játszott művének, az 1932-ben St. Tropezben komponált és először Moszkvában 1933 novemberében bemutatott C-dúr, két hegedűre írt szonátájának (Op. 56.) második (*Allegro*) tételét adták elő. Végül megismerhettük Repint, a kivételes technikájú hegedűszonglort is: a zenekar mandolinszerű pizzicatokíséretével Niccolò Paganini híres, boszorkányosan nehéz *Velencei karnevál* variációit játszotta.

Ezzel ért véget a III. Auer Fesztivál. 2015-ben első alkalommal zárandokolt el mesterük szülővárosába egy sor világhírű muzsikussal, akik magukat Auer Lipót szellemi örökösének tekintik. 2016-ban az esemény nagy sikerrel megismétlődött. Végül az idén – úgy tűnik – végleg beépült a hangversenysorozat a város kulturális életébe. Auer Lipót szellemisége immár térben és időben hat.

M. Tóth Antal

Richard Bona és a Mandekan Cubano koncertje. VeszprémFest, Veszprém, 2017. július 12.

Két zenei kultúra találkozása forróította fel a hangulatot az Arénában. Richard Bona és csapata megmutatta, Afrika és Kuba között művészi értelemben megszűnhet mindenfajta távolság. A muzsika összekapcsol, és olyan új hangzást eredményezhet, amelynek Bona sugárzó személyiségével, muzikalitásával, humorával kiegészülve az Aréna közönsége is örülhetett.

Afro-Cuban

Az időjárás ismét beszorította az Arénába a VeszprémFest első eseményét. A küzdőtéren, a csápolók között várakozva Richard Bona & Mandekan Cubano koncertjére, az előzenekar, Pátkai Rozina és akusztikus csapata (Pátkai Rozina – ének, Ávéd János – szaxofon, ifj. Tóth István – gitár, Kiss Benedek – nagybőgő, Szabó Dániel – dob) brazil dallamokból kiinduló improvizatív előadását hallgatom. Az Antonio Carlos Jobim által „feltalált” bossa nova szamba gyökerű, annak jazzes változata, nagyon különleges és visszafogottan feszített zene, jól improvizálható, és a csapat ki is aknázza a lehetőségeket, jók a szaxofon- és dobimprovizációk, stabil a bőgő és finom a gitárkíséret. Az énekesnő jól választotta meg csapatát, hangversenyük kellemesen alapozta meg az est fő attrakcióját.

Pontosan negyed 10-kor Mészáros Zoltán fesztiválorganizátor Richard Bona érkezését jelzi. A kameruni származású művész harmadszor jött el Veszprémbe, most a Mandekan Cubanóval, amely kubai (Ludwig Alonso – dob, Osmany Paredes – zongora, Roberto Quintero – ütőhangszerek), venezuelai (Luis Quintero – ütőhangszerek), spanyol (Dennis Hernandez – trombita, Ray Alejandro – harsona) zenészekből verbuválódott. Érdekes a csapat összetétele, az ütősök túlsúlya természetes, de például nincsen gitár, így a zongora marad az egyetlen, komplex harmóniak megszólaltatására képes hangszer. De erről kicsit később. Mészáros Zoltán zseniális jelzővel illeti a basszusgitáros, énekes Bonát, aki meg is érdemli ezt a jelzőt. Énekének jellegzetes afrikai fordulatok származásából eredendően természetesek, a sokszor falzettben megszólaló afrikai dallamok megkapóak. Basszusjátéka – más ismert produkcióiban még inkább – kiemelkedő. Scott LaFaro, a tragikus sorsú bőgős és az ő kontinuumának tekinthető, a szintén érthetetlen módon elhalálozott *Jaco Pastorius* bund nélküli Fender Jazz Bass-szának hihetetlen technikájú, pregnáns hangját hallom időnként megszólalni, kiegészülve persze egyéni látásmódjával, precizitásával, különleges hangjaival. Hangszeréről mindent tud, annak minden lehetőségét kihasználja, számos technikával dolgozik (up-rise, touching), és érezhetően sokféle stílusban otthon van, beleértve a jazzt is. Karrierje során sokféle formációban, sokféle zenéssel játszott együtt, és ez teljessé formálhatta vele született adottságait. Érdekes a gitárszintetizátor és a sampling (mintavételezés) technika használata. Eszközök, amelyek Bona kezében kreatívvá válnak. Valóban hatásos, amikor a hatodik számban zenészeit leküldve saját hangját rögzíti több rétegben, több szólamban samplinggel és végül ráéneklí a főmotívumot, ami önmagában is gyönyörű. Vagy ott van az utolsó ráadásdal, ahol Bona zongorán eljátssza a motívumot, mutatva, hogy ez a hangszer sem idegen tőle, aztán – *a capella* – mérhetetlen érzékenységgel el is éneklí, vallási áhítattal, méltón zárva a koncertet. Mindezek párosulnak zenei és verbális humorral. Az utolsó dal után például, mintha szenteltvízzel, az ásványvízes palackból meghinti a közönséget. Igazi frontember, de legin-

kább igazi művész. Közönségével azt tesz, amit csak akar. Persze vannak olcsóbb poénok is (a vissza-visszatérő „gulyásózás”), de mindezt feledteti, ahogy a „Kis kece lányom...” kezdetű népdalt egy szál basszusgitárral kísérve – Istenem, milyen eszméletlenül jó harmóniákkal – megénekelte a közönséget.

Itt van tehát egy nagyon tehetséges, afrikai származású muzsikus a maga jellegzetes dallamvilágával. Vajon mi születhet egy másik földrészről származó „hangászokból” összeállt, nagyon sajátos zenei világú csapat és egy autonóm személyiség más kultúrában gyökerező dallamvilágának fúziójából? Egyszerűen kimondva: nagyon jó! Persze profi a csapat: pontos, ugyanakkor laza, invenciózus, és ha kell, alázattal a háttérben maradnak (a dobos például csak az utolsó előtti ráadás számban kap szólószerepet, de akkor aztán rendesen odateszi). Bona pedig szemvillanással irányít. A kubai vagy még inkább közép- és dél-amerikai stílusban – hiszen szamba, mambó és csacsacsacs is felhangzik – mindent tudnak ezek a zenészek. Pedig ne gondolja senki, hogy egyszerű ez a muzsika. A mehökkentő fordulatokkal, szokatlan kiállításokkal tarkított hangszerelések, a két fúvós kiváló énekeszólamái, az európai fülnek elvarázsoltnak ható ritmikai passzázások komplex és mégis az átlagos hallgatót is elbűvölő, lüktető, eleven zenét hoznak létre. Egyszerűen nem lehet a hatása alól kivonni magunkat. Az, hogy átértelmezzük az alaptémákat, az meg szinte természetes, hiszen a két fúvós és a zongorista improvizációi szinte más dimenzióba – a jazz világába – visznek bennünket. A zongorista alázattal kísér, de szólóiban mind a harmóniákat (kvartos, tritonosus építkezés, kiváló akkordhelyettesítések), mind a hangokat (modális) tekintve valódi jazz. A trombitás szordínós improvizációi invenciózusak, technikásak, kissé Miles Davis hangjára emlékeztetnek, a harsonás rögtönzéseiben nagyon érdekes hangokkal operál. Az ütősök közül – érdekes – a kongás nem kap szólólehetőséget, a többi ütőst megszólaltató zenész viszont az est folyamán többször is megcsillogtathatja képességeit. De mégiscsak Bona az, akin a zenei korona van. Énekei zsigerig hatolnak, hihetetlenül dinamikusak, ritmikusak, olykor szívbe markolóak. Van pár olyan dal is, amely kizárólag az afrikai dallamvilágból merít, itt vagy szólóban énekel vagy a csapat háttérben marad. Basszusjátéka pedig mély technikai tudásról, fantasztikus harmóniaérezékről, ugyanakkor alázatról tesz bizonyosságot. Improvizációi több mint meggyőzőek. Ez már nem is professzionalizmus, ez az igazi tehetség megnyilvánulása.

Az afrikai és a latin zene fúziója tökéletesen megvalósul az est folyamán felhangzó nyolc plusz két ráadás dalban, a két kultúra határvonalai elmosódnak. Bona szándéka megvalósul, új stílus teremtődik: az afro-latin. Az afro-amerikai folklór jelentette a jazz alapját, vajon ez az új stílus is inspirál majd másokat, és bejárja a saját evolúcióját? Jó lenne megérni!

Kovács Attila

Séd • 2017. ősz

17

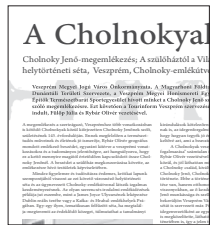
Időzni a '90-es években

Heather Small. VeszprémFest, História Kert, Veszprém, 2017. július 13.

A VeszprémFest csütörtöki napja a popzenéről szól a História Kertben. Voice of M People: a brit popipar egyik legmeghatározóbb hangja jelenik meg a színpadon.

Séd, 2016. ősz, 18. old.

Séd, 2015. ősz, 8. old.

Leopárdmintás feszülős farmernadrágban, egyszerű fehér pólóban, fekete tú-sarkúban, korallpiros körmökkel sétál a színpadra az angol popikon Heather Small. Semmi extra, csak ő és a zenekara. *Here we go* – kiáltja a mikrofonba. Tehát indulunk, valahonnan a '90-es évek elejétől. Pontosabban 1993-tól, amikor az M People kihozza az *Elegant Slumming* című albumot. Erről a

korongról szól nyitányként a *One night in heaven*. Egy éjszaka a mennyországban: ide hívja a veszprémi koncertezőket egy nyers, utánozhatatlan soul popos női hang.

Az első számmal tehát visszaporgetik az időt. Újraéled a walkmanek ideje, a két-kazettás magnóké, azé a világé, amikor Magyarországon megnő a tv-csatornák száma, a dalokba, a reklámokba, a filmjelenetekbe becsúszik az a bizonyos úrélményt nyújtó „szinthangzás”. Elérhető a Viva, az MTV, és már nem csempézik a bakeliteket, hanem szabadon forognak a dj-pultokon. Ez az az időszak, amikor mindenhol árad a zene, ömlenek a reklámok, egyre szélesebb a választék a boltokban.

Ugrunk az időben két évtizedet. Ez az időhurok látszik a koncert kezdetén. Nehezen érkezünk meg, lassan találkozunk. A közönség az elején láthatóan kevésbé mozgatható, nem kapta el az embereket az a bi-

zonyos feeling. A zenekar és az énekesnő nem gondolta újra a számokat, nem tettek hozzá a dalokhoz semmi pluszt. Mintha a régi klipekből szólt volna a *Search for the hero*, a *Sight for sore eyes*, az *Excited* vagy a *How can I love you more?* A hangsúly a múltidézésen van, egyfajta emlékrepertoárt hallunk. A régi hangzást, a jól bevált ütemeket hozzák, a begyakorolt setlista pedig nem sül el az elején, nem robban akkorát, mint amekkorát a beharangozó alapján várunk.

Ez látszik a színpadképen is: elsőre úgy tűnik, mintha a zenekarnak nagy volna a tér, amit be kell játszani. A zenészek és a vokál beálltak a helyükre, kihúzódtak a színpad széleire. Kicsit feszültek, merevek, hozzák a kötelezőt, de az énekesnőn kívül egyik sem kerül kapcsolatba a közönséggel. Olyan, mintha mindegyikük egy önálló zenei szigeten játszana. Aztán szép lassan, ahogy elkezdtek visszaírni a '90-es éveket a testekbe, ahogy a nosztalgia szele egyre több embert megcsapott, a közönség is nyitottabbá, aktívabbá válik. Zenei entrópia. Szépen átragadt a zenében rejlő zizgés mindenkire. A zenészek oldanak, több a játék, több az improvizáció. El-elhagyják kijelölt helyüket, kicsit jobban belemozognak a szólókba, és színpadi látvány társul a zenéhez. Ekkor tűnik fel az is, hogy Robert Hughes (szaxofon, fuvola) extraelegáns varrott bordó bőrcipőjét akár Vass László (cipésmester, nemzetközileg elismert műgyűjtő) is készíthette volna. Jó ez a véletlen veszprémiség a színpadon.

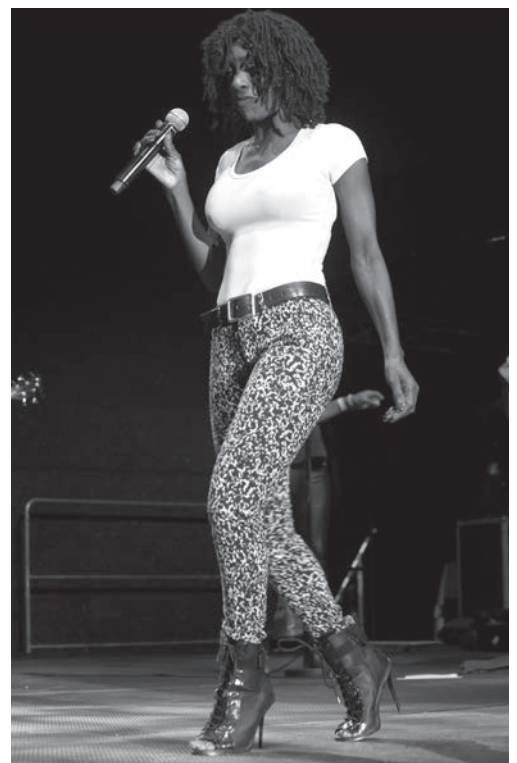
A koncert legjobb része mégis az, amikor az énekesnő áttöri a klipjeiben megteremtett mítoszt, és a dance pop ki-

csit semleges zenei világát irtózatosan jó body shaking mozgással, hangban pedig soul jazzes rezegtetéssel szanaszét tépi. Én például ekkor jövök rá arra, hogy mennyire különleges, unikális hangja van Heather Smallnak. Rámutatott arra, hogy ez a kicsit jódlizós, kicsit földöntúli hang hogyan képes felhasítani maga körül a világot. Tulajdonképpen a hangjának egyediségét teszi ezekkel a kiugrásokkal érzékelhetővé.

A koncert innentől kezdve mint-ha átváltana. Mindenkit magával ragad a hangulat. *Moving on up*. Külön érdekes, ahogy az énekesnő a különböző feldolgozásokkal bánik. Legyen szó Michael Jackson, Whitney Houston, Amy Winehouse számairól, minden alkalommal izgalmasan alakítja a maga egyéniségére és hangjára az adott dalt. Olykor teljesen kilép a tőle megszokott hangzásvilágból. Így az este csúcán, a visszataps után, amikor unplugged elénekeli a *Summertime*ot. Bizony akkor végigfut a lúdbőr a nyakszirten, és az élet kicsit könnyebb...

Pintér Viktória

Régi stúdiófelvételek hallgatásával töltöttem az időt aznap, s így utólag azt gondolom, hogy nem is nagyon szerezhettem volna magamnak nagyobb örömet azzal, hogy utána a koncertre is elmentem. Visszaidézve mindazt, amilyen kép bennem élt Tom Jonesról, súlyosbítva a régimódi, negédes hangzással, ami a hatvanas években egy szólóművész számára alapvetés volt, egyetlen érv lebegett a szemem előtt: a hangja. Ezerévente születik ilyen átütő erejű bariton, akinek hallatán még egy *Pussycat* is lazán meg tudok bocsátani jobb napjaimban, ha mellé elénekel gyorsan egy John Lee Hooker-dalt – gondolhattam volna bátran, és így legyen lottóötösöm. Egyik döbbenetből estem a másikba, mert olyan hangszereléssel hozta el a dalait, aminek hatására minden korábbi giccset azonnal elfeledtem.

Koncertterápia

Sir Tom Jones hangversenye. VeszprémFest, Aréna, 2017. július 14.

Már az gyanús volt, hogy miért a Pribojszki Mátyás Band a felhergelő zenekar. Általánosan elfogadott tévhit, hogy előzenekarnak lenni hálátlan feladat. Legfeljebb akkor, ha a szervezők kissé eltájolva betolnák a PASO-t a Metallica elé, de ekkora tévedés nemigen szokott előfordulni. Mivel volt szerencsém előzenélni világsztárnak, elmondhatom, hogy felemelő és megtisztelő. Pláne, ha még némi érdeklődést is mutat az amúgy nyilván sokat látott-hallott előadó a helyi kisember lelkesedése iránt. Bizton állíthatom, hogy Pribojszki Matyi aznap este óta, míg él, osztja a véleményemet. Pribojszkiék tehát éltek a lehetőséggel, hozták a legjobb formájukat, maximálisan kihasználták a rendelkezésükre álló időt és teret, és úgy zúztak, hogy senkinek nem jutott eszébe az orruk előtt a jegyét lóbálni, hogy „nem erre jöttünk, hé!”

Rövid és flott átszerelés után megkaptam magamnak az első döbbenetet. Egy fehér tuba a színpadon. Vonósok nincsenek. Eddig jó. A színpadkép alapján egy klasszikus rhythm and blues felállás is lehet – reménykedtem halkán. Majd feljött az első két muzsikusz, és dob-gitár felállással elkezdtek tolni a *Burning Hellt*. (John Lee Hooker – lottóötös – miért nem játszom...) Kemény volt, de laza, ahogy az a nagykönyvben írva van. A fények, a színpad mögötti ledfalón vetített videók, a hangzás mind egy pillanat alatt olyan hangulatot teremtettek, ami nagyon kedvemre valóvá tette ezt a show-t, pedig az MC még meg sem érkezett.

Nem tudom, másnál hogy van ez, de az igazán nagyok, ha megérkeznek a színpadra, abban a pillanatban azt érzem, hogy a mellkasomban megemelkedik valami. Hogy ez a vérnyomásom vagy egy emelkedettebb energiaszint, sosem gondolkodtam róla, de ritka jelenség, mint Tom Jones-koncerten a tuba, s most, hogy mindkettőből kijutott, már mindenkinek elkezdtem magamban hálálkodni, hogy itt lehetek. És megérkezett „Az Öreg” – ha lehetek ilyen blaszfém. Bártorkodom, mert ez a titulus nálam mindannak a negyven albumnak, rengeteg filmszerepnek, Grammy-díjnak és számos világlágernek szól, ami ugyan engem nem hatott meg eddig az estig, de mindenképp tiszteletet parancsoló, és ez az este számomra koronának számított ezen az életpályán.

Ahogy elkezdte énekelni a bluest, az felért egy robbanással, a tűz pedig kitarzott a koncert végéig. A *God's Gonna Cut You Down* alatt már lehetett sejteni, hogy erről a shuffle-ös-rhythm'n'bluesos vonalról nem fog letérni, aminél kellemesebb meglepetést elképzelni sem tudtam volna. Ezt a gospel-átiratot egyébként egy másik óriásnak, Elvis Presleynek dedikálta, aki maga is énekelte ezt a dalt, s aki veli jó barátságot ápoltak közös Las Vegas-i szenvedélyük kapcsán. Ekkor még mindig csak hárman játszottak mögötte, majd a *Mama Told Me Not To Come* dalra jöttek fel mindannyian. Két billentyűs, két gitáros, fúvósok, vokalisták; olyan hangszerelést kaptunk, amire csak a legnagyobb blueszenekaroknál van esély.

A *Didn't It Rain* – egy kiváló country-blues – és a *Lord Help* döngölős bluesa után ismét egy gospel, ezúttal countryba burkolva, a *Did Trouble Me*. Nem akarnék előre rohanni az időben, de mindezek annyira tökéletesen szóltak, köszönhetően a kiváló hangszerelésnek és a helyi technikának, hogy ha tehetném, minden olvasót terápiás céllal beutalnék egy Tom Jones-koncertre. Receptre írnám fel minden depressziósnak, a gyógyszeripar bántára és a blueszenészek nagy örömére.

Már a koncert elején elkezdtem jegyzetelni, mert azt gondoltam, hogy lesznek olyan apróságok, amik majd úgysem jutnak az eszembe később, a *setlist* pedig már a buli végén sincs meg fejben. Közben meg azon vigyorogtam, hogy pont ezen a koncerten írogatok, ami vélhetően az év bulija lesz nekem, ahelyett, hogy csak élvezném a zenét. Azzal vigasztaltam magam, hogy a felírt információ érték, jól jön ez még később. Aha... A *setlist* a neten megtalálható, és mellette vannak a dalok linkjei is. Legalább ellenőrizni tudom, ez is valami.

És akkor jött a második bomba, a *Sexbomb*. Nagyon finom introval kezdtek, aztán amikor beszállt a zenekar, akkor sem hazudtolták meg a koncert stílusát, egy swing-blues-zal kísérték le a dalt, én meg mást sem tudtam írni mindegyik után megjegyzésül, hogy döggös, ez is nagyon döggös, oltári döggös... – halál unalmas volt visszaolvasni reggel a telefonba pötyögött összevisszaságot.

Pihenésképpen sztorizott kicsit a múltjából, a közvetlensége, humora lendületben tartotta a koncertet, és az életkora is csak lexikális adat volt. Kiválóan kommunikált a közönséggel és a zenekarral egyaránt. *Take my love* – egy igazi boogie, majd megint egy csavar: a *Delilah* akár a *Trainspotting* című filmbe is beilleszthették volna betétdalnak, ahogy itt megszólalt. Még csak a koncert közepénél jártunk, de a meglepetések nem fogytak el. *Soul Of a Man* – mintha Tom Waits szellemét idézné meg, a *Tower of Song* – Leonard Cohenek állítva gyönyörű emléket. A *Green, Green Grass*-szal ismét egy tökéletes countryt varázsolt nekünk, majd jött végre a dal, amire annyira vártam. A jeges verejték csorgott a hátamon a gondolattól, hogy a Cicamicát miképp fogom végighallgatni, de amit hangszerelésben kaptam, az minden biztosítékot kiégetett. Előkerült a fehér tuba, mellé egy akusztikus gitár és egy harmonika. Humorból, ötletből, öniróniából csillagos ötös. Állítom, hogy már ő is halálosan unja a *Pussycat*et, és kitalálta ezt a szeniális megoldást rosszullet ellen. Ezen a ponton végleg megadtam magam Tom Jonesnak.

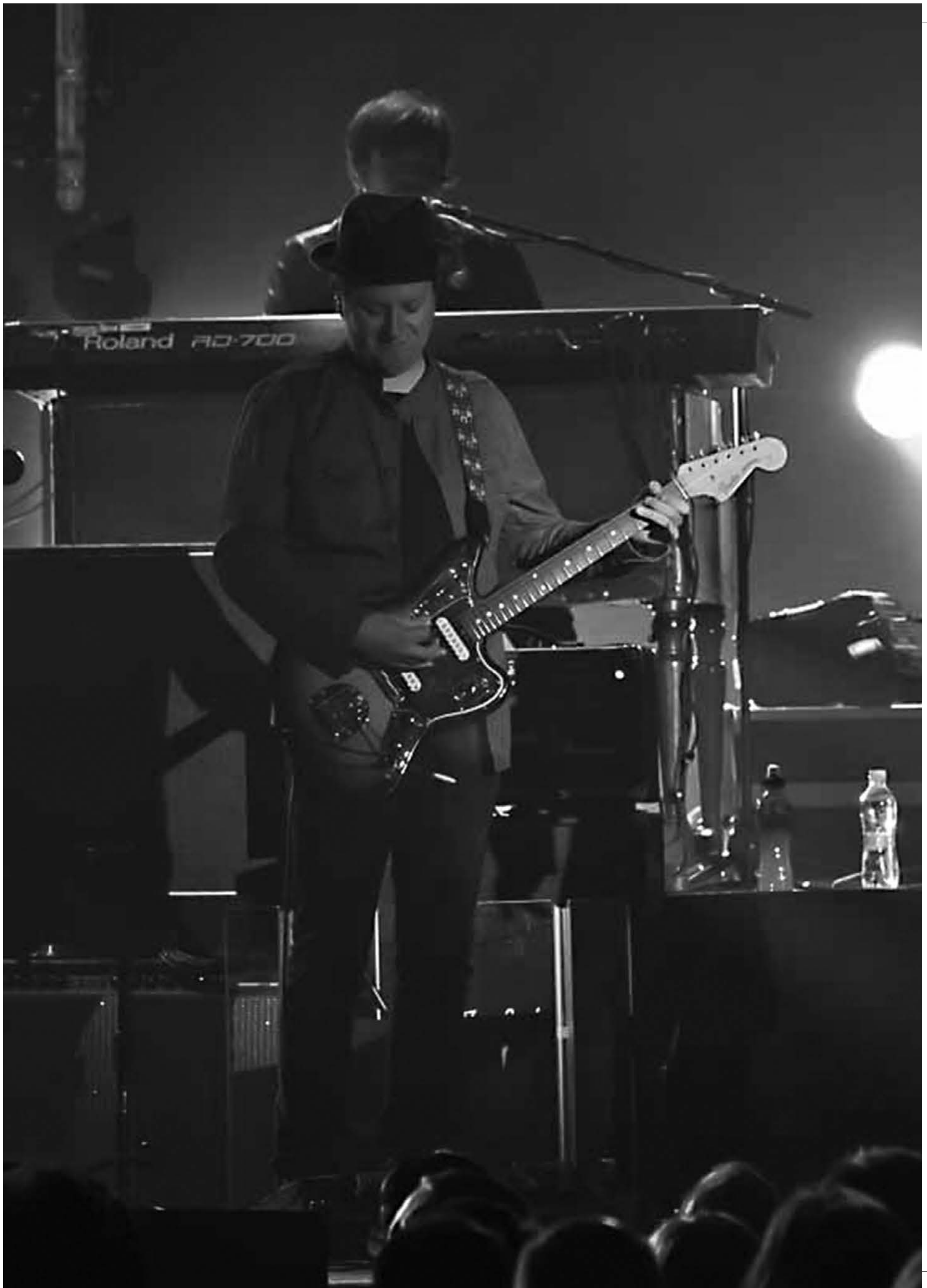
Innentől történhet bármi. Jött is az *It's Not Unusual* latinban, szeniálisan, majd a *You Can Leave Your Hat On* a 9 és fél hét filmből (idézem a jegyzetemet: „Baaaaaaaaaa...!!!!!!!”), az *If I Only Knew*, amiben megmutatta, hogy ő tulajdonképpen óriási rapper is, és végzetül az *I Wish You Would* lendülete elsodort minden, még talpon lévő rajongót (ami némi képzavar, mivel ülésre voltunk kényszerítve).

A ráadással olyan funkos csókot kaptunk búcsúzóul a homlokunkra, hogy semmiképp se tudjunk nyugodtan elaludni, majd a *Kiss* után jött utolsó előtti pillanatként Pribojszki Mátyás közös játéka Tom Jonesszal és zenekarával, ahol még egy kör szólóra is kapott lehetőséget. Meg is hálálta játékával rendesen, öröm volt hallgatni. Ez volt a *Strange Things Happening Every Day*, mely mintha a '50-es évek Amerikájából szólt volna nekünk. Örület.

Persze nem lett volna kerek az este, ha nem csempészett volna még a közös meghajlásba is valami viccet. A *Those Were The Days a capella*, a közönséget megénekeltetve vetett véget a szeánsznak, majd utunkra bocsátott minket hímes szavakkal. Rég szórakoztam ilyen jól. Elegáns volt – és döggös.

Jövök máskor is.

Nyakas Krisztián

Fotó: Melczer Zsolt

Bíboreső, avagy Prince ünneplése

A The New Power Generation *Celebrating Prince* koncertje az Arénában. VeszprémFest, Veszprém, 2017. július 15.

Prince Rogers Nelson, a popzene hercege 2016. április 21-én távozott a zenészek örök Pantheonjába. Kísérőzenekara, a The New Power Generation 1990-től 2013-ig adta a zenei háttérteret ennek a zseniális művésznak. 2016 októberében ismét eredeti felállásban, énekesekkel kiegészülve indították koncertsorozatukat *Celebrating Prince* címen, amelynek egyik állomása a VeszprémFest. Mit hozott nekünk ez az est Prince muzsikájával? Prince nélkül!

Kedves Prince! Te, aki már fentről, az örök zenei halhatatlanságból látod a történeket, nem tudom, figyeltél-e ma este. Egy nem túl nagy közép-európai város, Veszprém Arénájának színpadán a Veled több mint 20 évig dolgozó társaid ünnepeltek Téged, a közönséggel együtt. Biztos jó szívvvel emlékszel rájuk, hiszen kiváló zenészek ők: Morris Hayes – billentyűk, Tommy Barbarella – billentyűsök, Sonny Thompson – basszusgitár, Mike Scott – gitár, Kirk Johnson – dob, Tony Mosley – vokál, gitár, tánc, Damon Dickson – háttér vokál, tánc, Kip Blackshire – ének, Andre Cymone – ének, gitár, basszusgitár. Mielőtt kiváló társaid a színpadra léptek volna, egy magyar csapat (Balog László – dob, Takács Donát – basszusgitár, Kardos Norbert – billentyűk, Dajka Krisztián – gitár, Csányi István – szaxofon és ének), a Sax-O-Funk fokozta a várakozást. Nem tudom, Neked tetszett-e? Mit gondolsz, jól szólt a kezük alatt a soul, a jazz, az, R&B, a funky? Sessionzenészekből verbuválódott friss csapat, akik még keresik a hangjukat, lelkesedéssel meg is találhatják. Dobosuk már meg is találta.

Aztán végre Mészáros Zoltán, a fesztivál igazgatója bejelentte egykori bandáját, a The New Power Generationt. Megemlékezik Rólad is, hiszen aki egy kicsit is figyeli a pop, funk, rock, rap világának történéseit, tudja, hogy bár személyiséged nem mindenkiben váltott ki osztatlan szimpátiát, zeneiséged, hangszeres tudásod, sokoldalúságod, tehetséged vitán felül állt mindig, és most már ez így is marad mindörökké. Életed fonala 57 évesen megszakadt ugyan, de dalaid fennmaradnak, és ezek a világ bármely pontján megrezegtetve a hangszórók membránjait, mindig fogadtatásra találnak majd. Ahogy kiálltál a színpadra, karizmatikus kisugárzásod hihetetlenül nagy energiával töltötte meg a termeket, legyen az kis klub vagy több tízezres aréna. És a koncert előtt ez a nyitott kérdés, hogy vajon Nélküled mi lesz, hogyan szólnak a dalok, különleges személyiséged varázsának hiányát legalább egy kicsit tudják-e feledtetni kollégáid. Jómagam tanácstalan voltam. Csukjam be a szemem, és képzeljelek oda? Lehetetlen, hiszen koncerten vagyok, ott pedig az is fontos, hogyan dolgoznak, viszonyulnak egymáshoz a muzsikusok! El tudok-e majd vonatkoztatni a dalaiddal együtt bennem csengő hangodtól? Negyed tízkor aztán felcsendült az első dal, és kiverte a fejemből a kétkedő gondolatokat.

Nagyon ütős ez a csapat, gránitszilárdságúan kemény, pontos és legfőképpen mérhetetlenül lelkes, extázisig felfokozott a performance. Sallangmentes produktum, csak a zenéről szól, ez benne a legjobb. Nem kell ide parádé, a megszólalás magáért beszél. 28 kompozíció és két ráadás szám hangzik fel. Az indító dal rapje után a szöveg a már megszokott módon az erotika durvább változatát hozza, a masszív és nagyon sajátos funk, funk, funk, a rockon, a popon át sokféle stílus megjelenik, még a twistet funkval ötvöző hangzás is. Minden nagyon kidolgozott, átgondolt, az eredmény pedig lehangzóan jó ebben a műfajban. Professzionizmus

a javából, nincsenek véletlenek: Doga-óra pontosságú és masszív a dob, feszes, technikás és pregnáns a basszus, a két billentyűs, ha kell, megfelelően ellenpontoszza hangszíneivel, dallamvezetéseivel az alap keménységét, de ha kell, jól zongoráznak is. A gitár pedig a rockgitározás magasiskoláját adja szólóiban, improvizációban: néhol mérhetetlenül vaskos, pergő technikájú, néha leheletfinom nűánszokkal operál, és ami a legszebb: nem rutinból, hanem igazi intuícióból. És az énekesek is nagyon jók. A rapper a dobosra és a basszusra támaszkodva kegyetlenül ritmikus, és ha kell, finoman breakelnek is, egyszer még a dobos is beáll a 11. nótában, mintha zsinóron rángatnák őket. A két szólóénekes szívet-lelket és persze hangot beleadva, gyönyörű fraziókkal tarkítva teszi oda magát. Nagyon ihletett pillanata az estnek a *Nothing Compares To You* (a dal Prince szerzeménye, a The Family csapattal rögzítették a *Family* című albumra, bár – tévesen – sokan Shinead O'Connornak tulajdonítják) egy szál zongorával történő indítása, majd a hangszerrel fokozatosan kiegészülő csapat alapjára az énekes könnyet előcsalogató, hátborzongató szépséggel rakja fel a tiarát. És mennyire boldog ez a srác, hogy szereti, amit csinál, én nála éreztem leginkább, hogy végig ott lebegsz a lelki szemei előtt. De igazából ez mindegyiküknél érezhető volt! Régen láttam már ennyire egyszerre gondolkodó, együtt lélegző csapatot. Felszabadult, mosolygó, egymás teljesítményét értékelő gesztusokat látni, amivel még inkább inspirálják egymást. De érzi is a közönség, nótáról nótára emelkedik a hangulat, feszül a figyelem. Ismerik a dalaidat, hiszen kérésre bármikor hajlandóak beszállni akár énekelni, akár tapsolni, akár a kért gesztusokkal válaszolni. Boldogan elégedettek. A *Go Crazy* című dal tényleg az egekbe viszi a hangulatot, majd vége van a koncertnek. Illetve dehogy is. Jön a nem véletlenül kikövetelt ráadás, két olyan dal, amelyek pályafutásod talán legismertebb szerzeményei. A *Kiss*, amelynek „You don't have to be reach, to be my girl” refrénjét mindenki énekl. És eljön utolsóként a legismertebb kompozíció, a *Purple Rain*. A fantasztikus teljesítményt nyújtó gitáros mintegy imára szólítva kéri, hogy néma főhajtással tisztelegjünk a barát, a kolléga, a zseniális zenész előtt, aki már nincs velünk, egyben a nemrég elhunyt John Blackwell dobos családjának is ajánlva felhangzik maga a dal. Ismételten szárnyalóan finom és mégis erőteljes az ének, a kicsorduló könnycsepp kollégád arcán nem tetetés. Nagyon hiányzol nekik. És nekünk is!

Kedves Prince! Dalodban azt mondom: „I only wanted to one time to see you laughing”. A The New Power Generation méltó és kiváló módon tiszteleg Előtted, és hirdeti zenédet, gondolataidat világszerte. Így volt ez Veszprémben is. Mi itt azt éreztük, hogy nem lehetsz itt, és mégis velünk vagy. Te pedig minden bizonnyal nevetél ott fent ma este. Tisztelőd:

Kovács Attila

Július óta iszom a rozéfröccsöket esténként, és azon töröm a fejem, hogy erre ki szoktatott rá. Világ életemben sörivő voltam, csak néha kalandoztam el a bor irányába, és ott is javarészt a rizling volt a kedvencem, aztán valahogy így maradtam nyaranta, mert friss ital a fröccs, és úgy állítom be a töménységét, ahogy épp az alkalom adja. De a rozé... Honnan jött? Persze kézenfekvő, hogy a fesztivál a bűnös, de aztán rájövök, hogy mégsem, hanem a barátnóm, akinek ez a kedvenc itala. De nem, mégsem, mert már tavaly is. Akkor is volt fesztivál. Hoppá, meg előtte is! Nem. Már jó pár éve. Szóval, végül is rávezettem magam, hogy a nyári programjaim szerves részévé vált a Rozé, Rizling és Jazz Napok.

Rozé vagy rizling?

Rozé-, Rizling- és Jazznapok 2107,
Veszprém, Óváros tér és a Városháza előtti tér, 2017. július 7–16.

Eleinte kerülgettem, mint falu rossza a gyűttmentet. Egyszer beme-gyünk, kipróbáljuk, milyen az, sztárborászok minőségi borait inni talpas pohárból, nem pedig a szomszéd bácsi (egyébként meglepően jó) rizlingjét vizespohárból. Mellé jófajta jazzt hallgatni. Mert hát kíváncsi az ember gyereke, aztán szereti a bort is meg a jazzt is. És így maradtam. Világi ötlet volt ez a fesztivál, nem kellett sokat győzködnöm magam, hogy ott a helyem, s ha néha zenélhettem is rajta, az mindig ünnepnap volt.

Kísérőrendezvényként titulálták eleinte, a VeszprémFest mellett, talán még mindig ez a státusa, de nekem és szerintem nagyon sok helyi rajongónak ez már önálló program. Ilyen-olyan okok miatt nem mindenki látogatja a nagy koncerteket, amiket a VeszprémFest kínál, ellenben ennek a belvárosi tíznapos rendezvénynek mára komoly respektje lett. Az Óváros tér barátságos, könnyen megközelíthető és a mérete pont átlátható, a környék pedig nagyon szép. A bor-, pálinka- és ételkínálat minőségi és megfizethető, mert azt tapasztalom, hogy nem szálltak el az árakkal az eltelt évek alatt. A zenekarok összeválogatásában pedig érezhető, hogy a szervezők igyekeznek megfelelni a minőségi szórakoztató jazz-blues-funk zenéi igényeknek, s egyúttal elhozni hozzánk a divatos vagy éppen feltörekvő, de jó minőségű csapatokat, mindemellett nyitottak az új, a klasszikustól merőben eltérő hangzással dolgozó zenekarokra is. Napi három koncertbe, ha szűkösen is, de belefér egy kis lokálpatriotizmus (helyi zenekarok), valamint javarészt fiatal, pályájuk elején járó, de már komoly elismerésekkel rendelkező zenekarok, továbbá egy-két, már kipróbált sztár is.

Nyakunkba vettük hát a belvárost Péter barátommal idén is, hogy képben legyünk, mi fán terem az igényes nyári szórakozás. Ismerve ugyanis a környék borfesztiváljait, bátran állíthatjuk, hogy a veszprémi program verhetetlen mind megjelenésre, mind tartalomra. Persze csak habos-babos álmainkban szerepel az, hogy minden koncertet végig tudjunk hallgatni, mert a szabadságolásnál még mindig nem voltunk elég rutinosak, de a kínálatot végignézve alighanem

jövőre másképp lesz ez. Voltak meghatározó szereplői a fesztiválnak, mint Koós-Hutás Áron, aki a Stereo Swinget és az E.T. Projectet hozta, s akinek hallatán megnyugodhatunk, hogy van azért világszínvonalú trombitás utánpótlásunk; Temesi Berci, a herendi származású kiváló basszusgitáros, aki Köles Elizával és Szappanos Györggyel kiegészítve adagolta nekünk azt a fajta elegáns muzsikát, amit ő nagyon tud. A Garami Funky Stuff, United Experience, a szórakoztatás mesterei, Falusi Mariann, aki maga a soul, minden tekintetben, a Group 'N' Swing, a hazai swing és boogie legjobbja, valamint a hölgyek, akik mostanság nagyon divatosak, nem véletlenül: Pátkai Rozina, Szőke Nikoletta, Náray Erika, Szőke Szandra, Gereben Zita, Zséda és persze Németh Kira, a veszprémi jazzdíva.

Külön öröm, hogy bár a nevében ez szerepel, a fesztivál nem feltétlenül ragaszkodik csak a jazz-zenekarok szerepeltetéséhez. Az alternatív popot játszó Szeder ugyanúgy helyet kapott itt, ahogy a helyi Bluesberry, M.C.S. Blues Band és a fesztiválzáró Tátrai Trend, akik valamennyien bluest vagy bluesalapú zenét játszanak.

Végigszaladtam a fellépőkön, a teljesség igénye nélkül. Ki is hagytam egyik személyes kedvencemet, Karácsony Jánost, aki most éppen harmadmagával játszott nálunk. Azt a fajta lendületet és lelkesedést kevés korabeli muzsikustól látom, és bár szokatlan volt a fuvola-ritmushangszerek-gitár felállású kíséret a dalaihoz, a közönséget mégis megvette, mert nagyon közvetlen és nagyon hiteles.

Álltunk Péteremmel valamelyik asztalnál a fesztivál utolsó napjaiban, némi kultúrsoikk és fröccs hatása alatt, hajnali egy órakor, és azon tanakodtunk, hogy vajon normális-e, hogy a korosztályunk már mind elhagyta a teret, hazament, elfáradt, mi meg még mindig jól érezzük magunkat. Jobban körülnézve addigra már csak a nálunk legalább tíz évvel fiatalabbak maradtak talpon. Csóváltuk a fejünket egy darabig, de úgy döntöttünk, hogy ez így jó. Nekünk legalábbis. Jövőre sem lesz ez másként.

Nyakas Krisztián

Régi régizene

Az V. Veszprémi Régizenei Napok nyitánya: a Recercare Régizenei Műhely, illetve Tóth Emese és Kabdebó Noémi koncertje. Veszprém, Jezsuita műemlék templom, 2017. július 18. és 19.

A „régizene” eredetileg a dúr-moll tonalitás kialakulása előtti korok többszólamú muzsikájára vonatkozott, mára azonban egybemosódva az ún. „historikus előadásmóddal”, régizeneinek mondunk minden olyan, a 19. századig bezáróan keletkezett zenét, amelyet nem mai, hanem a keletkezés időszakának „historikus” hangszerein adnak elő. A középkor zenéje lassan ezen a körön belül is kezd háttérbe szorulni, legalábbis erre utal, hogy igazi középkori és kora reneszánsz muzsikát csak az első két hangversenyen hallottunk.

Régi zene hat (és fél) tételben

Veszprémi Régizenei Napok, Jezsuita templom, 2016. július 19–30.

Idén immár negyedik alkalommal rendezték meg a Veszprémi Jezsuita templomban a Veszprémi Régizenei Napokat, ezúttal július 19-é és 30-á között, melynek keretében kétdinorok-szombati napokon voltak, 19 órákor. A koncertek két hangszereket is teret adtak az előző heten Csabog Benedek és Sándor Noémi a gamba-kuruzsán mélyítették el színterületeiket, korai

Séd, 2016. ősz, 40. old.

Az elsőn a veszprémi Recercare Régizenei Műhely játszott. A kezdés előtt fél órával már látszott, hogy bizony kevés szék-sort készítettek be, így a fellépők (ez immár hagyomány) maguk hozták további, nem éppen kényelmes, ám tán épp ezért a középkori viszonyokra emlékeztető széksorokat.

A hangverseny címe *Jelen – volt*. A mediterrán és flamand középkor nagyjai, Machaut, Senleches, Valderebbano, Dufay és mások művei mellett kortárs alkotásokat is hallottunk olyan szerzőktől, akik munkásságukban a „tiszta forrást” a reneszánsz, illetve a középkor dallamaiban találták meg, azok dallami és ritmikai, formai és együtthangzásbeli elemeiből kialakítva saját nyelveztüket, például Arvo Pärtől, Fumie Sikichitől vagy a magyar Faragó Bélától. Kovács Előd kiváló narrációjából igazolást leltünk az este megszerkesztésének elvére is: „a zene a csöndből kiemelkedik, majd hivatását betöltve visszatér a csöndbe”. S valóban: egy két gambán előadott kontemplatív zene kezdte a műsort, amit aztán Dufay szent mártírok feletti *Lamentációja* zárt le. Az énekesek (Király Nóra, Suda Magdolna és Vikman Pál) briliáns technikával, bámulatos együtt énekléssel és intonációval, nagy átéléssel

énekelt versei elének varázsolták és elevené tették – a voltat. Kallai Nóra, Nagy Réka és Szászvárosi Sándor, noha három különböző egyéniség, mégis azonos szívvel és fegyelmekkel kezelték gembáikat. Az együttes motorja mégiscsak a lant (és talán a középkori hárfa), melyeken Nagy Csaba, Reményi Árpád, illetve Király Réka játszott igen fegyelmekkel. Sipos Csaba ezúttal egy kortárs marimbadarabot is előadott, Smadbeck *Ritmusdalát*. Ez, valamint a többi, gambákra és lantokra írt modern alkotás *repetitív* muzsika, mint ahogy a középkori dallami modellek jó része is hasonló elven szerveződik. Kár, hogy az este folyamán a középkor épp ezen szerveződésű, motívumait monoton ismételtető orgánumaiból, clausuláiból, hoquetusaiból nem hallhattunk. A műsor egész így egy kétpillérű hidra emlékeztetett, ahol a „volt” és a „jelen” pillérei között csak igen haloványan láttam a pilléreket összekötő utat. Mindazonáltal szervesült és a középkori mediterrániummal meglepő stílárís egyezéseket mutatott a műsor folyamán elhangzott néhány Zobor-vidéki népdal.

Másnap este még régebbi zenét hallhattunk: Hildegard von Bingen Mária-énekeit. A XI. századi bencés apácánő korának nemcsak kiemelkedő énekköltője, hanem polihisztora is volt, magas rangú világi és egyházi méltóságokkal állt szellemi kapcsolatban, akik az ő tanácsát kérték nehéz ügyekben. Énekeit a kitűnő énekes és

psaltérium-játékos, Tóth Emese adta elő a tartalom misztikájának teljes benső átélésével. A *Cum processit* kezdetűt pusztán hangszereken szólaltatta meg, megmutatva e tipikusan középkori instrumentumnak semmihez sem hasonlítható varázsát. Két ének (*Hodie eterne Deus és Hodie aperuit*) szólóban hangzott fel, a többiben Kabdebó Noémi kísérte brácsán. A brácsa szólamát aligha lehet ez esetben virtuóznak nevezni, hiszen többnyire egy-egy hangot tartott hosszú percekig keresztül, ám ami bal kezének könnyűséget jelentett, az a vonós kezének annál nehezebb volt: tartani a hang erejét, a vonóváltást úgy megoldani, hogy az észrevétlen maradjon, bizony nagyon nehéz feladat. Látszott, hogy annak ellenére, hogy a dallamhordozásban nem vesz részt, mégis minden rezdülésével együtt élt az énekeskel. Tóth Emese sajnos izgulós típus, akinek a „torkában dobog a szíve” fellépéskor. Csak hát épp a torka az, amin keresztül a hang átjön, s egy-egy apró szep-lőt ejt az egyébként bámulatos, a transzcendens világot, a keleti világot is fel-felidéző dallamosság teljes birtokában lévő, azzal közönségét elvarázsolni tudó produkción. Összességében ritka, rendkívüli, különös produkciót hallottunk, melynek a végére talán nem is taps illet volna, hanem egy közösen elmondott imádság.

Rostetter Szilveszter

Ha az Isten pénz nélkül, csak a zene szeretetért akarna régizenei fesztivált szervezni, egészen biztosan a veszprémieket kérdezné, hogyan kell. Az idén öt éves régizenei napok kéthetes programja tíz koncertből állt, és a legjobb hazai előadókat hozta a városba.

Régi zene, új zene

Hála az égnek van egy-két dolog még a mai, poszt-poszt-posztmodern világban, ami úgy létezik, hogy nem túl sokan vagyunk kíváncsiak rá. Az erdők, a fák, a bokrok, a versek és a régizene ilyen dolgok. Ha a 2016-os globális statisztikákat nézem, ahol a legsűrűbben játszott szerzők, művek és egyebek szerepelnek, Händelnél régebbi nevet nem találok a listákon. Persze már az is luxus, hogy régi korok zenéjét játsszuk, törődünk velük, egyáltalán, hogy tudunk róluk. Hiszen ott vannak a sztorik, hogyan porolta le Mendelssohn és Casals Bachot, és hogyan vetette bele magát Sztravinszkij Gesualdo művészetébe. Úgy tűnik, az emberek évszázadokig megvoltak a 11–17. század zenéje nélkül, mégis – és ez legyen most is jelszó – *bizonyos szintű luxus felett ne süüljünk bizonyos szintű luxus alá!* Őrizzük, hallgassuk és szeressük a régizenet – legyen szükségünk rá.

Kővári Péter

A claviorganum a régizene furcsa, de egykor annál hasznosabb öszvére. Egy kicsit orgona, kicsit csembaló, sípjai és húrjai egyaránt vannak, és a 16. század elején találták ki, hogy aztán az utókor el is felejtse, hogy valaha létezett. (1460-ból származik a legkorábbi forrás egy ilyen hangszerről.) Épp ezért különleges, hogy a Mendelssohn Kamarazenekar és a Liszt Ferenc Társaság claviorganumot vásárolt közösen. Igaz, hogy csak elektromosot – egy sípokkal, húrokkal felszerelt hangszert készíteni akár tízszeres költséget is jelenthetne –, amely viszont minden tulajdonságában megidézi egy autentikusot. Kivéve persze a súlyt: azt aligha mozgathatnak olyan könnyedén a veszprémi jezsuita templomban.

Kővári Péter július 22-i koncertjét a hangszer bemutatásának szenteli, és közben az itáliai és az északi reneszánsz világába is bepillantást nyerünk. A 15. század elején a franko-flamand stílus, a magas szintre fejlesztett polifónia komplexitása dívott, majd egyre népszerűbb lett az olaszos, költői és dallamos zene, aminek tökéletes ötvözte a Kővári által is játszott Girolamo Frescobaldi zenéje. Fantasztikus kirándulást jelentenek Pachelbel művei is, akitől egy chaconne-t hallottunk. (Ki gondolná, hogy ez a régizenei műfaj az Újvilág felfedezésének köszönheti létét!)

Kallai Nóra és Regős Júlia

Sainte-Colombe nevét akkor sem felejtették volna el, ha nem ő Marin Marais tanára (akiről pedig Gérard Depardieu főszereplésével készült film). Pontosabban szólva: Sainte-Colombe nevét elfelejtették ugyan, de a zenéjét nem. Manapság ugyanis egyszerűen csak Monsieur vagy

Sieur de Sainte-Colombe néven emlegetjük, bár egyesek tudni vélik, hogy Jean volt a keresztnéve. (Ráadásul erre statisztikailag is van esély, mert mi más neve lenne egy franciának.) A rejtélyes mester a kortársak legnagyobb csodálatát vívta ki, és nagyban hozzájárult a hangszeres zene felvirágzásához.

Július 28-án ennek a szerzőnek szentelte koncertjét két viola da gamba-játékos. Kallai Nóra sok éve ismert és elismert régizenesz itthon, de talán Regős Juliát sem kell feltörekvő tehetségnek mondanom. Közös muzsikálásuk a mélyére nyúlt Sainte-Colombe zenéjének, felfedezték meditatív rétegeit. A *Tombeau Les Regrets*, illetve több más kisebb darab hangzott fel, az előadók kérésére négy tapsszünettel. Jólesik utólag azon gondolkodni, hogy miért is van szükség erre az átkozott tapsra, a kicsit ormótlan hangorkánra, amivel a legszebb hangokat jutalmazzuk. Persze, hogy kell, kell a tet-szésnyilvánítás, de mégis rokonszenves, ha zenészek fontosabbnak tartják a – mai szóval élve – szakadatlan „flow-élményt”.

Bruno Cocset és Maude Gratton

Bruno Cocset olyan művész, akinek van mondanivalója. Elég nehezen felkutatható innen, Magyarországról a francia barokkcellista munkássága (de éves veszprémi fellépésére már lehet számítani), az viszont az alig beszerezhető felvételeit hallva egyértelmű, hogy ugyanazzal a felfedező kedvvel áll hozzá a zenéhez, amivel a reneszánsz és a barokk komponisták egykor. Mit tud a hangszerem? Hogyan jöhet létre egy kompozíció?

Július 27-én Bruno Cocset (cselló) és Maude Gratton (csembaló) zenélt, akik mindketten a Les Basses Reunies együttes tagjai, és ez az összeszokottság, egymástól ihletettség érződik a játékokon. Cocset csel-lójátékának legnagyobb erénye, hogy hatalmas érzelmi csúcspontokat és intellektuális mélységeket képes megragadni egyszerre, és ezzel meg is találja a 16–18. századi zene lényegét. A barokk csellón nincsen húrláb, egy kicsit alacsonyabban fekszik a játékosnak, ezáltal a keze nagyobb utakat tehet meg a fogólapon.

Maude Gratton – aki fantasztikus szólista a saját jogán, 2015-ben a Müpában is járt – csembalójátékában pedig mindenekelőtt az tetszik, ahogy egymás után felvillantja a hangszer két jellemzőjét, a lehengerlő robusztusságot és a törekeny líraiságot.

Az est zeneszerzőiről inkább kevesebbet tudunk, mint többet. Egy részük elsősorban előadó volt, nem komponista, így darabjaik rendkívül mutatósak (Jean Barrière, Giuseppe Jacchini). Vivaldi stílu-

sa összetéveszthetetlen (egy a-moll szonátát hallunk tőle), és a reneszánsz Ortiz is hamar felismerhető. A műsor lényege, hogy egy hatalmas ívvel kiépülő atmoszférát teremtsen. A többleteles szonátákat különösen gyönyörűen bontja ki Cocset és Gratton, a gyors tételekben virtuóz futamokat mutatnak be. A bélhúrokkal szóló cselló hangja izgalmas az *allegro*, *presto* és *prestissimo* részeken, néha serceg, gazdag felhangokkal szól, és nem olyan steril, mint a modern cselló. Gratton több szólócsembalóra írt művet is játszik, Domenico Scarlatti természetesen megkerülhetetlen. Az olasz mestertől, aki annak idején Händellel párbajozott, és a csembalónál jobbnak bizonyult, két szonátát hallottunk.

A két zenész pedig alig akar elmenni, egymás után adják a ráadásokat, ami nemcsak a közönségnek, hanem a régizenei fesztivál rendezőinek is hízelgő. Van valami a veszprémvölgyi templomban, ami nagyon idevalóvá teszi ezt a muzsikát – hacsak nem az utóbbi négy fesztiválon vált ilyenné.

Az Orlando Énekegyüttes

Bach a messzi 18. században hosszú kilométereket gyalogolt, hogy hallhassa Buxtehude játékát, ma viszont egy-két kattintásra van tőlünk Karl Richter, Harnoncourt, Gardiner, akiknek tényleg a legjobb Bach-felvételeket köszönhetjük. Csakhogy ez a fantasztikus dolog, az internet, szép lassan megöli azokat az együtteseket, akiknek se idejük, se pénzük imidzsépítésre és lemezkészítésre.

Ennek ellenére az Orlando Énekegyüttes Vikman Pál karnagy vezetésével él és virul, ráadásul kiválóan éneklő Monteverdi és Bach műveit a veszprémvölgyi műemlék templom homályos, nehezen fotózható, de áhítatos belterében. A hangszerek nem mindegyike autentikus hangszer, és az énekesek jó része polgári foglalkozást űz, mégis az egész valahogy közelebb van egy Tamás-templomot idéző élményhez, mint bármi, amit az elmúlt években hallottam.

Amikor 1571-ben V. Pius pápa a lepantói csata után bejelentette, hogy Velence a kegyes Madonna közbenjárásával aratott sikert a törökökön, nem nagyon vonták kétségbe állítását az emberek. Sőt, Velencében hatalmas Szűz Mária-kultusz bontakozott ki, és ennek egyik lenyomata *Monteverdi Laetaniae della Beata Vergine* (SV 204) című motettagyűjteménye 1620-ból. Habár Monteverdi a „*seconda prattica*” legjelesebb zeneszerzője, ez a motetta még a „*prima prattica*” esztétikai értékeit érvényesíti: a harmóniák makulátlansága, a kifogástalan konszonanciák jellemzik. (A *seconda prattica* ezzel szemben bátrabban él a diszszonanciával, ha a fájdalom,

a félelem, a bánat kifejezéséről van szó.) A mű öt szakaszból áll (*Kyrie, Pater de caelis, Virgo prudentissima, Regina angelorum és Agnus dei*). Kontemplatív, a mai fülnek talán lassabb zenéről van szó, de az Orlando – akikhez egy *continuó*t játszó hangszeres szekció csatlakozott – a feszültséget határozottan fenntartva énekelt.

Monteverdi 1610-ben jelentette meg a *Vespro della Beata Vergine* című gyűjteményét, mintegy igazolásul annak, hogy ért az egyházi műfajokhoz. Az ajánlás nem másnak, mint V. Pál pápának szól. Ennek egyik darabja a hat szólamra írt *Magnificat*. A mű alapja egy *cantus firmus*, a kidolgozás viszont korszerű, polifonikus – az így létrejött mű egyesíti magában a hagyományt és haladást. A *Magnificat* határozot-

tan nagyobb kihívást jelent, mint az előző litánia, de az Orlando énekeseinek nem okoznak gondot a melizmák. A *basso continuo* szólamban a cselló (Márkus Ágnes) atmoszférateremtő szereplővé vált az orgona (Major László) mellett.

A szünet után jön az alfa és ómega, mégpedig Bach, két motettával (BWV 159 és BWV 118), illetve egy kantátával. A Tamás-templom karnagya viszonylag kevés húsvétvasárnapi zenét komponált, miközben a nagypénteket megörökítő passiókból legalább kettőt (ha nem többet) írt. Ilyen üdítő kivétel a *Christ la gin Todesbanden* kezdetű kantáta (BWV 4), amelynek zenéje rendkívül kifejező, folyamatosan reagál a lutheri szövegre, és az Orlandónak többnyire sikerül visszaadni ezt az élénk-

get. (Hogy mi kéne a fokozottabb pontosságához? Elsősorban pénz és idő, és hogy ne csak a csúczenészekre áldozzuk a figyelmünket.) Cserményi Zsombor működött közre basszusénekesként – tekintélyes erejű, fegyelmezett hang. Az oratorikus élményt egy nem is olyan kicsi zenekar biztosította (négy hegedűvel, két brácsával, csellóval és nagybőgővel). A Resonatores Pannoniae barokk hangszereken játszó fűvósai a kiegyenlített hangzás érdekében a kórus mögött kaptak helyet, a vonósegélyt pedig elóttük.

Ez volt a régizenei napok Veszprémben, és idén is megnyugtat, hogy jövőre ugyanekkor, ugyanitt megint zene szól majd. És persze számos alkalommal év közben is.

Csabai Máté

Amióta nemcsak a középkori, mára a gyakorlatból kiveszett hangszerek rekonstrukciója során újjáéledt középkori tánc- és többszólamú zene szélesíti a zenekedvelők által hozzáférhető, amúgy sem keskeny zenei palettát, hanem a mai hangszerek 17–18. századi, ún. historikus változatai is a zenetörténészek és vállalkozó szellemű hangszeres művészek érdeklődésének fókuszába kerültek, régizeneinek nevezzük azt is, amikor akár egy klasszikus szimfóniát adnak elő korabeli hangszereken.

Csalog Benedek ott volt már a jó negyedszázada megrendezett első barokkfuvola-versenyen, amit meg is nyert. A puhaságában, hajlékonyságában, behízelgőségében egyedülálló hangszer mestere azóta is jelen van mindenütt, ahol e hangszer csak egy kis szerepet is kap. Nem véletlenül tanít és tart mesterkurzusokat Európa-szerte és annak határain túl különféle zeneművészeti egyetemeken, főiskolákon. Idén harmadízben vezetett Veszprémben kurzust a régizenei napok keretében, de kurzusának zárókoncertje először került be a fesztivál főprogramjába. A programba kerülés oka talán a hangverseny címében is sugallt tartalom: *Opera a kolostorban*. A kolostor jelen esetben a Kolostorok Völgyét jelenti, az opera pedig a felhangzó anyagról ad tájékoztatást.

A szerzők a 18. sz. első három évtizedében alkottak, amikor Lully már nem, Rameau még nem uralta a francia operaszínpadot. A Marais, Campra, Monteclair operáiból, illetve kantátáiból választott áriák kísérete fuvola és basso continuo. Énekelt Bodrogi Éva fiatal énekesnő, aki amúgy a régi angol zene rendkívüli előadója, de az este meggyőzött arról, hogy a nemcsak hogy otthon van a francia barokk stílusában is, nemcsak varázslatos hanggal és speciális, régi zenére képzett technikával bír, hanem átélése, sodró lendülete mély nyomot hagy a hallgató lelkében. A csembalista Edőcs Fanni és a viola da gambás Nagy Réka (a basso continuo játékosai) minden idegszálával követte nemcsak a két szólista (ének, illetve fuvola) lélegzését, agogikáját, alapját adva az olykor igen bonyolult ritmikai folyamatnak, hanem egymással is oly mértékű összhangban voltak, mintha ikrek lennének – pedig most játszottak együtt először.

A kurzus hallgatói, Domahidi Zsuzsa, Fábíán Tímea, Hargitai Eszter, Lázár Zsófia és Tóth Ágnes nagy felkészültséggel, nagy összpontosítással, a kurzuson tanultakat bemutatva muzsikáltak hol önfeledten, hol kissé izgulva. Mindegyiküknél érezhető a későbbi nagy művésszé válás lehetősége, tudásuk jól megalapozott, intonációjuk jó hallásra vall. Egyéniségük még kialakulóban: mesterüket, Csalogot igyekeznek követni előadómódjukban, mely valójában káprázatos, igen kifinomult, valóban követésre méltó – a tanulás e stádiumában.

Hogy az énekesnő közben egy kicsit pihenhessen, Hotteterre, Leclair, François Couperin fuvoladarabjaiból hangzottak fel részletek.

Bruno Cocset és Maude Gratton hangversenye

Természetes, hogy egy nyilvános kurzus záró koncert közönsége a kurzus hallgatói köré csoportosul. Azok családtagjai, barátai adják a közönség gerincét: rajtuk kívül csak a zeneszerető közönség régizeneivel nagyon fertőzött, igen szűk rétege látogatta azt. Így volt ez most is. Ám biztosíthatom azokat, akik hezitáltak azon, hogy eljöjje-

nek-e vagy sem, és nem remélvén, hogy a többi hangverseny színvonalával azonos minőségű produkciókat fognak hallani, végül más programot választottak, rosszul tették. A színvonal semmivel sem maradt alul a többi koncerttel szemben. Sőt!

Rostetter Szilveszter

Újabb régizene

Csalog Benedek barokk fuvolakurzusának zárókoncertje a Veszprémi Régizenei Napokon. Veszprém, Jezsuita műemlék templom, 2017. július 26.

Van néhány nap Veszprémben, amikor a város széles főutcája és zegzugos terei átengedik magukat a különböző stílusú, más és más országokból és kultúrákból jövő zenészeknek és az általuk teremtett hangulatoknak, hogy egy hihetetlenül színes forgatagga álljanak össze: ez a nyaranta megrendezésre kerülő Veszprémi Utcazene-fesztivál, vagyis a VUF.

Minden zugban muzsika

Veszprémi Utcazene-fesztivál, 2017. július 19–22.

Aki még esetleg nem járt ilyenén az elmúlt, immár 18 év során, annak egy tényleg nagyon sokféle, elképesztően barátságos és emberközeli rendezvényt kell elképzelnie. Persze olyan szavak ezek, amiket lépten-nyomon hallunk, és magunk is könnyedén elpufogtatunk a gomba módra szaporodó, ilyen-olyan fesztiválok kapcsán, de az Utcazenén a szó szoros értelmében talpalatnyi és járókelőktől karnyújtásnyira lévő színpadokon, no meg a fesztiválhangulatra ráfekvő, az utcácskák különböző részein random gitárt vagy egyéb hangszerrel ragadva zenélők között ezek nem csak hangzatos marketingkifejezések, hanem valódi tartalommal megtöltött szavak. Mindezt ráadásul ingyen.

Ez persze nem lehetne így, ha a város nem őszinte nyitottsággal adna otthont ennek a fesztiválnak, a lakóival együtt. Márpedig az, hogy ez így van, első körbenézésre látszik ilyenkor az utcákon, hiszen külön előre jól becélzott, direkt egyes korosztályokat bevonzó programok nélkül is mindenki részt vesz a nyüzsgésben. A magától értetődőnek mondható tizen-huszon-harmincéveseken kívül viszonylag ritkán látni ennyi boldogan rohángáló gyerkőcöt fesztiválon, és amikor beszélgetésbe elegyedtem az egyik biztonsági őrködő helyi bácsival, akit több kortársához hasonlóan beosztanak ilyenkor egy-egy színpadhoz a nappali időszakra felügyelni, kiderült, hogy ő sem tartja hangosnak vagy más egyéb szempontból problémásnak az Utcazenét vagy résztvevőit, sőt őszinte érdeklődéssel figyel-

te nemcsak a színpad körüli, de az azon zajló eseményeket is.

A szervezők az idei évben mintha a szokásosnál jobban törekedtek volna arra is, hogy külsőben hozzák a trendit: színes tündérfények, lampionok, újrahasznosított, befestett autógumiból kreált ülőalkalmatosságok, instagram-kompatibilis, szelfizésre megálmodott ál-hangszerek, óriáskerék, street-foodot és finom borokat kínáló lakókocsik tömkelege volt bevetve, hogy emelje a csodás veszprémi nappalok és éjszakák hangulatát, de mindezek mellett vagy inkább ezektől függetlenül, az elfogultságomat leszámítva is ki merem jelenteni, hogy a lényeg, vagyis az örömet és a zenét nem tévesztették szem elől, szerencsére.

Mert végül is erre megy ki az egész.

Számtalan zenei produkcióból válogathattunk így hát most is, sőt, az Utcazene sajátossága, hogy a külföldi és magyar fellépők sűrűjében minden évben van 20 olyan kiválasztott zenekar, akik szép összeget nyerhetnek egyrészt egy szakmai zsűri, másrészt a közönség szavazatai alapján. Idén a tavaly tragikus hirtelenséggel elhunyt alapító-szervező Horváth Károlynak emléket állítva egy különdíjat is kiosztottak, amit a versenyző produkciók zenészei maguk között szavazhattak meg. Koncertprogram szempontjából páratlan továbbá, hogy ezek a kiválasztott produkciók mind a négy nap zenélnek a belváros különböző pontjain, mindig más időszámban, ami, ha csak egy pillanatra is belegondolunk, egészen rendkívüli helyzet mind a fellépők, mind a

közönség szempontjából. A zenekarok így végig elkerülhetetlenül a városban vannak, ami egyrészt állandóan nagyon sok szakmabelit eredményez négyzetméterenként, másrészt ha akarják, ha nem, rájuk ragad a helyszínen uralkodó hangulat, amiből rengeteg inspiráció nyerhető, és megfigyeléseim szerint még a már sokat koncertező, viszonylag profibb produkciók is viszsanyúlnak ebben a közegben a csupasz alapjaikhoz. A nézőknek szintén nagy a szabadsága: ha már eleve akad kedvencük, azt akár minden nap megnézhetik, hogy aztán mégis négy, picit más élményt vigyenek haza róluk, új kedvencek begyűjtésére pedig nem is lehetne alkalmasabb ez a helyszín, az egymástól maximum negyedórányi járásra található különböző színpadaival. Sőt, itt, mondhatni, ez a sodródás, vagyis a nyitott füllel és szívvel való bele-belehallgatás és felfedezés a célja a legtöbb nézőnek, ami hatalmas dolog ahhoz képest, hogy a legtöbb fesztiválon sokkal inkább célirányosan szokás érkezni egy-egy konkrét koncertre.

A kötelező tényeket is leírva, vagyis a verseny eredményét: a szakmai zsűri a már tapasztaltabb tagokból álló, ám most némileg új utakba kezdő Muzsik és Volkovát ítélte a legjobbnak, sőt a különdíjat is a testvérpár lány tagja, Farkas Krisztina kapta zenésztársaitól, a közönség pedig a nagyon friss, ízig-vérig utcazenét, bár leginkább feldolgozásokat játszó Acoustic Planetet szavazta az első helyre. A kiválasztott zenekarok „nagysága” egyébként elég széles skálán mozgott:

a már viszonylag nagyobb közönséggel bíróktól (Szeder) a kisebb klubok koncertfelhozatalában már jól hangzó, de még inkább szűkebb körben ismert neveken át (Babel, The Luckies) a szinte teljesen újakig (Rekamié, Dömdödöm) akadt minden, így ez a remek merítés jól ápolta a rendezvény színvonalát mindenféle szempontból.

A magyar mezőnyön kívül olyan külföldi fellépőket lehetett itt meglesni, akik még közel sincsenek rotációban más hazai porondokon. A rutinos visszajárók például nagy lelkesedéssel meséltek nekem egy bizonyos skót fiúról, akibe tavaly szerelmesedtek bele, és most is eljött: ő volt Daniel Docherty, aki, bár első látásra és hallásra tulajdonképpen semmi különösét nem csinált a színpadon, a produkciójával tényleg

magába foglalta az egész utcazenélés eszenciáját. Egyszerű volt és őszinte, messze minden harsányságtól, és a kissé improvizatív gitárjátékának köszönhetően sok megismételhetetlennek tűnő percet adott a közönségnek. Hozzá nagyon hasonló dolgokat művelt fellépéseiben a francia Hugo Barriol is, némileg több klasszikus rock-sztárattitúddal. Szintén nem lehetett nem leragadni egy Son of Dave névre hallgató fickó előtt sem, aki olyan egyszemélyes, beat-boxos, harmonikás, nagy dumás performanszt tett az arra járók arcába, hogy tuti megemlegették.

Azért, hogy Veszprém belvárosának tényleg minden zugába beférjen a zene ebben a pár napban, az amúgy „hangosabb” zenekarok is kifejezetten akusztikus műsor-

ral készülnek ide, így minden adott, hogy a közönséggel igazán intim kapcsolatuk alakulhasson ki. Az intim, bájos koncertek és a sokszor szinte ténylegesen karnyújtásnyira lévő színpadok elsősorban talán nem férnek össze az ember fejében a meglehetősen szoros ütemtervvel és a zsúfolt programtáblával, de éppen ennek a kettősségnek a zökkenőmentes lebonyolításához kell az a nem kevés rutin, amivel az idén hivatalosan is nagykörű avanszált fesztivál szervezői rendelkeznek. Előttük ezúton is le a kalappal.

Szóval, van néhány nap Veszprémben, amikor minden macskakő, titkos lépcső, árkád és terecske a zenéről szól, és ez nagyon jól van így.

Bidjari Leila

Séd • 2017. ősz

...és még csak nem i

Veszprémi Utcazene-fesztivál, 2017. július 19–22.

A Veszprémi Utcazene-fesztivál az az esemény, amely Veszprém belvárosát a közvetlen emberi érintkezések színterévé varázsolja egy hosszú hétfégre. Ismerősökkel találkoztunk, idegenekkel buliztunk, korábban megszeretett zenészeket hallgattunk, vagy újak megismerésével műveltük magunkat. Szubjektív szemzetés következik a 2017-es Utcazene legjobb pillanatai közül.

Kár lett volna

Town of Saints, Utcazene-fesztivál, Veszprém, 2016. július

Séd, 2016. ősz, 28. old.

Séd, 2015. ősz, 41-45. old.

Az egygitáros fellépők már az első napon megtöltötték a zenészmegállókat. Daniel Docherty, aki Glasgow-ból érkezett, érzelmi utazásra vitte a tikasztzó hőségben figyelő közönséget. Daniel megjegyezte, hogy szeret ide járni az emberek miatt – már tavaly is nagyon szerette, hogy folyton mosolyognak rá az itteniek. Szívesen magyarázta koncertje közben, mire szolgál a gitárjához csatlakoztatott pedál, mi csak ámultunk, ahogy egyre több szólammal kíséerte saját énekét.

A számok között Daniel kitért az egyes dalok keletkezési körülményeire is – a legemlékezetesebb számomra a *Garden In The Snow* története, amely egy különleges találkozásának állít emléket. Daniel épp Eric Clapton *Tears In Heaven* című dalát fejezte be, amikor odalépett hozzá egy könnyes szemű idős hölgy, aki elmesélte, hogy nemrég vesztette el férjét. A *Garden In The Snow* üzenete, hogy érdemes küzdeni azért, amink van, és törődjünk a szeretteinkkel, ameddig csak lehetőségünk van rá.

A koncertje végén Daniel meg is énekelte a közönséget; a *Feeling* című szám könnyedén mászott be az emberek fülébe, és a végére egészen magabiztosan énekelte a refrént.

A Veszprémi Utcazene-fesztivál hivatalos közösségi oldala szerint „minden rendes fesztiválnak kell egy zászlóshajó”. A Lyre Le Temps francia zenekar az electro swinget képviselte a fesztiválon, és egyértelműen esélyesek a megtisztelő címre, mivel az esti műszakban örületes partit csaptak ingujjas eleganciájukkal. Amikor megérkeztem az első bulijukra, az Óváros tér music boxa előtt a közönség egy emberként mozgott a színpadon fel s alá táncoló énekessel együtt. A frontember igazi rocksztárnak érezhette magát, mert az emberek lesték minden szavát, és úgy mozogtak, ahogy azt ő diktálta.

A számaik egyszerű és egyetemes üzeneteket hordoztak: a fiúk szeretik kieresztetni a gőzt, szeretik könnyedén felfogni, szeretik a lüktető New Yorkot, szeretik a bulizást és szeretik az általános jó hangu-

latot, és minden pillanatban azon voltak, hogy a közönség is részese legyen a forgatagnak. Egy ponton a nagybögös hanyatt vágta magát – hogy a műsor része volt-e, azt nem tudom –, és úgy folytatta tovább. Akik ellátogattak a koncertjükre, biztosan ki tudták táncolni magukból a hétköznapi feszültségeit.

2013 óta Veszprém szívében a Band Of StreetS, akik idén is elhozták az elnöki hangulatot a Kossuth utcára. A Movin' disco – ahogy ők szokták emlegetni hashtagjeikben – folyamatosan ontotta a retró és nem retró slágereket, miközben a közönség ugrabugrált, tapsolt és éltette a hajdani közönségdíjasokat. A BOSS idén kedveskedett egy *Emlékszem, Veszprém* című átirattal is; ugyan nem kellett az eredeti szám szövegén sokat változtatni, lényeg, hogy átszellemülten lehetett együtt ordítani énekelni. Remélem, hogy jövőre is ugyanitt találkozunk, mert ez a zenekar nekünk is *#azegyikkedvenc*, ahogy számukra a mi fesztiválunk.

Mivel ismerősökkel mindig találkozik az ember, és mindig mindenki igyekszik valahova, egyes előadókat út közben hallgattam meg.

A Ceux Qui Marchent Debout egyik délutáni koncertjén kellemes volt a hangulat. Odaérkezve nem találtam őket a színpadon, mert éppen a közönség között táncoltak. Rohangáló gyerekek és utánuk futkosó szülők, hol üldögélő, hol táncikáló emberek fogták közre a laza és vidám rezsondát.

Egyik este egyszer csak a Broken Brass Ensemble koncertjén találtuk magunkat. Nem volt hatalmas megörülés, de ők is rendesen átmozgatták a közönséget – még egy róka (plüss) is az égből röpködött, de a számok közötti szaxofonos improvizációk miatt a koncert számomra nem volt önfeledt esti *ereszdelahajam*.

A horvát énekesnő, Lovely Quinces előadásából is menet közben csíptem el egy-egy mozzanatot. Legjobban annak örültem, amikor a *Meet Me In Moscow* című dalát hallhattam élőben, amely fájdalmas, nyers, erőszakos. Üde megjelenése ellenpontozta a szertekiabált kint, ami önmagában megragadhatta bármely arra járó figyelmét.

A fesztiválon ezúttal is volt autótű közepén sétálgatás, padkán üldögélés, kézműves étel-ital, műsoron kívüli művészek, óriáskerék, de idén olykor-olykor egy zongora is felénk suhant, továbbá kényelmes gumiabroncs székekben is élvezhettük a zenét, egyes helyeken nappalik voltak berendezve a zenészek mögött, és szép kukákba dobhattuk el a szemetet. Mindig változik a veszprémi Utcazene, de éppen csak annyira, hogy még ráismerjünk.

Sebestyén Zsuzsanna

is óriáskerekeztem

„Elegantissimus Rex”

Szent László emlékezete.
Laczkó Dezső Múzeum
Veszprém, 2017. május 25.
– szeptember 10.; „*Idvez-
légy kegyelmes Szent László
király!*” Boldog Gizella Fő-
egyházmegyei Gyűjtemény,
Szent Imre- (piarista) temp-
lom, Veszprém, 2017. június
24. – október 31.

A recenzió címűl szolgáló jelzős szerkezet („legkifinomultabb uralkodó”) egy Saint Gilles-ből Magyarországra jött francia szerzetestől származik. A Nemzetpolitikai Államtitkárság 2017-et *Szent László-emlékvé*nek nyilvánította, amelynek rendezvényei között Veszprémben a fent jelzett két figyelmet érdemlő kiállítás szerepel. Mindkettő Szent László király (I. Béla és Richeza fia) trónra lépésének 940., szentté avatásának 825. évfordulójára emlékezik.

A két kiállítás részben kiegészíti egymást, részben azonos felépítésű, meg-egyező szempontok alapján mutatja be a lovagkirály életének meghatározó eseményeit, uralkodásának jellemzőit. Mindkettő gazdag fényképekben, szöveges tablók jól összefogottak, de tárgyi emlékeik szere-nyek. Utóbbinak magyarázata a témával összefüggő, leletekben szegény korai idő-
szak. A Laczkó Dezső Múzeum tárlata így is gazdagabb tárgyakban, mint a Főegyház-
megyei Gyűjteményé. Utóbbi esetében a bővebb tárgyi anyag bemutatását, nagyobb méretű tárlók elhelyezését a működő temp-
lombelső mint kiállítótér megnehezíti.

A Laczkó Dezső Múzeum kiállításá-
nak kurátora Vogl Krisztián Sándor törté-
nész, munkáját több szakterület muzeo-
lógusa segítette. A tárlat öt nagy egységre
osztható.

Az első Szent László trónra vezető út-
ját mutatja be (1046–1077). Két legkiemel-
kedőbb eseménye a kerlési (Cserhalom)
csata, híres párviadala a kun vitézzel (1068)
és Salamon legyőzése Mogyoródnál (1074).

A második egységben a törvényalko-
tó, a bírások szerkezetét kiépítő király
jelenik meg három törvénykönyvével
(zsinati határozatok, világi törvények). A
legfontosabb az országban rendet teremtő
bíráskodás szabályozása: különféle bűn-
cselekmények visszatartó erejű megtorló
intézkedései, a magántulajdon könyör-
telen védelme, rendelkezései a házasság-
ról, az egyházi vagyonról, a tizedről, az
ünnepekről.

A harmadik rész a Szent király kül-
politikáját, támadó és védekező hadjáratait
elemzi szemléletes, jól szerkesztett térkép-
pel (a besenyők, az úzok, a kunok ellen,
1071-ben, 1085-ben, 1091-ben, 1092-ben,
illetve a lengyelországit 1094-ben). Dip-
lomáciai eredményeit bizonyítja mások
mellett sikeres egyensúlyozása a Né-

met-római Császárság és a pápaság között.
1079-ben vette feleségül Rheinfeldi Adelha-
idot. Házasságukból három lány született,
közülük csak Piroskát (Szent Eiréné bizánci
császárné), a keleti kereszténység bőkezű
támogatóját, kolostorok alapítóját ismer-
jük név szerint. Szent László rendkívüli
egyéniségének, erkölcsi nagyságának egyik
bizonyítéka annak az Istvánnak szentté
avatása 1083-ban, aki nagyapját, Vazult
megvakíttatta, fiait menekülésre kényszerít-
tette. A szentté avatással kapcsolódik össze
a Visegrád várba zárt Salamon szabadsá-
gát visszaadó csodás jelenség.

A negyedik rész megismertet Szent
László egyházpolitikájával, az egyházat
elhalmozó bőséges adományaival. Uralko-
dásához kapcsolódik az első pannonthalmi
inventárium (1093), Imre herceg, a zobor-
hegyi remeték (András, Benedek), Gellért
szentté avatása, Szent Mórton utóbbi szen-
tek és István legendáinak megírása. So-
moggyvárótt a Szent Egyed-apátság (1091),
a szentjobb apátság, a váradi és a zágrábi
(1093) püspökségek alapítója, a kalocsai
érsekség megerősítője. Rendkívüli jelen-
tőségű az első magyar, a Szabolcsi Zsinat
lebonyolítása 1092-ben. A népi vallásosság
bizonyos elemeinek gyökereim, például a
böjtölési szokások ide vezethetők vissza.

Az ötödik rész a lovagkirályt mu-
tatja be, akinek a legenda szerint halálát
követően (1095) csodákkal övezve történt
Váradon a temetése. Rendkívül népszerű,
tisztelt uralkodó volt, sírja magyar Com-
postellaként zarándokhellyé lett. Szentté
avatására 1192-ben került sor, III. Béla
uralkodása alatt. Életének eseményeit, cso-
datételeit legendák sokasága őrizte meg.
Kultuszának életben tartásáért sokat tett
az általa gazdagon támogatott egyház, de
„*az egy fejjel magasb mindeneknél*” lovag-
királyt példaképüknek tekintő uralkodók
is, III. Béla, az Anjou királyok, Luxem-
burgi Zsigmond. Kultusza mondákban,
legendákban, nagyszámú ábrázolásban,
vallásos és históriás énekekben a 20. szá-
zad második felében is megragadható volt.
Az 1970-es évek elején a Sopron megyei
Kópházán egy horvát anyanyelvű idős
férfitől hallottam horvát történelmi éneket
Szent Lászlóról. Mindenki által ismert
az Arany János megörökítette legenda, a
székelyeknek az 1345-ben betörő tatárok
fölött aratott győzelme, amit a sírjából
kikelt Szent Lászlónak és az Istenanyának
tulajdonítottak. Erdélynek, Székelyföld-
nek védőszentje, amiben komoly szerepet
jártott az az erőfeszítése, amellyel a haza
határait sikeresen megerősítette, a gypük
védelmét hathatósan biztosította, különös
szerepet adva a gypük őreinek, megaka-
dályozva az ellenség betörését. A kiállítá-
sból megismerhetjük a Szent Lászlót
ábrázoló korai szoborállításokat, amelyek
Nagyváradon 1660-ban áldozatul estek
a törökök dúlásának, akik félelmükben a
lovagkirály talizmánnak tartott kő képmá-
sát összezúzták.

A hatodik rész Szent László életét a
Képes Krónika (1358) tizenhét, illetve a
Vatikánban őrzött Magyar Anjou-legendá-
rium (1330) hat képével mutatja be. Utób-
biban 549 képből 24 Szent László életével

kapcsolatos. A tárlat szemléletesé-
tételéhez egyéb képes ábrázolások is hozzájárulnak,
külön egységként Veszprém megyéből a
különböző korban született szobrok, oltár-
képek, üvegablakok.

A kiállítás tárgyai 11–13. és 14–15.
századi fegyverek, lószerszám, használati
eszközök, a somogyvári Szent Egyed-apát-
ságból származó faragott kövek, üveg
pártagyöngyök, gyűrűk. Többségük a
Veszprémi Laczkó Dezső Múzeum, kisebb
részük a kaposvári Múzeum tulajdona.
Írásos emlékekkel kiegészülve (Guden
vitéz végrendelete, 1079) közelebb hozzák
a látogatóhoz a lovagkirály korát. Kultuszá-
nak továbbélését igazolja céhpatronussága
(sümei céhzászló, 1861), de alakja hadi
zászlókra (a veszprémi nemesség zászlaja,
1790), korabeli pénzekre, könyv fedélveret-
re, emlékplakettekre, emlékérmekre egy-
aránt felkerült. Figyelmet érdemel László
király 18. századi faszobra a Székesfehé-
vári Egyházművészeti Múzeumból, dom-
borműve, kisméretű lovas szobra, a herma
másolata, képével ékes kehely és paténa a
budapesti Piarista Múzeumból. A mondák,
legendák királyát kinagyított falfestmény-
részletek elevenítik meg három templom-
ból. Csodatételeit igazolják a „*Szent László
pénze*” képződmények (nummulites), a
pestist gyógyító „*Szent László füve*” (*Gen-
ciana Cruciat*a, vagyis keresztesfű), a tordai
hasadék és a csodálatos vízfakasztás.

Szemléletes a Szent László családfáját
bemutató, képekkel illusztrált kettős tabló,
felhívva a figyelmet a király magyar (Ár-
pád-ház) és lengyel (Piaszt-ház) kötődésére.

Remek kiegészítése a tárlatnak a Petőfi
Színházból kölcsönzött, a Szent László-da-
rabhoz készült középkori ihletésű jelmez-
együttes a korabeli öltözködési kultúra
jellemzőinek érzékeltetésére.

Beépített üveglencsékkel tekinthető
meg a lovagkirállyal foglalkozó 15–18.
századi kiadványok egy-egy oldala vagy
címlapja, bizonyítva a kiemelkedő uralkodó
évszázadokon átívelő tiszteletét. A kiállítás
felveti Pietro Isvalies (1450–1511) veszpré-
mi püspök, reggiói érsek Adelheid királyné
veszprémi nyughelyére vonatkozó, máig
igazolhatatlan állítását.

A Szent Imre-templomban álló
kiállítás kurátora H. Kolba Judit törté-
nész-régész, akinek a munkáját támogatók
közül külön figyelmet érdemel Medgyesy
S. Norbert történész. A művészi fényképek
alkotói Mudrák Attila, Kövesdi Róka Lajos,
Gyarmati László.

A tárlat tizenkét fejezetre bontható,
ismertetésüknél csak az előző tárlattól való
eltérésekről szólok.

Az első a lovagkirály trónra lépésének
előzményeit a Képes Krónika és a Magyar
Anjou Legendárium képeivel illusztrálja.

A második kiemeli a mogyoródi csata,
Géza koronázásának látomása és a csodás
építésű váci templom képeit. A rendező
hangsúlyozza, hogy László trónra lépésével
Közép-Európában (Lengyelország, Cseh-
ország, Horvátország) keresztény királysá-
gok együttese született meg, amelyeket ő
kapcsolt egységbe.

A harmadik rész Szent Lászlónak
a keleti nomád népekkel megisméltődő

harcait, törvényeit jellemzi, a Magyar Anjou Legendárium három képével és egy misekönyvborítóval szemléltetve.

A negyedik rész Szent László egyház-szervezésével foglalkozik.

Az ötödik rész a szent király halálával (1095. július 29., Nyitra) és temetésével, az ezt kísérő csodákkal kapcsolatos, a Képes Krónika és a Magyar Anjou Legendárium képeivel illusztrálva.

A hatodik részben, gazdag képanyaggal kísérve a lovagkirály szobrokon, képeken megfogalmazott alakja szerepel magyar és német nyelvterületről, közöttük a Főegyházmegyei Gyűjteményből két 18. századi Szent István- és Szent László-szoborral. Ez az összeállítás gazdagabb a Laczkó Dezső Múzeuménál.

A hetedik részben László király szentté avatása, tisztelete, a sírjánál bekövetkezett csodák, Nagyvárad jelentősége kapott helyet, tárlóban a bécsi Joseph Moser ezüst mellszobrával. Itt áll Udvardi Erzsébet sejtelmes megjelenésű alkotása és Szent Eirénére vonatkozó képek.

A nyolcadik rész az ötvösművészetben ábrázolt Szent Lászlót mutatja meg, képével ellátott pénzérméket, több egyházi központból való 14–15. és 19–20. századi ereklyetartót, kelyhet, úrmutatót, pástortbotot. Az ötvösművészeti emlékekről készült képek a Laczkó Dezső Múzeum tárlatából hiányoznak.

A kilencedik egységben Szent László és a Veszprémi Főegyházmegye kapcsolatát követhetjük nyomon ólomüveg ablakok, szobrok, a Szent király csodás tetteinek különböző megfogalmazásaival. Őszintén sajnálom Somogyi Győző három, erőt, méltóságot, ragyogást sugárzó Szent László-képeinek és Szekeres Erzsébet szövött faliképeinek hiányát. Mindkét alkotó a sikeres országépítőt, a keménykezű törvényhozót, a diadalmas uralkodót örökölte meg, aki megvédte az önálló, független magyar királyságot.

A tizedik rész a Szent László-emlék-helyeket veszi sorra, ez teljesebb a másik kiállításban láthatóknál.

A tizenegyedik fejezetben a nagyszámú középkori falképen megjelenő legenda, a kunnal vívott párviadal látható a Székelyföld, a Szepesség, a Dunántúl tíz településéről. Ez a szakrális küzdelem a világosság és a sötétség harca, a kereszténység és a pogányság küzdelmének jelképe (László Gyula). Szent Lászlóban a harcos nomád férfieszmény és az európai lovagideál egyszerre jelenik meg, erősítve a honvédelem küzdő szellemét (Bálint Sándor). Ez a kettősség a kiállítások vezérfonala.

A tizenkettedik rész két tárlójába a Szent Lászlóval foglalkozó nagyszámú kiadványból szerény válogatás, valamint 11–13. századi fegyverek (Magyar Nemzeti Múzeum), a Gudén-végrendelet másolata, emléklapok, emlékérmek, nummulitesek, Arany János balladájának külön kiadása került.

A két kiállítás méltó emléket állít a nemzet szent patrónusának, a kereszténységet védelmező lovagkirálynak. Máig érvényesek a lengyelországi gall névtelen (1110) és Padányi Bíró Márton (1733) sorai: „Azt

mondják, a magyaroknak ily királya nem vala.” „A mi László királyunknak emlékezete halhatatlan.” Ezt igazolják a magyar, a lengyel, a horvát megemlékezések. Külön elismerést érdemel, hogy a tárlatokon visszafogott hangerővel megszólalnak a Szent László-énekek. Hiányolom viszont a néhány oldalas összefoglaló vezető, hangsúlyozva 2017-ben Szent László király személyének, életének, tetteinek elvülhetetlenségét. Különösen fontos lenne az ifjúság kezébe adni egy ilyen útmutatót.

S. Lackovits Emőke

Kincsek a múltból

Kincsek Szent Gellért sziklája mellől. Ásatások Bakonybél korai története nyomában.

A kiállítás kurátora: Nagy Szabolcs. Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, 2017. június 24. – szeptember 10.

Az időszaki kiállítás a 2016 októberében Bakonybél határában, a Borostyán-kő szikla tetején folytatott ásatás leleteit mutatja be. Szövegünk a kiállításmegnyitón elhangzott beszéd szerkesztett változata.

A bakonybéli Szent Maurícusz-monostor 2018-ban ünnepli alapítása 1000 éves évfordulóját. Közel húsz éve, 1998-ban a Pannonhalmi Főapátságban hatan egy új monostor alapítására kaptunk engedélyt. A személyes és a közösségi megújulás vágya mozgatott bennünket. Az új alapítás helyszínéül az ősi bencés monostort, a bakonybéli völgyet választottuk. Akkor még nem tudtuk, ma érzékenyebben tapasztaljuk, hogy életünket – miként minden monostorét – mélyen meghatározza az a hely, az a természeti és társadalmi környezet, amelyben élünk. A kényszerszünet után, ahogy a 17., úgy a 20. század végén is a pannonhalmi apátság szerzetesei szervezték újjá Bakonybélben a szerzeteséletet. Az ősi bakonybéli monostorban a folytonosság az újrakezdés folytonossága. A hely, az idő és az emberi állapotok olyan realitás, melynek mélyebb megismerése, fokozatos megértése segíti az együttélés kultúráját.

A Szent István által alapított öt bencés apátság közül a bakonybéli az egyetlen, ahol még nem végeztek szisztematikus régészeti ásatásokat. 2016 októberében Bakonybél határában, a Borostyán-kő szikla tetején megkezdett ásatás eddigi eredményei megerősítik bennünk azt a feltételezést, hogy évezredek óta lakott ez a hely. A földből előkerült kincsek, fragmentumok az itt élők használati tárgyai voltak. Az írott források alapján, továbbá a tárgyi leletek szerint itt kultuszhely volt. A Borostyán kőszikla, melynek lábánál három

forrás fakad, a 11. század óta bizonyosan az imádság helye, és vélhetően a bakonybéli völgyben megtelepedő szerzetesek, remeték első nemzedékének tartózkodási helye volt. Közülük kettőt név szerint ismerünk. A bajor származású Szent Günter személyében alapító atyánkat tiszteljük. A velencei származású Szent Gellértet pedig Imre herceg nevelőjeként, majd a csanádi egyházmegye első püspökeként és Krisztus vértanújaként tartjuk számon.

A nyugati szerzetesség 10–11. századi periódusának sajátos jelensége a remetemozgalom. Ez a monasztikus életforma főként Itáliában virágzik, de nálunk Magyarországon is jelen van. A Szent Márton-hegyi monostorhoz tartozott a Bakony északi lejtőjén Kereszt-Úr remeteség, továbbá Nyitra térségében a Zoborhegyi remeték: András és Benedek, akiknek életrajzát Pannonhalmi Boldog Mór írta meg. Tihanyban az apátság vonzáskörzetében a 11. és a 12. században remeték éltek. A monasztikus szerzetesi hagyományban a közösségi és a remete életforma egymást kiegészítette, feltételezte. Magyarországon a remeteségek a 12. század folyamán gazdasági központokká váltak, majd új remetemozgalmak terjedtek el (például a pálosok). Ez az életforma a Bakonyban majd a barokk korban virágzik ismét.

A magány és a közösségi élet olyan kérdéskör, amely végigkíséri a szerzetesség történetét. Az első remeteségek az ókeresztény egyházban Palesztinában, Szíriában és Egyiptomban jöttek létre. Nursiai Szent Benedek 530 körül a közösségben élőknek írt regulájában így jellemzi a remetét: „Ezek nem a szerzeteséletnek kezdő nekibuzdulásával, hanem a monostorban való huzamosabb próbatétel után lettek azok. Ezek sok társuk segítségével már megtanultak az ördög ellen küzdeni, és jól felkészülve testvéreik csatasorából magános harcra nyugodtan a pusztába vonulhatnak, és mások támogatása nélkül, pusztá kézzel és karral bátran tudnak harcolni Isten segítségével a test és a gondolatok bűnei ellen.” Benedek regulájában a szerzetesek egyik fajtájának, s nem pedig a szerzetesélet magasabb fokának tekinti a remetét. A görög *heremosz* szó a sivatagot jelöli, az eremita pedig, amelyből a magyar remete szó származik, a sivatagban élő emberek megnevezése. Bakonybél sem a 11. században, sem napjainkban nem tekinthető szó szerint sivatagnak, azonban a természetközeli életforma feltételezi a tudatosan vállalt egyszerűséget, nagyobb fokú eszköztelenséget, a fizikai magányt. A sivatag a bibliai hagyományban gyakran az istenkereső ember belső állapotának metaforája. Az egészségesen működő közösség képessé tesz bennünket arra, hogy a magányt, a veszteségeket, az emberi természettel együtt járó hiányokat pozitívan éljük meg. A testvéri közösség, a transzparencia képessé tesz bennünket arra, hogy merjünk bevezetődni a sivatagba vagy épp a rengeteg erdőbe, ahol a kísértések idején is hittel tudunk imádkozni. Szent Benedek saját sivatagjárása során megérlelt tapasztalatát így foglalja szavakba: „bátran tudnak harcolni Isten

segítségével a test és a gondolatok bünei ellen.” Tehát nem egyedül, hanem Isten segítségével.

A bakonybéli völgyben, a település határában található remeteség, így, lakatlanul is alkalmas hely a test és a lélek elcsendesedésére. A Borostyán-kúti remeteség a belső elrendeződésnek, Isten és ember találkozásának szent helye. Ez a remeték által lakott, imádságukkal és vezeklésükkel megszentelt hely hasonlatos a kincset rejtő földhöz. Aki nyitott szemmel és érzékeny szívvel tekint a múltba, a kiállításon látható régészeti leletekre, szemléli a tájat és benne önmagát, az kincset talál a szántóföldben...

Vásárhelyi Anzelm

Könyv a semmiről

Mészáros Ernő: *Az éltető semmi: a levegő. Légekörtudomány mindenkinek.* Pannon Egyetemi Kiadó, Veszprém, 2017.

Mészáros Ernő, a levegőkémia fiatal nemzetközi tudományának egyik alapító atyja nem kevesebbre vállalkozik, mint hogy írjon egy ismeretterjesztő könyvet – a semmiről. Merthogy a bennünket éltető levegő a legtöbb ember számára tényleg semmi: nem látjuk, nem érezzük, nem halljuk – ergo nem létezik. Persze eszünkkel tudjuk, hiszen tanultuk, hogy van, és azt mindannyian megtapasztalhattuk, milyen az, ha – akárcsak rövid ideig – nélkülözni kényszerülünk. Innen a könyv játékosan találó címe: *Az éltető semmi.* Valamiről, aminek nincs – reméljük, hogy inkább csak nem volt – értéke, hiszen ingyen van, nem sajátítható ki, nem uralható – egyszóval szabad. Egyetlen világhatalomnak sem sikerült a levegőt elzárni, határok közé szorítani, elhasználni – talán a természeti erőforrások közül az egyedülként, amit soha meg sem próbáltak. Erejét évezredekkel ezelőtt igába fogták, de féktelen tombolásának még ma is képtelenek vagyunk ellenállni. Miért fúj a szél? Hogyan keletkeznek a hurrikánok? Hogyan képződnek a felhők? Mik az időjárás-előrejelzés korlátai? Hogyan biztosítja az élethez szükséges feltételeket a légkör? Hogyan és miért változott a múltban a Föld éghajlata, és milyen viszonyban vannak ezek a napjainkban tapasztalható változásokkal? Ilyen és ehhez hasonló kérdésekre ad érthető válaszokat ez a kis könyvecske. Nem könnyű műfaj a légkörről, a kevés tudománytörténeti előzménytől eltekintve az utóbbi néhány évtizedben felhalmozott hatalmas és komplex tudást egyetlen ismeretterjesztő könyvbe sűríteni. Mindennapi tapasztalások példáján elmagyarázni, hogy mi miért van, miért pont annyi, minek mi az oka a légkör

és más földi szférák kölcsönhatásainak elképzelhetetlenül komplex rendszerében. A szerző által leírt légkör kiszámíthatóan kiszámíthatatlan: adott helyen és időben az időjárás számtalan – úgy tűnik, hogy egyre több – meglepetést tartogat, és egy héten túl még a szuperszámítógépek korában is előrejelezhetetlen. Ezzel szemben egy hosszabb időszak (jellemzően legalább 30 év) átlagos időjárása – az éghajlat – többé-kevésbé kiszámíthatóan, az utóbbi néhány évtizedben azonban a természet számára fájdalmasan gyorsan változik. A változások okaként és a következmények elszenvedőjeként már megkérdőjelezhetetlenül ott van az emberiség. A világpolitika szintjére emelt klímaszkeptizmus vadhajtásain ma a tudomány oldaláról nézve csak mosolyogni – vagy még inkább sírni – lehet. Sajnos (vagy szerencsére?) a globális légkörben tapasztalható változásoknál – ellentétben más természeti katasztrófákkal – az okok és következmények láncolata természetükénél fogva késleltetett és áttételes: bal kettes rendel, jobb kettes fizet. Csak nehogy pár évtized múlva unokáink a jobb kettes asztalnál hüledezzenek a számlán...

Gelencsér András

Írói kéztartások

Sarusi Mihály: *Innen a rácson. Simonyi Imre, Ördögh Szilveszter, Körmendi Lajos és Nagy Gáspár küldeményei.* Békéscsaba, Corvinka Kiadó, 2017. [Levelesládámból I.]

Komoly dolog a levelezés. Vagy tegyük múlt időbe? *Volt* ilyen komoly dolog (is)? Minden írónak, embernek, sőt nemzedéknek van egy levelezési ritmusa, szótára, összefüggéstere, nyelvezete, történelmi közege, témája. A mi nemzedékünk, ahogy tapasztalom, levél gyanánt nem ír 10-15 oldalnyi terjedelmű értekezést, ahogy például Kodolányi Várkonyi Nándornak egy életükben – mindketten tudták – meg nem jelenő könyv erényeit és hibáit taglalva. Néhány sor is elég. Ezernél több szó? Ugyan!

Irodalomtörténészeknek is bizsergető, hogy Sarusi Mihály megnyitja levelesládáját. A gyűjtemény címe: *Innen a rácson.* Mi, amúgy rácson túl képzelve magunkat, bekukkanthatunk a vele kapcsolatban álló személyek műhelyébe, életük hétköznapijaiba, álmaikba és ugyancsak ébrenléti örömeikbe, bánatukba. Szövegségeikbe és harcaikba. Etikai és esztétikai rögzítettségükbe, illetve vitáikba. Abba a valóságba, amiről Simonyi Imre írja, hogy „valóság lehet ugyan, de nem igaz”.

Eléggé dögletes korszakot zártunk, ha a levelek író-feladóinak életérzését

(ez is milyen régi szó!) vizsgáljuk. No, de találjunk erre felé korszakot, különbet! Járván-kelvén a magyar történelemben, csak arra a megállapításra juthatunk, amit Ottlik Géza és Hamvas Béla egybehangzóan, azonos szövegezésben mond, állít: „... ha nehéz, hát nehéz.” És nem nyögtek hozzá.

Készülő levélgyűjtemény-sorozatának első kötetében Sarusi négy írótól kapott leveleit szedi sorba, időrendbe és látja el kommentárokkal. Születési idejük szerint Simonyi Imre, Ördögh Szilveszter, Körmendi Lajos és Nagy Gáspár levélpapírjain íródott, küldött sorokkal találkozunk. Tegyük is mindjárt hozzá, avatatlanoknak, hogy síron túli sorokkal van dolgunk.

Simonyi Imre: az ugráltató, a rendező, az eligazító. Az a „családapa”, akinek folyton van valami baja a világgal, de főleg önmagával. Ő magányos Gulliver-figura a liliputiak között is, és nagyon-nagyon az az életkorában. De elakad a lélegzetünk (liliputiaké), amikor mindenféle komiszkodás és okvetetlenkedés, kiborulás közepette ilyen mondatokra bukkanunk: „A valóság nem érték, csupán tény. Az igazság érték: amit a valóság dudvája koronként eltakar.” Ez nem líra, valóság-látás.

Az író-szerkesztő Ördögh Szilveszter is reagál egy Sarusihoz intézett levelében Simonyi Imrere, annak időskori, szerelmi ügyébe belegubancolódtott, ellenpontozott és abszurd helyzetét értékelve. „Mit mondjak erre? Az én gondom – íróként, amíg annak remélhetem magam – az érvényes gondolat megbecsülése, s nem a magánélet minősítése.” Sarusi Ördög Szilveszterrel való kapcsolata a Magvetőnél megjelenő első kötetének szerkesztőjével, később folyóirat-szerkesztővel (*Tekintet*) valósul meg. Érdekes a népi elkötelezettség, a vidékről (Ördögh Szilveszter szavával: *perifériáról*) való elszármazás két(féle) változatát figyelemmel kísérni e helyütt (is). Ördögh, az elmúlt korszak mind származás szerinti, mind szakmailag is támogatott szereplője. Fővárosi meggyökerezése politikai siker is; nem csupán az irodalmi élet nyert a francia, vietnami műfordításokkal is kirukkoló prózaíróval. Magvető kiadóbéli szerkesztői munkája áttekintést és lehetőséget adott hasonló élményvilágú pályatársak megjelentetéséhez. A Veres Péter-szakdolgozattól a párt-KB-ig kimért életidő kimért belenövés az irodalmi életbe. (Ami Váci Mihály szerint más, mint az „irodalom élete.”) Sarusi nem kerüli ugyan az ország irodalmi-művészeti-politikai centrumát, de nem is törekszik látványos művészi elfoglalására. Kockázatvállalóbb. Publikációinak is nagyobb a szóródása a megyei lapoktól el az *Új Írásig*, az *ÉS-ig*. Lehet, hogy tévedek, egy *Mozgó Világ* című folyóirat megjelenése kellett pályára kerüléséhez. (*Kutyakántor*, 1979.) Levelezésük a Sarusi-életmű árnyalásán túl az Ördögh Szilveszter alakját bontakoztatni kívánó szakmára is ró feladatot.

Mély és válságoktól mentes férfibarátságra példák Körmendi Lajossal folytatott levelezésének itt közölt darabjai. A közreadó kommentárjaival segít az olvasóknak, és el nem mulasztja, hogy *mostani* válaszokat ne adjon, értelmezve ne közelít-

sen a korra, *mai* olvasókra félszszemmel ne hunyorítson. Feltehetőleg létezik minden itt közölt levélre valahol válasz Sarusitól is, illetve a (néhai) feladókhoz érkezett reflektálandó Sarusi-levél, üzenet, szellemi (vagy távrecsegőn fülbe mászó) hívás, de a könyv módszere és műfaja megköveteli az utólagos értelmezést, pontosítást és fontosítást. Körmendi Lajos leveleit, üzeneteit villódzó szellemesség, önirónia, baráti, szinte testvéri hangvétel jellemzi. A férfiéveken és az átkosokon túlemelő kölykös játékoság. Mintha zsonglőröködné. Kézigránátokkal. Ha megörökítendő tanulság kell, akkor a jóban-rosszban kitartó, egyszer házasságú monomániások derűs összetartozása volt az övék.

Simonyi olykori gorombáskodásának ellenpontja a Nagy Gáspárral való levelezése. Veszprém megyei az ismeretségük helyszíne, de kapcsolatuk, „távbarátságuk”, levelezésük huszonöt éve, egy 1987-es vitának alig nevezhető nézeteltérés kivételével a *lélekazonosság* jegyében állott. Nem volt veszélytelen a „gazsibarátság”, írja a könyv szerzője. Más is nyaktörő volt. Tudjuk. A fiatal szeghalmi költőt, Bogár Lászlót egy verse miatt éves börtönbüntetésre ítélték. Megállt-e az evező a kézben? Csaknem. De haladt a „karaván” a maga útján. Egyébként: „...ha Gazsi meri, te miért nem?” Igen változatos itt is a téma. Politika. Ahogy akkor, a levélügynökök bontogató kezétől lehetett. Utazások, munka, betegségek, könyvek, *Tiszatáj-ügy*, Sinka, Márai. Simonyi is. Nehogy elsikadjon a Nagy Gáspár-levelekben gyakran emlegetett név-együttes: Simonyi Imre, Körmendi Lajos. Nemkülönb – akitől még írói kéztartás tanulható – Nagy Gazsi. Elszegődöttek. Rá is mentek. Giling-galang a magyar égéstérben.

Egyébként, ha Sarusi Mihály nagyharang lehetne, én a kötelébe folyvást kapaszkodva Duna-balparti és dunántúli térségek fölött rángattatnék. Akár minden délben. Ilyen ő. Meg én is. S még egypáran.

Botár Attila

Emlékmentés

Sarusi Mihály: *Öreg-hegyen innen, Öreg-hegyen túl*. Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2017.

1955-ben jelent meg egy tanulmánygyűjtemény *Nyelvünk a reformkorban* címmel. A kötetet Pais Dezső szerkesztette, és zömében fiatal nyelvészek írták a tanulmányokat, köztük Deme László is. Eléggé jellemző a korra, hogy a könyv eredetileg az 1848-as forradalom és szabadságharc centenáriuma készült, kész is volt a szöveg, de végül nem engedték a megjelentetését, mert hátha baj lesz belőle, így csak hét esztendő követően vehették kezükbe az érdeklődők. Ma már nem könnyű megérteni, mitől tartottak azok, akik megaka-

dályozták a kiadást, bele kell olvasni a kor sajtójába és irodalmába, hogy felfogjuk, mi mindentől lehetett és kellett félniük az embereknek abban az időben.

A könyv egyébként ma is érdekes olvasmány, még ha el is járt felette az idő, mint szinte minden szakkönyv felett. Külön érdekes, ahogy a szakmák, foglalkozások, tudományágak szókinccsének kialakulását mutatja be az egyik tanulmány, hiszen abban az időben a szakszavak nagy része német vagy latin nyelvből átvett szó vagy kifejezés volt. Bizony, még a matematika szókinccsét is meg kellett alkotni, ebben igen nagy szerepe volt Bolyai Farkasnak. És ekkor kellett eldönteni, hogy nevezzük el az abban a korban éppen születő és fontossá váló magyar (politikai) sajtó munkatársait. Humorosnak is hatnak az ötletek: a zsurnaliszta is szóba került, de elvetették mint idegen szót (bár ez éppen nem német, hanem francia eredetű), és olyan ötletek is voltak, mint újdondász vagy a legcifrább, a hírhajhász. Szerencsére az újságíró szó maradt meg kizárólagosnak. Hogy miért szerencsére? Csak azért, mivel így benne maradt az író is. (Erre mondaná Zalán Tibor: Hm.) Még akkor is, ha az illető nem ír, hanem például tévés szerkesztő vagy riporter.

Sarusi Mihály újságíró, író. És emellett több minden: a netes lexikon (hadd nevezzem így) még megjegyzi, hogy költő, könyvtáros, népművelő, sőt azt is odaírta a cikk összeállítója, hogy fodrász. Mi még a drámaíró is odakopoghatnánk a végére. Tehát helyesebb megfordítani a sorrendet: író, újságíró. Ahogy ezt annak idején, a sajtó megjelenésekor természetesen is vették; az igazi újságírónak írónak is kell lennie. Igaz, akkoriban lapot úgy lehetett csak eladni, ha nem csupán híreket, hanem olvasnivalót is kínáltak a vásárlóiknak. Hamar meg is jelent a folytatásos regény mint műfaj.

Sarusi Mihály újságíróként is publikál olyan szövegeket, melyeket érdemes együtt, összegyűjtve kiadni, kötetben olvasni. Ez nem kis dolog, hiszen a régi mondás is úgy szól, hogy a legrégebbi újság a tegnapi, a hírek, újdonságok egy napot élnek. Ha ennél többet akar az írójuk, akkor olyan terepre kell merészkedni, amely a hírlapírás és az irodalom mezsgyéjével egyaránt érintkezik; maradandóbb témát kell választania, de ez nem elég: irodalmi szinten is kell tudnia megírni, messze nem elégséges a napi, heti penzumot teljesíteni. Az igazi publicisztika pedig az újságírás talán legnehezebb, de mindenképpen a leginkább minőségi műfaja, kevesen is tudják igazán jól művelni.

Sarusi Mihály legutóbbi kötete, az *Öreg-hegyen innen, Öreg-hegyen túl* a Felsőmagyarország Kiadónál jelent meg a közelmúltban, és ahogy a borítóján olvasható, célja, hogy építse az „elmúlt évtizedekben lerombolásra ítélt hidat irodalom és újságírás között”. A szövegek alapján valóban ezt teszi: olyan írásokat gyűjtött össze a szerző, amelyeket érdemes többször is elolvasni.

A kötet két, csaknem pontosan egyforma terjedelmű részből áll: az első fele kis almádi irodalomtörténet, a második pedig vidéken élő (a vidéki szónak sajnos,

ma már pejoratív hangzása van) értelmiségi portréja, munkásságuk, küszködésük bemutatása. A szövegek az elmúlt két évtizedben jelentek meg, jó részüknek a dátumát is megtudjuk. A szerző igen bölcsen a cikk végére zárójelben odaírja, ha valami fontos történt a szereplővel. Sajnos, ez elsősorban az, hogy elhunyt.

Az első részből nagyon sokat megtudunk azokról az írókról, akiknek élete valahogy kapcsolódott Balatonalmádihoz, Dévai Bíró Mátyástól Tamási Áronon át Németh István Péterig. A jó publicista adatokkal is szolgál, mégpedig érdeklődésre számot tartó adatokkal. Megtudhatjuk, hogy a Vajda, Eötvös Károly Almádban ismerte meg feleségét, hogy Jókai állítólag többször megfordult a pinkóci kúriában, és hogy a Kompolthyak udvarában fekete-sárgára festett, kétfejű sassal díszített fabudi díszelgett (vagy éktelenkedett). Emellett természetesen sok az irodalmi adat, az olvasó sok mindent úgy jegyez meg, tanul meg, hogy fel sem figyel rá: őt itt tanítják is. Külön érdekessége ennek az egységnek az a két szöveg, melyben a szerző arról szól, ami nem biztos, illetve nem történt meg: valamelyik Kompolthy írhatott esetleg Göre Gáborhoz két ironikus levelet, illetve Radnóti átgyalogolhatott (volna) Almádin is. Találkozik a fikció és az újságírás, mégpedig úgy, hogy nem hamisítás, hanem valami igaz, de nem *úgy*. Csak szerényen jegyzem meg, hogy jó lett volna az 1904-ben a rövid életű helyi lapban megjelent, egyébként szinte hozzáférhetetlen két levél teljes szövegét is közölni.

A kötet második felében olyan embereket, erdőmérnököt, papot, művelődésszervezőt, színészt, festőt, borászt, szobrászt szólaltat meg Sarusi, akik értékeket mentenek, hagyományokat őriznek meg a pusztulástól, a feledéstől, illetve iparkodnak tenni szűkebb és tágabb lakóhelyükért, és ez nem mindig könnyű, gyakran éppen a helyi ellenállást kell legyőzni. Mert hát ki értené meg a hagyományokat, ha az ott élők sem becsülik. Az író viszont tudja, amit a norvég Knausgard úgy fogalmazott meg, hogy „a jelen egy nyitott ajtó, melyet a történelem szele csapkod”. Tehát anélkül nem is igazán érthető.

Ezeknek az írásoknak lenyűgöző a tömörsége, információgazdagsága, a szerző lexikális tudása és pontos fogalmazása. Sarusi nem titkolja, hogy gyakran elfogult, ilyenkor néha keményen is fogalmaz (pl. 72. o.), és ez szíve joga. Viszont sosem tolakszik a bemutatott személyek elé, és ez nagy erény. Mert napjainkban ritka.

A könyv szép kiállítású, Veszeli Lajos festménye látható a borítón.

Kár, hogy a kötetben nem található névmutató, sokat segítené az érdeklődő olvasót. Kicsit sok a sajtóhiba, de ma már gyakran nem telik olvasószerkesztőre; így maradhatott benn több szedési hiba. A legbántóbb, hogy Aquinói Szent Tamásból János lett (43. o.).

A borítón látjuk, hogy ez egy sorozat első kötete. Várjuk a folytatást, amely – ha jól számoltam – a szerző 52. könyve lehet.

Brassai Zoltán

Finnugor imaház

Finnugor oratórium. Veszprém Város Vegyeskara és a Mendelssohn Kamarazenekar. Veszprém, 2017. június 17.

Apa (Sáry László) és fia (Sáry Bánk) oratóriumának három tétele változó érzelmeket keltve töltötte meg a Megyeháza Szent István-termet. A főispánok festményeivel, a lizénáival és korinthoszi oszlopaival, gyönyörű kazettás mennyezetével és festett berakásos ablakaival méltó alaphangulatot ébreszt bármiféle művészeti eseményhez.

Az elsőként Carissimi által komponált epikus alkotásokat olyan művek követik az évszázadok során, mint Bach *Karácsonyi*, Haydn *Téremtés*, Liszt *Krisztus* és Händel – e műfaj csúcspontját képviselő – *Messiás oratóriuma*. Az oratórium (imaház eredeti jelentésben) maga egy többtételes, zenekarra, kórusra és szólóénekekre (többnyire a tenor recitativo seccója) írt, biblikus témákat feldolgozó, drámai hatású kompozíció, megjelenített cselekmény nélkül (ebben tehát eltér az operától). A 18. századtól világi témájúak is megjelennek. Hova illeszthető be a hatalmas elődök műveinek sorába Sáry László és Sáry Bánk modern alkotása?

A mű elkészítésének több apropója is van, amint azt a Magyar-Finn Egyesület elnökének nyitóbeszédéből megtudhatjuk. 2016-ban Veszprém finnugor kulturális főváros volt, Finnország függetlenségének 100. évfordulója van, valamint a finnugor népek egyre inkább eltűnő nyelveinek, kultúráinak megőrzését célzó bármilyen kulturális momentum pedig betekintést nyújt ezen kis lélekszámú népek világképébe.

Erdélyi Ágnes karnagy némi támponttal szolgált a bemutatott három tétel mondánivalójával kapcsolatban. A szerzők: apa és fia a Színművészeti Egyetemen tanítanak. Témaikban magyar, finn, észt és más finnugor népek dallamvilágából merítenek, mindezeket többször eredeti nyelven megszólaltatva, de mindezeket sajátos látásmódjukkal.

A Kovács Péter vezényletével felhangzó mű három tételének mindegyike követi a műfaj hagyományait és több jól elhatárolható részből áll, az igencsak nehéz dallamvezetésű recitatív jellegű szólókat Golarits Flóra telt szopránja nyújtja jó intonációs készséggel. Az első tétel Sáry László alkotása. Engem ez fogott meg a legjobban. Szinte hipnotikus hatású a felhangzó – a téli éjszakai sötétet, a karácsonyi ünnepkört felelevenítő – kompozíció a maga szaggatott indításával és az egyre épülő hangszerelésével, az effektus jellegű kórusokkal. Teljesen érthető, hogy mindehhez fúvós és ütős szekcióval kibővült kamarazenekar kell. A zenei építmény az eredeti, monoton dallamot ezekkel teheti gazdaggá. Ez a gazdagság és érezhetően elnyomott tonális érzet bizony hangilag és ritmikailag is nehéz feladat elé állítja a zenészeket, énekeseket és irányítójukat. A hatás erősen

avantgárd. A terem, szépsége dacára, akusztikai hiányosságai miatt összemosza (visszaveri) a hangokat és ez kisebb ritmikai és intonációs pontatlanságokat okoz. Higgyék el, nem a zenészek hibája! Mind a kórus, mind a zenekar kiegyensúlyozottan teljesíti feladatát.

A cintányérjátékkal induló, három részből felépülő második tétel Sáry Bánk munkája. A finn és svéd nyelven megszólaltatott dallamokhoz, majd végül a *Kalevala* megidézéséhez játékosan indítja a tételt, a kevésbé zenei fül számára érthetőbb (itt-ott gregoriánt és pentatont idéző) dallamvilággal és többször klasszikus hangnemerzettel hozó hangszereléssel. De azért nem tagadja meg kortárs jellegét a becsempészett kvart hangzatokkal és szétszabdalt ritmusmozzanatokkal. A fúvós és ütős szekciók szerepe végig nagyon hangsúlyos, a zenei súlypontok ezeken szólnak meg.

A harmadik tétel egyházi indíttatású, nagyon tudatosan (és jól) komponált, négy részből épül fel. Felismerhetők a magyar fülnek kedves pentaton dallamok a betlehemi ünnepkörből, hogy aztán Mária dicsőítésével záruljon a tétel és maga az oratórium is. A kisebb ritmikai pontatlanságok ellenére hat a zenekar játékos indítása. A kórus *a capellájára* és a fuvola pentaton szólóira hol a vonósok, hol a teljes zenekar válaszol. Az egész tételre jellemző ez az állandó váltakozás. A lágyabb dallamok ellensúlyaként a zenekar ritmikus, „hegyes”, szinkópás ritmusai fokozzák a hatást. A negyedik rész építkezés szempontjából az első tükörfordítása. Most a kórus indít, és a zenekar válaszol, hogy aztán Bendik Ágota hegedűszólójára ismét a kórus válaszolhasson, és végül a fúvós szekcióval kiegészülve igazi *tutti* csendülhessen fel. A zárómomentum világos: a „Betlehemben kibimbózott zöld ág...” *a capellája* után egy *fortissimo tuttora* válaszoló *pianissimo* hoz megnyugvást.

Sáry László és Bánk modern műve az oratórium hagyományos szerkezetének megtartása mellett, kortárs érzettel hozza el a Baltikum és Magyarországon élő népek dallam- és gondolatvilágát. Nyitott zenei szemléletű szerzők munkája, amelynek – ha nem is lehet minden mozzanattal egyetérteni – értéke nyilvánvaló. Ezt, a taps után ítélve, a közönség is megérezte.

Kovács Attila

Királyként jött és ment...

Király Csaba orgonahangversenye. XII. Nyári Orgonavarázs, Veszprém, Árpád-házi Szent Margit-templom, 2017. július 23.

Az idei harmadik Orgonavarázs-koncerten a barokk két ellentétes formájának szembeállításáról kapott érzékletes képet a lelkes

veszprémi közönség. Király Csaba rendkívüli technikájával, ugyanakkor a zene szépségét gazdag érzellemmel megtöltő játékaival kápráztatta el a szép számban megjelenteket. A hangverseny az orgonairodalom legnagyobb mesterének, Johann Sebastian Bachnak állított méltó emléket. S bár tudjuk, hogy az orgonazene éppenséggel nem Bachhal kezdődött, számunkra, a kései utókor gyermekei számára a kezdetet szimbolizálja.

Király Csaba, a Bartók Emlékház igazgatója, a Pécsi Egyetem zongora- és orgonaprofesszora hatévesen kezdett zongorázni. 12 éves korától orgonálni is tanult Lantos Istvánnál. 1981-től a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában tanult tovább, 1983-ban pedig a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zongora tanszakára nyert felvételt. Mesterei Kocsis Zoltán és Falvai Sándor voltak. Egy év múlva a zongorával párhuzamosan ugyanitt az orgona tanszak hallgatója is volt, Gergely Ferenc irányításával. 1989-ben szerezte meg orgonaművészi, 1990-ben zongoraművészi diplomáját. Tanulóéveiben valamennyi hazai korcsoportos zongoraversenyen első díjat szerzett. Az országos hírnevet az 1985-ös Magyar Rádió Országos Zongoraversenyének megnyerése hozta meg számára. Többévi koncertezés és tanítás után két nemzetközi zongoraversenyről is győztesként tért haza.

Azon ritka művészek egyike, akik a zongora- és az orgonajátékot egyaránt professzionális szinten művelik. Számos magyar és külföldi fesztivál és koncertterem sikeres szereplője. A hazai koncerteken túl fellépett Európa szinten valamennyi országában, de sikerrel szerepelt többek között Japánban, az Egyesült Államokban, Kanadában, Dél-Koreában, Kínában, Egyiptomban és Indiában is.

Repertoárja a barokktól a napjainkig terjedő időszak zenei termésének széles választékát öleli fel. Bach, Beethoven, Liszt, Bartók és Kodály művei mellett megkülönböztetett szerepet játszik hangversenyein a legújabb kortárszenei alkotások bemutatása, valamint az improvizáció.

Az est felütéseként Johann Sebastian Bach Esz-dúr triószonátáját (BWV 525) játszotta. A triószonáta műfaja a 17. század végén alakult ki, melyben két, egymással kánon módjára felelgető, egymást hol kiegészítő, hol egymással egyesülő szólóhangszerhez egy lábbal játszott ún. generálbasszus tartozik. Az olasz concertók mintájára hagyományosan három tételből áll. Két fürge, virtuóz tételt egy bensőséges hangú középső tétel köt össze.

Az ezt követő G-dúr fantázia (BWV 572) a francia stílust követi, struktúrájával határozott eltávolodást mutat Buxtehude-tól. A darab előadása közben pazar hangszínekkel operált Király, a zene minden apró rezdülése követhető volt. Talán csupán az undecima hangot folyamatosan használó beállítás volt megkérdőjelezhető.

A G dúr triósonáta (BWV 530) felépítésében és hangulatában a bevezetőként hallott darabhoz hasonlóan kötöttebb szerkezetű zenei szövetből épül fel, mint a könnyedebb, szinte improvizatív jellegű, korábban hallott fantázia.

A kötheni időben kevés mű született, így feltételezhető, hogy a koncert zárásaként eljátszott nagy g-moll fantázia és fuga (BWV 542) egyike volt azoknak a daraboknak, amelyeket Bach az öreg Reinken előtt bemutatott. Erre utal az is, hogy a fuga témája egy német-alföldi népdalból származik, s mint ilyen, tiszteletadás lehetett a holland származású Reinken előtt. A művet és annak interpretálását a teljes érettség és kiforrottság jellemezte. Bach fuga-szerkesztései az orgonajáték technikai tökéletességének példái, egyben pedig annak a bizonyítékai, hogy Bach bármilyen kötött zenei forma szabályainak engedelmességgel képes volt esztétikus, szép és gyönyörködtető zenét komponálni. Nagyon valószínű, hogy a legtöbb orgonafuga eredetileg improvizációból született. Bach életművének jelentős részét képezik ezek a darabok, valószínűleg nincs még egy zeneszerző, aki ilyen intenzitással alkotott volna billentyűs hangszerre fűgákat.

Az egyórás intenzív orgonamuzsikát követően a közönség tetszésnyilvánítása alapján szívesen hallgatta volna még ezt a „tisza” zenét, ám a művész sajnálatos módon nem adott ráadást.

Hartmann Péter

Stíluskeveredések

Tomasz Glanc orgonahangversenye. XII. Nyári Orgonavarázs, Veszprém, Árpád-házi Szent Margit-templom, 2017. augusztus 6.

Aki időben indult el az augusztus 6-án este nyolckor rendezett orgonakoncertre, izgalmasnak ígérkező menedéket talált a Szent Margit-templomban Tomasz Glanc, a Németországban élő lengyel orgonaművész, zeneszerző orgonakoncertjén. Akkor még nem sejtette a kedves közönség, hogy egy minden elemében különleges koncertélménnyel fog gazdagodni.

Mintha a koncert estéjére időzített hatalmas vihar hatására keveredtek volna össze a műsorban hallott darabok stílusai. Vagy csupán az est szólistája „glancolta ki” a több száz éve megfogalmazott gondolatokat sajátosan, úgy a maga módján? Az utóbbiról van szó egyértelműen. Tomasz Glanc az est folyamán újraalkotta a műveket, s viszonylag szűk számú közönséget az eredeti művek parafrázisaként pedig saját, rendkívül sok improvizációs elemet tartalmazó virtu-

óz módján szerette volna elkápráztatni. Ezen az estén, ebben a közegben ez, úgy érzem, nem sikerült. Az est folyamán több alkalommal is bekövetkező, villámok okozta feszültségingadozás miatt az orgona többször is elnémult, amit, némi iróniával szólva, a közönség nyugodtan értelmezhetett volna „isten beavatkozásaként” is.

Az est szólistája rendkívül sokoldalú művész. Tomasz Glanc egy németországi zeneiskola igazgatója mellett kántorként, karnagyként, zongoristaként és orgonistaként is dolgozik. Sokoldalúságát bizonyítja, hogy több művészeti fesztivál vezetője, különböző zenei versenyek zsűrijének elnöke. Orgonistaként, zongoristaként és karmesterként számos mesterkurzuson vett részt. Sok éve koncertezik Európában, Ázsiában és Amerikában, nemcsak mint orgonista, hanem mint zongorista és zeneszerző. Beteg gyermekek megsegítésére létrehozott Children in Need alapítvány alapítója, számos jótékonysági koncert szervezője és előadója.

A műsorban megjelentek alapján a közönség az est végére várta az improvizációt. Ám már a koncert legelején a szerző által feldolgozott lengyel népi táncokban érezhető volt a „mintha éppen most alakult volna így” hangulat. Ez az érzés a soron következő barokk darabok esetében is megmaradt.

A Johann Sebastian Bach által írt *Ich rufe zu Dir Herr Jesu Christ* című korárelőjátékban és az e moll lantszvitből idézett *Bourrée* táncjátékban érzékelt jazz-alapú improvizáció alaposan megkeverte a „bachi (t)rend”-hez szokott füleket.

Talán Max Reger op. 59. d-moll toccatájának romantikus megfogalmazása volt az egyetlen eredeti, úgy mond hagyományosan kotta szerinti előadás. Az afro-amerikaiak vallásos énekének, a *Go down Moses* kezdetű gospelnek a feldolgozása is kiváló stílusismeretről tanúskodott. Bár ezt a zenét a harlemi templomok közönsége élvezte volna igazán.

A koncert végén rendkívül virtuóz, az orgona lehetőségeinek széles skáláját felvonultató, barokk és jazz stílusban bemutatott improvizációjával Glanc méltóképpen búcsúzott el veszprémi közönségétől.

Hartmann Péter

Jófejta hazai swing...

A Swing-Swing együttes koncertje. Rozé-, Rizling- és Jazznapok 2017, Veszprém, Óváros tér, 2017. július 14.

A Veszprémfeszthez kapcsolódó Rozé-, Rizling- és Jazznapok 2017. július 7-től 16-ig zajló sorozatának itthoni, veszprémi fellépője volt a Swing-Swing

együttes július 14-én, szombaton. A Hangvillában havi rendszerességgel fellépő csapat a honlapja szerint „a klasszikus tánczenei gyökerekhez nyúlt vissza repertoárja kiválasztásakor, és műsorát erre építve a teljes XX. századot felölelve mutatja be a legnépszerűbb zeneszerzők, előadók dalait. A zenekar tagjait az együtt zenélés öröme és érdekessége hozta és tartja össze, amelyek alapja, hogy a műfaji kötöttségeket és a játék szabadságát ötvözve mindig képes a megújulásra, a teremtésre, legyen szó komponált többszólamúságról vagy éppen improvizációkról.”

A zenekar a nevéhez híven sok swinget játszik, de repertoárjukban megtalálható a bossa novától a boogie-woogie-ig, a salsától a rumbáig, a cha-cha-chától az angol keringőig mindenféle táncolható zene. A melodikus, ismert vagy kevésbé ismert számok feldolgozásaiban helyet kap egy improvizációs „kör” is, de nem viszik túlzásba, a számok nem túl hosszúak, a koncert pörgős, a hangzásvilág kiegyensúlyozott, a hangminőség kitűnő (a kültéri koncertekre jellemző hangerő itt visszafogottabb), ami pillanatok alatt remek hangulatot teremt.

Az együttes sajátos felépítése, az hogy a dob (Palkovics György), a nagybőgő (Nagy Ferenc) mellett két zongora (Gömbös Károly és Vonderviszt Lajos), fúvósok (a szaxofonos Bélafi László és a klarinétos Vecsey Ervin), valamint több énekes (Bankó Mónika, Dely Viktória, Vondervisztné Kapor Ágnes, Bélafi László) működik együtt, lehetőséget ad arra, hogy különleges, négyszólamú feldolgozásokat szólaltassanak meg. Ilyen személyes kedvencem a *Mindig ugyanúgy* című dal (Vonderviszt Lajos feldolgozásában). Demjén Ferenc és Latzin Norbert nótájának nemcsak a dallama, de a szövege is gyönyörű. Ugye, mindenki ismeri? „Ha a hold feljön az égre / Még egy napnak vége, / A vén folyó is újra / Ezüstre cseréli minden aranyát...”

A Swing-Swing együttes különleges színfolt Veszprém gazdag zenei palettáján. 100%-ban élő, az aktuális helyzetre és a közönségre reagáló zenét játszanak. Nemcsak hallgatni volt kellemes a szabadtéri esti koncertjüket, hanem jó volt figyelni is a zenészeket, énekeseket. Jó érzékelni az egymást biztató és elismerő bólogatásokat; az állandó egymásra figyelmet, a szemkontaktust, az egy-egy szót követő jelentőségteljes összenézéseket (különösen a „hátsó sor”, a két zongorista és a dobos között); az együtt zenélés derűjét, amelynek, miközben nézi és hallgatja őket, a közönség is részese lesz.

Juhász Krisztina

A terhesebb állampolgárság

Bozsik Péter: *Jelentések a Kór Házából*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2017.

Aki irodalom alatt csakis egy találó helyzetből kiinduló, a szövegfonalak, a finom mondatok hálójából szabott elemek mértani pontosságú egymáshoz illesztését és az ezekből összeálló, a szerkezet lezárásaként pontosan körbeírható végponthoz érkező szövegfolyamot ért, Bozsik Péter legújabb kötetét lapozva pillanatok alatt úgy érezheti magát, mintha egy – talán csantavéri?, talán weissbrunni? – autópiacon tűzpiros kanyarvadász kabrióért tenné le nehezen összekuporgatott tőkét, ám néhány nap múlva a háza elé a fedőlapon látható kisbuszt parkolnák le becsületos autonepperek.

Hála Istennek, talán ezen olvasók vannak kevesebben. Mindenki más találni fog benne valamit, ami miatt a fontos munkák közé sorolja be a *Jelentés a Kór Házából* című könyvet.

Nem vagyunk könnyű helyzetben, ha a kötet szerkezetéről szeretnénk szólni. Az egymástól elváló három főszöveg (*Vándorszakács*, *Weissbrunni levelek*, *Képzett beteg*) tálcán kínálja a kisregény(ek) meghatározást – ezt igazolja egyebek mellett a textusok megformáltsága, az egységeken belüli szövegszervező eljárások (a „talált e-mail poétikája”, a nénémnek írt mikesi levélhagyomány és a harmadik részben talán az előzőeknél erőteljesebben jelen lévő intertextuális viszonyulás) és a szöveghatárokig terjedő, jól kitapintható írói gesztusok.

Viszont több tényező is arra ösztönözheti az olvasót, hogy ne kezelje ennyire dogmatikusan a hármas osztat létjogosultságát. Az egyik ilyen maga a könyvcím, amelynek összetevői mindhárom egység szempontjából lényeges hozadékkal bírnak. Bárhol is ütjük fel a a jó kétszázötven oldalnyi szövegfolyamot, lépten-nyomon szembetalálkozunk a címbe emelt – ezáltal pedig kitüntetett szereppel bíró – kifejezések jelentésrétegeivel. A ’tájékozottatás’, a ’betegség’ és az ’élőhely’ fogalmi a kötet hátlapjára is felkerült vírusmetaforika módjára szinte egyetlen oldalra sem hagyják magukra az olvasót, aki így saját belátása szerint értelmezheti az újvidéki Forum Könyvkiadó Intézet gondozásában megjelent kötet textuális és jelentéstani szentháromságát.

Bozsik Péter idej kötetében előszere-ttel alkalmazza a fiktív önéletrajz poétikáját – legyen szó Arielről, a kalandos és gazdag életet habzsoló, drabális figuráról, a nénjével levelező világjáróról vagy épp az irodalomban otthonosan mozgó, az esszéisztikus hangot használó betegségghalmozóról. A képzettség nélküli, erőszakos vándorszakács, Ariel önnön halálos betegsége tudatában gépeli sorait – föltűnő, hogy a klaviatúra Caps Lock billentyűje gyak-

ran indokolatlan helyeken is beragad –, a Csolnoky Ferenc Kórház látogató levélíró nemcsak testi, hanem lelki kórságait sem tudja levetkezni, a harmadik egység pedig mintha egyetlen hatalmas biológiai, társadalmi és irodalmi kórtörténetet rajzolna fel. Kevés olyan könyv látott napvilágot magyar nyelven, amelyhez jobban illene Susan Sontag egyik legendás munkájának első mondata: „A betegség az élet sötét oldala, a kínosabbik; a terhesebb állampolgárság.”

Bozsik Péter *Jelentés a Kór Házából* című könyvét véleményem szerint nem volna tanácsos a szerző életútján lejátszódó tényleges, illetve a kötetben megjelenő fiktív térváltások, határhelyzetek és a területi integráltságból adódó nyelvi-kulturális-állampolgári szituációk figyelmen kívül hagyásával olvasni. A szövegjátékok elengedhetetlen része a számára fontos alkotókkal való „társalgás”, meghatározott szövegek bevonása, az írói életművek és életutak egy-egy elemének újrachaszosítása: némely esetben ez a szövegtér kitágítása, máskor akár vitás helyzetek felelevenítését, több esetben pedig emlékműállítását és egy soha le nem zárható párbeszédhelyzetet eredményez. A kötet végén található felsorolás ugyan felvázolja a két pont, a két kommunikáló fél közötti távlatot, ám annak értelmezéséhez nem árt ismerni a megszólított/játékba vont másik felet is. Számomra az utolsó rész csiszolt szövegegyeségei és a középső egység fiktív leveleihez járuló novellák/irodalmi kalandozások voltak a legizgalmasabbak.

Ennek pedig egy oka van. *A Jelentés a Kór Házából* páratlanul izgalmas párbeszédet folytat a (jugoszláviai, magyar, vajdasági magyar) irodalom megkerülhetetlen szerzőivel, egyszerre könnyed és fajsúlyos diskurzust alakít ki életművekkel, szerzőkkel, irodalmi léthelyzetekkel. Bozsik prózája az előbbi bekezdésben említett helyek mellett máshol sem hagyja cserben az olvasókat: közel engedi magához, lépre csalja őket, irodalmi gyógyír testi és lelki kínokra.

Patócs László

Hitelesítetlen mérleg

Ex Symposion 95., 25. évf. (2017). *Zsibvásár*

Előrebocsátom, hogy nem a legjobb *Ex* a 95., ennek köszönhetően a következő ismertetés némi csalódottságról ad számot, és egyáltalán nem kiegyensúlyozott. Az *Ex Symposion* 95. számának címe *Zsibvásár*, és hát olyan is. Először az egyenlenség tűnt fel. Egyes írásokat érdeklődve olvastam, mások kevésbé feleltek meg az ízlésemnek. Módszeresen végigolvasva a lapot, világossá vált, hogy a címből (és Bozsik Péter bevezetőjéből) fakadó azon olvasói elvárás, hogy a piacok, vásárok világába kalauzoljanak el a szerzők, sok esetben kielégítetlen marad. A beteljesüléshez kicsit kevés, amikor funkcióntalan helyszíneként szerepelnek ennek a

sajátos és izgalmas világnak a terei, és az sem javít sokat a helyzeten, ha ugyanezek szentimentális visszaemlékezések háttérül szolgálnak. Találunk ilyen, memoár felé hajló írást többet is. Ezek egy részével az a problémám, hogy a belőlük kitüremkedő karakter nem elég érdekes, a patinásnak szánt szövegek pedig inkább patetikusan hatnak. Hogy úgy mondjam, annyira huszadik századiak. Számomra nem kétséges ugyanis, hogy a 21. század máris véget ért, és valami teljesen más kezdetének a tanúi vagyunk. Alapélményünk a folyamatos változás, az, hogy ami ma még biztosnak tűnik, holnapra érvényét veszti, ami tegnap történt, arra pedig senki nem emlékszik a mindenhol folyamatosan ömlő információáradat miatt. Talán közhely, talán észre sem vesszük, de mindez hatással van kultúraértésünkre is. Ilyen körülmények között nem tűnik időszerű formának a múltba merülő öncélú merengés vagy borongás, habár el kell ismernem, hogy lehet ezt jól is csinálni. E tekintetben Zalán Tibor írása számomra a vízvonalzó, ami végül mégsem veri le a lécet, legalábbis ha a fenti szempontok alapján vizsgáljuk, és nem a szerző életművében próbáljuk meg elhelyezni. Igaztalan lenne azt az érzetet keltenem, hogy a lapszám összes többi írása, amelyek fókuszában életrajzi elemek állnak, „egy bizonyos szint alatt” helyezkedik el. Nem gondolom így, más okból nem említem őket. Orcsik Roland indiai utazásról szóló szövegét azonban ki kell emelnem, mint a legsikerültebbet ebből a körből.

A szimpla visszaemlékezéseken továbblépni igyekvő írások közül (nagyjából a Bozsik Péter-Ladányi István-Nagy Gabriella-Péntek Orsolya által behatárolt irodalmi térre gondolok) talán csak hangulat kérdése, hogy éppen melyik nyeri el az olvasó tetszését, különböző időpontokban olvasva akár mindegyik is található. Az én favoritom itt Hizsniai Zoltán. A kompakt, lekerekített, teljes fejlődéstörténetként olvasható *Búcsú a vásároktól* nem filozofál és nem moralizál a szükségesnél többet, épp csak annyi mélységet adva a szövegnek, hogy az még szórakoztató is maradjon. Most épp nyár van, de bármelyik évszakban kellemes olvasmány lehet.

Nem véletlenül említettem Hizsniai Zoltán írásával kapcsolatban pozitívumként a lekerekítettséget. A lapban túl sok a befejezetlen szöveg. Úgy értem, nullánál több, és úgy is értem, mintha egy hatalmas hentesbárdot lóbált volna a kéziratok fölé a szerkesztő, a határidő vagy a nyomdai költségvetés. Több helyütt érezhető, hogy a szövegnek még tovább kellene fejlődnie, ám ehelyett minden magyarázat nélküli zárlatba torkollik. Nem, kérem, én fél kilót kértem. A hentesbárd lesújt.

A lapszám csúcspontja kétségkívül Vladislava Vojnović *Kecskefűl* című regényrészlete. „Szárad a napon két nyúlból. Nincs már nap.” A magával ragadó felütés mondatai jól mutatják, milyen nyelvi síkon működik a szöveg, a magyar változat megteremtéséért külön köszönet jár a fordítónak, Rajsli Emesének. A szikár, feleslegességektől mentes mondatok megfontolt tempóban vonszolják át az olvasót Stojanka

világán, amelyről érezzük, hogy egyéni, mégis általános érvényű. A történet egy piaci nap körül forog, az épp eltűnőfélben lévő generáció egyik tagjának pozíciójából szemlélve. Itt még mindig a háború határozza meg a cselekedetek mindegyikét, úgy tűnik, végérvényesen, ugyanakkor az internetes kommunikáció különböző platformjai még ebbe a megmerevedett, zárt világba is képesek beszűrődni: nem bántón, nem tola-kodón, inkább természetesen. Hitelesnek tűnik a darab minden mondata, akár a piacot szabályozó belső törvényeket, akár a lélektani mozgatórugókat vesszük szemügyre. Önmagában is megáll a szöveg, de alkalmas arra is, hogy kíváncsivá tegyen az egész regény megismerésére. Az *Ex* ezen számának kötelező darabja.

A *Zsibvásár*hoz visszatérve és a lírát nem érintve, még néhány szó a kimaradtokról.

Többtől való műfaji különbözősége is indokolja, hogy megemlítem Silling István nyugat-bácskai búcsúkat bemutató írását, amelyet leginkább néprajzos ismeretterjesztő szöveggént tudnék definiálni. Ezt a funkciót kiválóan betölti, így mindenképpen kiemelésre érdemes. Külön figyelmet érdemel Pintér Viktória kijelentős költői prózája (bár a „soha nem is” fordulatot én inkább elengedtem volna), Balázs Attila sajátos Petőfi-parafázisa és Szokács Kinga szövege, amely darabok másoknál harsányabban követelik az újraolvasást és az ezzel járó értelmezői munkát. A többiek ilyen tekintetben szelídebbek, de ugyanezt érdemlik.

Megbékéltem ugyan vele, de összességében meg kell állapítanom, hogy minden pozitívuma ellenére ez az *Ex Symposium* gyengébbre sikerült a szokottnál. Úgy érzem, hogy a felkínált téma idegen és nehezen megfogható volt a szerzők többsége számára, ami némiképp magyarázza a kialakult helyzetet. A lapot azonban még így is szívből ajánlom mindenkinek. Ötvenhárom deka, maradhat?

Tóth Péter

Bánat Ucca

Vár Ucca Műhely, 18. évf., 55. szám, 2017/1.

A *Vár Ucca Műhely* legújabb számát a 33. oldalon nyitom ki. *In medias res*. Innen legalább van előre és hátra is.

Tönköl József versei azonban egy jó fél órán át olvastatják magukat. Nem könnyű szabadulni a tömört soroktól. Az erdőtől, a legelőtől, a rétektől... Mindentől, amit a jelenben már szétfeszít a sivárság. A sivárság, mely nem termel mást, mint alig felidézhető, a múltban ragadt emlékfoszlányokat. Mindent átjár a megsemmisülés; a lepusztult lépcsőházat, a kihunyt házakat, a fölakasztott kaszákat. Megjelennek az angyalok, a kertben

fekvő Isten; szinte érezzük, ahogyan a végítélet szele csapkodja a konyhaablakot, átjárja a nyárfa leveleit. Minden, ami a jelenben él, a haldoklást szolgálja.

Szegedi Kovács György három műve egyszerre ragadja meg a pillanat mulandóságát, az ember kiszolgáltatottságát és szenvedését. Az *Átrobogott* című vers olvasása közben próbálok szabadulni Pilinszky *Négysorosától*, de szüntelenül párbeszédre hívják egymást a fejemben, így a 23. oldalon is időzöm egy fél órát.

„Meddig bírod, meddig terhelhető az ember” (*Fosószilva*). Juhász Zsuzsanna novellái ezt a kérdés helyett állítást feszegetik, járják körül. Már az is sokatmondó, hogy a szerző pontot tesz a mondat végére, nem kérdőjelet. Sugallva ezáltal, hogy a terhelhetőség ma már követelmény – téma lezárva, pont. Szilárdnak hitt értékrendszereket döngető, azokat megkérdőjelező novellákat olvashatunk. Nincs köntörfalazás, csak a kegyetlen szembesítés, olykor önmagunk, olykor a társadalom hibáival. Várom, hogy a „szemrehányásból” megnyugvás legyen, a hibák káoszából rend, de ezekben a szövegekben ördögi körforgás uralkodik: az emberi hibák egymást szülik; nincs nyugópont.

Nehéz levegőt venni a versek és a novellák után. Lapozok tovább, de Marton Réka Zsófia lírája sem hozza meg a felüdülést, sokkal inkább a *Csodátlanítást*. Mire Hörcher Eszter kritikáihoz érek, már érzem, hogy reménytelenül beszipantott a versek hangulata, nehéz ilyenkor műfajt váltani.

Picit bánatos lett a *Vár Ucca Műhely* új száma. Bánatosan őszinte.

Mayer Lisa

Építő és kultúrateremtő

Veszprémi Szemle város történeti folyóirat, 19. évf., (2017) 45. szám

A Veszprémi Szemle 45. száma a címlapon báró Hornig Károly veszprémi püspöknek (1840–1917) a Károly-templom főkapuja felett elhelyezett monogramjával köszönti az olvasót; a zárólap pedig a Veszprémi Kamarazenei Társaság 1919. március 30-i hangversenyére szóló meghívója.

A Veszprémi Szemle-ben megjelent hét tanulmány az egyházi és világi kultúrát támogató, száz esztendővel ezelőtt elhunyt nagy formátumú püspök, teológiai doktor, egyetemi tanár, pápai titkos kamarás, kultuszminiszteri tanácsos, a bíborosi rangot is elérő egyházi méltóság, báró Hornig Károly munkásságának állít emléket. A kiadvány utolsó harmadában a jubileumát ünneplő, 100 éve alapított, a város zenei életét minden időben meg-

határozó zeneiskoláját (a közléssorozat harmadik fejezeteként) Szirbekné Bokor Júlia mutatja be.

Földesi Ferenc *Hittel a városért* című tanulmányában Veszprém, az 1868-tól rendezett tanácsú mezővárosi rangra emelkedett megyeszékhely millennium korabeli önkormányzatát s a püspöki székhelyt mutatja be; táblázatos áttekintést ad a virilistán szereplő városi polgárok adó és foglalkozás szerinti rétegződéséről. Püspöksége idején Báró Hornig Károly mint virilista tagja volt a városi közgyűlésnek. Püspöki felajánlásaival támogatást tett a városi tisztviselők nyugdíjalapja javára; 1901-től jelentős adománnyal támogatta a kórházbővítést, szegényházakat, iskolákat, templomok alapítását. A tanulmányban olvashatunk a püspök 1888. szeptember 8-án rendezett ünnepélyes, püspöki méltóságba történő beiktatásáról is.

Nagy Balázs Vince a *Veszprémi Feltámadt Üdvözítőről elnevezett templom építésének története* című tanulmányában a Károly-templom építésének történetét (1903–1912) közli, és a művészettörténész igényességével a templombelső is bemutatja.

Karlinszky Balázs tanulmányából az egyháztörténész, író, nyomdaalapító Hornigot ismerhetjük meg, aki felismerte a sajtó jelentőségét, és 1898-ban az egyházmegye közlönyeként indította újra a Veszprémi Hírlapot.

Pákozdi Éva Szilvia *A Veszprémi Hírlap és alapítója a sajtó aranykorában és a politika viharában* című munkájában Súly Dezső Györgyöt, az 1893-ban független lapként újjá indított Veszprémi Hírlap alapító szerkesztőjét mutatja be.

Kelecsényi Kristóf Zoltán *A Veszprémi Jóságkormányzóság és a mai megyei könyvtár épülete* című tanulmányában bemutatja a Smahl Henrik építőművész által tervezett épületet, részletes és igényes leírást ad az impozáns palota homlokzatáról és belső beosztásáról, az építészeti és képzőművészeti megoldásokról.

Báró Hornig Károly művészeti és építészeti irányú mecenatúrájával nagyban hozzájárult Veszprém 19. század végi, 20. század eleji fejlődéséhez, városképének gazdagodásához, 1907 és 1910 között újjáépíttette a székesegyházat is.

Rainer Pál *Címerkép Erzsébet királyné ravataláról Erzsébet királyné temetése és Hornig püspök* című tanulmányában a Laczkó Dezső Múzeumban őrzött temetési címert és feliratait elemzi.

Báró Hornig Károly mint veszprémi püspök, Magyarország királynéinak mindenkorai kancellárja Ferenc József császár felesége, Erzsébet királyné temetésén magánemberként volt jelent. A veszprémi püspökök közül báró Hornig Károly 1916. december 30-án utolsóként élt a veszprémi püspökök ősi előjogával; az utolsó magyar király, IV. Károly feleségét, Zita királynét ő koronázta meg.

A koronázást követően, hat héttel később, 1917. február 9-én Hornig püspök az „Örök Hazába” költözött; nyughelye a Károly-templom kriptájában található. *Varga László Tibor* közlésében olvasha-

tunk a bíbornok püspök haláláról, temetéséről és végrendelezéséről.

Báró Hornig Károly „az aranykezü” püspök életét és munkásságát reprezentáló, magas filológiai igényű írott és szerkesztett tanulmányok, közlések olvasása közben élénk tárul Veszprém, a kultúrváros korabeli képe is. A város történetében nevezetes dátum 1916. szeptember elseje: ekkor kezdte meg működését a városilag segélyezett zeneiskola. A 100 éve alapított intézmény rövid történetét Szirbekné Bokor Júlia zongoratanárnő *Új utakon a Szeglethy utcai zenedéből a Megyeház téri zeneiskolába* című munkája alapján ismerhetjük meg.

Az *Évfordulók* című rovatban Földesi Ferenc *Ezüstkürt Veszprém házi ezredeinek* címmel jelent meg közlés. A könyvszemlében Csiszár Miklós, a kiadvány főszerkesztője a *Családtörténet két szólamban* című könyveket (Lechner László és Lechner Ágnes emlékiratai), továbbá Palkóné Jády Melitta a *Nagy Háború konyhája* című receptskönyvét ajánlja.

Mihalovicsné Lengyel Alojzia

Otthon, szentjánosbogarak

Géczi János: *Kontinentális kedd – Összegyűjtött versek* kötetbemutató. Veszprém, Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Kisfaludy-terem, 2017. június 15.

Az Ünnepi Könyvhét kapcsolódó rendezvényeként Géczi János *Kontinentális kedd – Összegyűjtött versek (1983–2014)* című kötetének bemutatására került sor az Eötvös Károly Megyei Könyvtárban, ahol Pintér Viktóriával, a Sziveri János Intézet munkatársával kérdeztük a kötet szerzőjét.

Géczi János 1975 óta szerepel lapokban, folyóiratokban, antológiákban, az „arctalan nemzedék” tagjaként munkái a költői hagyományokhoz való igazodástól a szabad művészeti kísérletekig sokféle utat végigjártak, melyeket ezen az esten mi is bekalandozhattunk, s melyek a személyes visszaemlékezések, történetek által még átélhetőbbé tették számunkra a bemutatásra szánt életmű egyes darabjait.

Az eddigi alkotói pályára való visszatekintéssel kezdtük a beszélgetést, mely során egészen a kezdetekig nyúltunk vissza, megtudtuk, miként lett a biológusnak tanuló fiatalból irodalmár, író, költő. „A biológiához fűződő érdeklődésemet egyrészt otthonról hoztam, hiszen gyermekkoromat, a mindennapjaimat a természetközelség határozta meg. Másrészt általános és középiskolában is olyan biológiatanáraim voltak, akik inspiráló módon hatottak rám. Ekkor kezdtem el írni az első verseimet is, s hamarosan már

irodalmi lapokban kezdtem el publikálni. Az irodalmi tevékenységem egy idő után már nem engedte meg, hogy biológusi kutatómunkát végezzek...” – kezdte a szerző, ezt követően tértünk rá irodalmi tevékenységének kezdeti, meghatározó momentumaira, hatásokra: a Tiszatájban megismert Baka Istvánra, aki Szegeden példaképpé vált Géczi János és kortársai, azaz a *Gazdátlan hajók* szerzői számára.

A különböző hatások és irodalmi motivációk után rátérhettünk a *Kontinentális kedd* vizsgálatára. Elsőként a borítóról beszélgettünk, mely a kötet egészében jelen van versalkotó elemként. A veszprémi kötetbemutató előtt néhány nappal elhunyt Szabados Árpád tervezte, kinek munkásságára sokszor reflektál Géczi János. „Kívánok festmény lenni, amilyent láttam Szabadosnál” – idézte találón Pintér Viktória a bemutatón, miután a folytatásban a két művész közötti kapcsolatról kérdeztük Géczi Jánost, aki a képzőművésszel a *Mozgó Világ* körüli időszakban találkozott, ő szerkesztette a lap képzőművészeti rovatát. A költő szerint, bár Szabados Árpád utálta az avantgárd képverseit, s a *Mozgó Világban* egyet sem közölt, mégis, az első találkozásuktól kezdve erős kötődés alakult ki közöttük. „Egyformán dolgoztunk. Közös jellemzőnk, hogy mindketten ugyanolyan bátran nyúltunk a nem átpoetizált dolgokhoz. Szabados Árpád hozzám hasonló módon egyszerű képi jelekből hozott létre művészetet. Tudta, hogyan lehet beépíteni a hétköznapiakat a művészetbe” – emlékezett vissza Géczi János.

A *Kontinentális kedd* kötetbemutatója során görcső alá vettük mű tartalmi és formai sajátosságait is. Választ kaptunk például annak a szerkesztettségi módnak a miértjére, hogy az időrendben egymást követő első három kötet a függelékbe került át. „Tandori javaslatára vettük a kötet függelékébe a *Léghajó és nehezékét*, az *Elemeket* és a *Gyónást*. Úgy gondoltuk, célszerűbb, ha nem az indulatos neoavantgárd alkotásokkal találkozunk először az olvasó, mikor kézbe veszi a *Kontinentális keddet*” – mondta el Géczi. A kötetbemutatón kitértünk arra is, hogy az a sokirányú, heterogén érdeklődés, a műnemek és műfajok közötti átjárás, mely Géczi több évtizedet felölelő munkásságát jellemzi, egész nemzedékének sajátja volt. „A ’70-es, ’80-as években megtanultuk, ha az egyik ajtón kirúgnak, a másik ajtón kell bemenni. Ha nem írhattunk szociográfiát, akkor elkezdtünk írni esszét. Ha nem lehetett fotókat kiállítani, akkor elkezdtünk színházat hozni létre” – mesélte a költő.

Ezt követően Pintér Viktória izgalmas párhuzamával folytatódott a beszélgetés, az Adria-verseken keresztül figyeltük meg, hogy a műfajköziséggel egyszerre miképp jelenik meg a térköziség is, mely az otthonosság érzésével tölti meg mindazokat a sorokat, képeket, melyeket szintén a biológusi, konkrét ismereteket jelentő háttér ad a szerző számára. „A mediterránhoz fűződő kötődésemet is a természetközelség határozza meg. Én ott érzem otthon magam, ahol tudom, hogy melyik

időpontban és hol rajzanak a szentjánosbogarak.”

Szó volt a kötetben hangsúlyos szerepet játszó hosszú vonalversekről is, melyeket a költő elmondása szerint épp a megírhatatlanság érzése váltott ki. A szövegeknek való többszöri nekifutás – amiből aztán újabb verskezdemények lettek – és a folyamatos szóforgácsolások eredményeként születtek ezek az alkotások, melyek a narratív, történettel rendelkező hosszúversek helyett Géczi Jánosnak és nemzedékének mindvégig inkább szabadságot, játékot és merészséget jelentettek. Ez a bátorság nemcsak az említett hosszúversek, hanem természetesen az egész összegyűjtött versek jellemzője.

A *Kontinentális kedd*ben tehát nem a szavak mániákus újraírását, nem is egyfajta szecessziós, vég nélküli túlburjánzását követheti végig az olvasó, inkább racionális, életközeli érzékletes képek felvonultatását, a világ apró rezdüléseinek a rögzítését sokféle művészi eljárással, sokféle módon és térben. Úgy, mintha mindvégig azt akarná kifejezni a kötet, hogy benne a lírai én a világ teljes megismerésére, ha kell, újratereztetésére akar törekedni, ezt bizonyítja a sokféle kísérlet, a műfajok közötti átjárás, s úgy általában: minden egyes betű és kép, amely teleírja a közel ezeroldalas *Kontinentális keddet*.

Éltető Erzsébet

Legfőlebb ha omnibuszon

Az *Arany 200 busz* Veszprém-ben. Szent István-napi ünnepi programok, 2017. augusztus 18–20.

Nem mondhatni, hogy Arany János nevétől visszhangzik a 2017-es év, de akárki találta ki az *Arany 200 busz* elnevezésű multifunkciós emlékeztetőt, jól találta ki, és – a lehetőségek határáig – jól is valószínűsítette meg. Itt a helye, hogy a projektgazdát, a dicső tetteit, a Petőfi Irodalmi Múzeumot nagy tisztelettel megnevezzük. Köszönjük.

Maga az elgondolás tulajdonképpen egyszerű. Végy egy minden ízében átlagos magyar buszt, a hatalmas külső felületeit varázsold színes, nagyon szerethető Toldi-képeskönyvvé, a belsejében rendezz be kiállítást. Arany Jánosról természetesen, sok ismerettel, információval, de kevés tudóskodással, unhatatlan interaktivitással, elemekkel, amelyek mozognak, arcot, alakot váltanak. Játékokkal, amelyek beszélnek hozzánk, meg- és felszólítanak bennünket, hogy élvezzük őket, minthogy természetüknél fogva élvezetesebbek is. Mert Arany János, ez a galamb-ember van olyan érdekes, szenvedélyes és tragikus, mint egy Ádám-megtestesülés Madách *Tragédiájában*.

Már maga az ötlet, hogy ugyanis busz, telitalálat. Tudni kell, hogy az *Arany 200 busz* egy nappal ezelőtt még Kolozsvárott „állomásozott”, most három napig Veszprémben, aztán irány Szeged. Több mint száznyolcvan meghívásuk van, lehet, hogy nem fér bele mind a bicentenáriumi évbe, de ha a helyükben lennék, én mind a száznyolcvanat lejárnám. Mert miközben a busz szélébe-hosszába végigvándorolja egész Magyarországot, szinte észrevétlenül egy egészen különleges óriásplakáttá válik, amely ezúttal nem termék számára kéri a figyelmünket, sem politikának, hanem a legnagyobb magyar költők egyikének. Talán a legnagyobb. És ennek a nagy-nagy hirdetésnek végtelenül sok plakáthe-lye van, hiszen bármerre jár, határon in-nen és határon túl, ahányan rápillantanak, az ott mind egy-egy plakáthelyé változik, egy pillanatnyi csodává, de legalábbis csodálkozássá.

Nekem úgy tűnik, a busz oldalára felplakátolt miniatúr képregény formavi-lága is telitalálat. Mindenekelőtt köszönet, hogy nem erőltették ránk a historizáló dagályt, a nemzetieskedő pátoszt, a „fesz és pöf cifráit”. A figurák a maguk színes-ségében, a képzeletnek is teret engedő nagyvonalúságában akár egy nagyon szerethető rajzfilmben is megelevened-hetnének: milyen kár, hogy erre például senki se gondolt a 200. évben. A szörnyű vendégdallal Buda felé mutató Toldin ál-méklódó vitézek kissé bamba arckifejezése mellett szépen kisatírozódik Toldi lebírh-atlan ereje, mint ahogyan a talpig páncél-ba öltözött jelenés is a lényegét sugallja: az ős-erőt és az ős-emberséget.

A buszba belépve azonnal ki kellett iktatnom magamban a tanári üzemmód néhány kapcsolóját. Arany személyisége és életműve felfoghatatlanul gazdag. Fontos, sőt legfontosabb műveinek világa olyan sokszínű és sokértelmű, gondolkodásmód-ja, nemzetéhez fűződő viszonya oly mér-tékben töprengő, öngyötrő, segítőkész és tehetetlen, mandátumos törekvéseinek ku-darca, éleslátása, máig világitó meglátásai annyira inspirálóak, keserű öregkorának váratlan és szinte elhíhetetlen felvirágzása, az *Őszikék* szemlélődő, szabatos bánata olyan magasságokba emeli... A tanárnak, akinek mindez egyenként is és összessé-gében különösen mind-mind kedves, és bármely részletében elhagyhatatlan, meg kell értenie, hogy Arany extenzív totalitása legfeljebb egy *Arany 200 vonatban* lenne elhelyezhető, de abban meg riasztó lenne a minden-fontos-dolgok sokasága, sűrűsége, intenzitása. Jól döntöttek, valójában az egyetlen lehetséges döntést hozták meg a Petőfi Irodalmi Múzeum kurátorai, amikor a teljesség szilánkjait villantották fel csupán, jelezték mindössze, hogy van, létezik itt egy világ, kapuja tárva-nyitva, és talán lesznek, akiknek épp e buszra szállva támad kedve belépni – kicsit a költő nevé-re is kacsintva – az aranykapun.

Az egyetlen, amit a kuratori kon-cepcióban szerencsétlennek tartok, az a kiállítás címe. *Önarckép álarckokban* – úgy vélem, félreérti és ezzel némiképp le is értékeli Arany végtelenig becsületos

személyiségét. Ő nem az a költő volt, aki – mindegy, milyen okból – szép emberi arca elé míves maszkokat illesztett. Arany-nak nem álarcai, hanem arcai voltak: Toldi-arca volt, Bence-arca volt, ő volt a velszi bárdok és Pörge Dani, Etele és Buda, a tamburás öregúr, ő volt az öngyötrően lelkiismeretes közhivatalnok, akár nagy-kőrösi tanár, akár az Akadémia tisztség-viselője. És ő volt a bizakodó, a bölcs, a vatesz, a szorongó, Petőfi barátja-testvére, volt csüggedt, összetört, néma. És élete végén, amikor letette végre a kötelességeket, talán szabad is volt egy kicsit. Arany nem maszkokat viselt, hanem önmagát viselte, és ez a magaviselet olyan nagyszerű volt, hogy maszknak véljük az arc ezerféleségét.

A buszra felszállva az első benyo-másunk a sivatagi hőség. Bár hallhatóan duruzsol a légkondicionáló, alulmarad, ha odakint „Ég a napmelegtől a kopár szik sarja...” A még csak félénken szivárgó érdeklődők zokszó nélkül túrik a próbát, miközben a busz szükségszerűen szűk terében az optimális térkihasználás mes-terműve bomlik ki előttük. Az alapszín a világos drapp, a fára applikált képek és feliratok sokasága a kicsiny teret a frissen feldolgozott fenyő illatával árasztja el.

Az üzenet nagy részét szövegek hor-dozzák, elsősorban Arany János szövegei. Túlnyomórészt balladák, a legismerteb-bek az *Ágnes asszonytól* a *Walesi bárdokig*, a *Szondi két apródjától* a *Hidavatásig*, hogy csak példákat idézzek. Érzékelhető – hol visszafogottabban, hol dominánsan – az interaktivitás, a tevékeny befogadás örömeinek keresése. A *Szondi két apródja* szövege függőlegesen egymásra halmo-zott kockák felületein jelenik meg, de néhány kockába olyan tükörrendszert il-lesztettek a formatervezők, amelyek által bizonyos szakaszok csak a tükrön keresz-tül válnak olvashatóvá. Ágnes asszony történetét bonyolult fafelületek hajtogató-sára építették. Ha megfejtjük a szinte pa-pírlapként összehajtott felületek „kódját”, elének tárul a ballada egésze, miközben az addig esetleges részletek Ágnes asszony lepedőjének alakjává állnak össze. Nem állítom, hogy a játékos vizualitásnak és a kézzelfoghatóságnak ez a ráillesztése közelebb visz a szöveg mélységeihez, de az biztos, hogy a különleges installációk a maguk dimenziójában a faék egyszerű-ségével mutatják meg, hogy az irodalom mennyire érdekes.

Kár, de tény, hogy a lírikus Arany bemutatása lényegesen halványabbra si-került. Itt a könyvlapnyi felületekre felvitt részleteknek éppúgy meg kell küzdeniük önmagukért, mint a szöveggyűjtemény-ben, ami általában nem baj, de ennek a kiállításnak a világában talán a rendezők némi tanácstalanságát tükrözi.

Személy szerint végtelenül sajná-lom, de meg is értem, hogy az *Arany 200 busz* egyszerűen meghátrál a nemzetéről mélyen, gyötrődve töprengő, a kiegye-zés táján a jövőt fürkésző és riadtan fel is ismerő Arany, a már-már kasszandrai látomásaival küszködő, a Csaba-trilógiát végül kiábrándultán *félbe-szerbe* hagyó mandátumos ember meghasonlásától. Ez

a kiállítás érdekes akar lenni, erős, tren-di metódusokkal akarja – nem magára! – Arany Jánosra felhívni a figyelmet. Ez jelenti legnagyobb értékét és egyben azt a korlátot is, amit nem tud, meg sem próbál már áttörni.

Nekem úgy tűnik, az *Arany 200 busz* van annyira trendi, hogy az iPhone-on lógó, a világot applikációkban feldolgozó, a Facebookon élő, nem is tudom, mifé-le betűjelű generáció(k) világtérképére felvigye ezt az Arany János nevű magyar embert, aki világirodalmat írt százvala-hány évvel ezelőtt. A skála széles. Élet-útjának, legfontosabb sorsfordulónak érintőképernyős feldolgozásától hosszú gyaloglásainak szintén érintésre meg-elevenedő térképéig számos olyan pontja van a fél garzonnál nem nagyobb térben is rendezettnek megmaradó koncepciónak, amivel a gyerekek őszintébb motivációval bíbelődnek, mint a tananyaggal. És ha hozzávesszük ehhez, hogy a buszban ki-ki egy egyszerű szerkezettel a képernyőn is szembesülhet tulajdon erejével, azzal például, hogy mekkora dézsza vizet képes felemelni, meg tud-e hajlítani egy patkót, a buszon kívül pedig rúddal mutathatja az utat arra, amerre éppen áll... Ez már nem irodalom, de pompás szórakozás, és Arany János születése után 200 évvel, augusztus végén egy nyitott és akárhány tagú család minden tagja megtalálja benne a maga örömeit. Sőt! Ha nem rontja el, még Arany Jánost is megtalálja.

Csak az a kopár szik, csak az kopár szik ne égne a napmelegben olyan vigasz-talanul.

Asztalos István

A kő szerelmese

Veszprémi Imre szobrászmű-vész hagyatéka

Nemrég hunyt el a megyénkhez laza szálakkal, de kötődő szobrász, Veszprémi Imre (1932–2013). Végrendelete értelemé-ben az államhoz került a hagyatéka, ame-lyet a veszprémi múzeum megpályázott, és az elmúlt évben az MNV Zrt. és az Emberi Erőforrások Minisztériuma közvetítésével meg is kapott. Vásárlási, gyűjteménygára-pítási keretük általában alig van a közgyű-teményeknek, így ez a hagyatéka, kiegészít-ve a szobrász nagyméretű szobrai mellett az özvegye által még átadott érmekkel, plakettekkel, egyéb személyes anyagokkal jelentősen gazdagítja a veszprémi múzeum képzőművészeti gyűjteményét. A múze-um készül a szobrász életművének méltó bemutatására.

„Közel száz tonna megfaragott kővel a háta mögött az ember...” Tudom, hogy nem tonnával mérjük egy kővel is dolgo-zó szobrász munkásságát, a hetvenéves szobrásznak a Napút kiadásában megjele-nő, „hatvan hetvenéves” alkotót saját rövid

önéletrajzával megünneplő, a kiadónak írt szövegében mégis nemcsak elgondolkodtató, de lenyűgöző is a megfaragott kövek gigantikus tömege. A szobrász 2002 után is készített számos köztéri szobrot külföldön és itthon, voltak hazai és külföldi kiállításai (Párizsban, Ausztriában, Németországban), részt vett, miként korábban is, számos kollektív tárlaton, több mint fél évszázados munkássága alatt mégsem ezek voltak a különös, sorsot meghatározó évek.

Veszprémi Imre írásaiban, megnyilatkozásaiban sokszor foglalkozik a kéz motívumával, amelyet rajzos, vésett, faragott formában, különböző anyagokból kézjegyeként használt (lásd honlapjának képeit). Külön története van annak, ahogy az alkotó megtalálta azt a követ, amelyről csak le kellett hántani a felesleget... „Mindenképpen az első munkám, amiről beszélni akarok, mondhatnám úgy is, hogy kötelező velem kezdeni életem folyását, az a jel, amely ma már elválaszthatatlan szobraimtól, rajzaimtól, egész munkásságomtól. (...) A kéznek, mint formának, mióta a szobrászat mint emberi tevékenység létezik, mindig fontos szerepe volt az esztétikum létrehozásában, a kifejezés erősítésében... (...) Legalábbis az én esetemben ez történt a hatvanas évek elején. Egy papírgyári pályázatra készülve nem figurát, nem papírszalagot, egy kezet készítettem, kézfejet égnek meredő ujjakkal. Meg is lett a hatása: nulla, de a szobor elkészült és megkezdte önálló életútját. Nemcsak az én agyamban, de a világban is.” A Múcsarnokban állította ki az elkészült bronz kezet. „Jöttek a látogatók, a kollegák időse, fiatalja, gratuláltak. Nem túl hosszú idő múlva valaki örömmel gratulált, hogy faragják a Kezet a Kőfaragó Vállalatnál több példányban és óriásiban. Megnéztem... úgy volt, csak nem az én aláírásommal. Tiszteletre méltó idős kollegám nagyban megmintázta agyagban, majd az akkor kialakított gyakorlat szerint gipszbe öntötte, elvitték a Kőfaragó Vállalathoz és ott a kőfaragók kifaragták. Nem túl régi, de nagyon rossz gyakorlat... Mít tehet ilyenkor egy ifjú titán? Hallgat és csinál egy nagyobb, de valóban jó szobrot, KEZET az egész világ számára. De erre még néhány évet várni kellett...” 1975-ben Veszprémi Imre elkerült a Felvidéken egy nemzetközi szimpóziumra, a Lubló és Podolin között lévő Ruzbach falu (Csehszlovákiában, közel Medgyánszky kastélyához, a Görgeyek ősi fészkéhez, Krúdy, Jókai világához) travertin (puha mésztufa kőzet) kőbányájába. „Óriási tömbök, akkor nekem azok voltak, 2-3 méteres darabok, hasáb alakúra faragva, ki voltak készítve a szobrászoknak. Sem előtte, sem azóta nem szeretek ilyen formájú kövekkel dolgozni, csak ha nagyon indokolt... 3 napos ízlelgetés után reggel a bányában megszólalt a sziréna. Robbantás volt. A nap ferdén sütötte a sziklafalat, ahol a robbantást előkészítették, a sziklafal 20-30 m magasságú... (...) Robbantás – hullanak a kövek az égből és közben a sziklafalról a füstből, porból lecsúszik egy csodálatos formájú tömb, a helye, ahonnan kiszakadt, negatívban ott maradt a sziklafalon. A nap ferde sugarai plasztikussá, háromdimenzióssá tették a képet. Ott volt a szobrom,

már csak ki kellett faragni. 25 tonna volt a lelkem, amikor elkészült, 5 méter magas, 5 méter széles. Három és fél hónap, napi min. 8 óra munka, és semmi gond, csak a munka... Első szobrom a „világban”, első szobrom a világnak a KÉZ. Ilyen kéz, vajon mit mond ez másoknak.”

Van Veszprém megyéhez is köze a szobrásznak: a különleges, drámai hatású *Emberi komédia* antropomorf, acél-mész-kő figurái a négy égtáj felé fordulva uralják a Kornyi tó vidékét. Ha Kővágóörs felől megyünk autóval Köveskál felé, a sokszor kietlen vidéken sokféle madárfaj él, madarak hangja, szél, harangszó tölti be a vidéket. Fentről öt falu templomtornyait látjuk, és a „vasvázon álló, megalitikus formarendbe illeszkedő kőplasztikák”-at, melyekért néha különböző területfenntartókkal küzdenek a kollegák, mert a kéretlen névadók egyszerűen Szörnyeknek nevezik őket, telitalálattal megértve emberi komédiáinkat, és irigységből, idegenkedésből szeretnék eltávolítani őket.

Veszprémben, a korábban meglehetősen „irányított” *Őszi tárlatokon* egyszer szerepelt a művész, a garabonciás Petőfit megelevenítő, *Költő* című mész-kő szobrával, amely azóta Bordeaux-ban lelt otthonra. A csaknem egy évtizedes *Kép a képben* című televíziós műsor *Arckép* rovatában 2000 februárjában beszélgettünk a művésszel, hívősvölgyi otthonában-műtermében.

A „Magyar Szentföldnek” nevezett, fákkal övezett kertben volt Veszprémi Imre műterme, korábban a Molnár Farkas által félbemaradt Szentföld templomának tereiben, ahol tárva-nyitva állt az ajtó a művészbartók, ismerősök előtt. Később a templom tőszomszédságában álló lakóépület és a Hofer Miklós tervei alapján saját kezűleg megépített műterem és környéke adott helyet dolgozni művész barátoknak (Szervátiusz Jenő), menedéket éppen lakásépítő filmeseknek, jó barátoknak is. A kis boltíves ajtó és a praktikus, nagy tolóajtós, hatalmas szobrokat „kiengedő” kapu ellensúlyozza a rusztikus-archaikus falakat, a szabadtéri műteremnek is használatos lankás kert most is különös hangulatot áraszt a fa- és márványszobrokkal.

„A sorsnak és a jó szerencsének” van szerepe abban Veszprémi Imre szerint,

hogy hatalmasat változott az élete. Korábban álltak ugyan köztéri szobrai szerte az országban (Kisújszállástól Sopronig, Jászberénytől Gyuláig, Budapestig), a Somogyi Józsefet, Szabó Ivánt mesterének tudó művésznek munkássága, az akkori kulturális lehetőségeknek megfelelően elsősorban a pályázatoktól függött. Elképesztő és megrázó ma olvasni az akkori kiírásokat, a szobrok jellegét megszabó feltételeket és a Képzőművészeti Alap Lektorátusi Osztálya által Nagy Ildikó szerkesztésében közreadott lektori véleményeket a 1950-től 2000-ig tartó szoborpályázatokról 2006-ban megjelentetett kötetben. A három T-s besorolásban a „túrt kategóriájú” Veszprémi Imre műfajilag, ikonográfiaileg klasszikusnak nevezhető hagyományokat folytatott, és közben a folklór felidézésével (*Madárkő*), „lényegig sűrített jelleg lecsúszított” szobraival kereste saját „jelet hagyó” formavilágát, önmagát.

Ennek az időszaknak egyik legmeghatározóbb kiállítása az 1973-as szombathelyi

volt, amelyhez készülhetett katalógus is (annak idején ez is különleges eredménynek volt tekinthető), amelyben Örkény István idézhető sorai most is jellemzően hatnak: Veszprémi (is) az embert keresi, ami „a térben lehatárolva éppúgy ő, mint egy gondolatának merész szökkenése, mely spirálként a világűrbe tágul – és amit a Húsvét-szigeteken kőbe vésett, az is ő, és a bal tenyere is, szétterpesztett ujaival, nem részben, hanem egészben ő. (...) Mint a pionírok a szűzföldeken, úgy veszik birtokukba ezek a szobrok alaktalanul lebbenő álmainkat. Nem a létezőt oldják föl, nem is a semmiből teremtenek létezőt, hanem a formátlanságból formálnak ember-formátumút – ismeretlenül is ismerőst.”

A szobrász által döntő sorsfordulatnak nevezhető idő akkor következett be, amikor kapott egy ösztöndíjat Rómába, a Collegium Hungaricumba, a Via Giulia u. 1-be, a nyolcvanas évek közepén. „Mondhatnám, minden a római Magyar Akadémia bársonyfüggönyeivel kezdődött.” Itt kapott műtermében nem lehetett kővel dolgozni, faragni, de a véletlen ismerősöket, barátokat hozott az útjába, és eljuthatott dolgozni Pietrasantába, majd La Piastrába – megismerhette Carrarának és környékének

Múzeum Medgyaszay-módra

legkülönbözőbb márványbányáit, a márványblokkok kibányászásától a márványt, gránitot, onixot megmunkáló kőfaragó és a nagy bronzöntő műhelyeket. Több évtizedig dolgozott itt, és közben a legkülönbözőbb szimpóziumokra, kiállításokra is elvitte munkáit. De nemcsak tárlatokon hagyta ott a kézjegyet, hanem Itália, Németország, Svájc, Franciaország, Belgium, Hollandia, Portugália, Törökország, Izrael, Kolumbia, India közterein-középületeiben, gyűjteményeiben is. A honlapján végigkövethető, tereket meghatározó-jellemző kompozícióit nézve a megmunkált tonnákra vonatkozó megjegyzése is érthetővé válik.

Nem csoda, hogy Carrarában élve mostohább – hűtlenebb lett a mészkőhöz. Megigézte a márvány, majd az onix, és a romantikus-hangzatos „kő szerelmese” elnevezés is erre az időre datálódik. A szobrásznak – és minden más alkotónak is – hallatlanul fontosak az anyagok, amelyekkel dolgozik. Ismerni kell a márvány tömörségét, erezeit, fényeit, és dialógust folytatva az anyaggal, hagyni kell hatni, milyen megmunkálást kíván: kialakul az is, hogy drasztikusan használja, vagy engedve a „csábításnak”, simára, simogatni valóra csiszolja, barbár erejű plasztikus formákat alakít ki, vagy mitikus alakidézésekkel elindul egy geometrikus formából, és tovább építkezve megváltoztatja az egy tömb formákat, karcsú, íves réseket, hajlított íveket váj beléjük, és, miként az ókoriak, megfesti különböző élénk színekkel a vágásfelületeket vagy nyílásokat. A színek hol az élek mentén, hol az üregeket megfestve különös hatásokat teremtenek: ötvöződnek az elvont és valóságosabb, olykor antropomorf elemek, olykor barbár erők kelnek életre, máskor kifinomult érzékenység teremt formát és felületet. Külön „fejezetét” alkotják munkásságának fából készült munkái – a klárapusztai lófigurától a Velencében felállított *Luna laguna* és *Világítótorony* kompozíciókig. Nyolcvanéves születésnapját „ünneplendő” készítette el *A kék bolygó* című monumentális munkáját, ami a végtelenről és kapcsolatunkról is szól. Ez az évforduló ismét ráirányította tevékenységére a figyelmet, mint a korábban, 1993-ban Budapesten, a Honvéd téren a *Gulág áldozatainak emlékére* felállított monumentális, 310x300 cm-es carrarai márvány-ólom emlékműve. Televíziós interjúnkban annak idején igyekeztünk éreztetni a felvett képekkel, hogy a szobor jelenléte mennyire alakította át a teret, mennyivel lett több és összetettebb, rituálisabb, közösségibb, mint volt korábban, és közben a méltóságot sugárzó emberkereszt márványtömb ölm töltötte sebhelyeivel önmagában is, összhangban a szobrász érzéseivel-akaratával mélységes tragikumot hordoz.

Ars poeticája tömör, és egyszerű: „A kéz az a jel, amely meghatározó művészetemben, egész munkásságomban. Az emberi kéz, amely elválaszthatatlan az ember tevékenységétől, legyen az akár jó, akár rossz, teremtő vagy romboló.

Félreértés ne essék, mindez az egy függvényeként, visszaköszönve Menenius Agrippa meséjére: egyik sem tud létezni a másik nélkül.”

Gopcsa Katalin

A Veszprémvármegyei Múzeum (a mai Laczkó Dezső Múzeum) épülete úgyszólván egyedülálló a 20. század eleji magyar múzeum-, helyesebben kultúrpalota-építészetben. Az épületet a korabeli veszprémiek nevezték ekként, így nem indokolatlan ezzel az egyébként az építészettörténeti összefoglalókból rendszerint hiányzó és definiálatlan épülettípussal kapcsolatban szemlélni. A kultúrpalota sajátos közép-európai műfaj, a romantika korában megfogalmazott nemzeti művelődések programjainak egyenes ági leszármazottja. Mindenféle értelemben vett nyitottságának köszönhetően éppen azon épülettípusok közé tartozik, amelyek a modernizmusba vezették át az építészetet, mint arra az Antonín Balšánek és Osvald Polívka tervei alapján épült prágai Obecni dům (1905–1912) vagy a rigai Ziemeļblāzma (1913) mutatnak.

Bár minden múzeum lehet kultúrpalota, a reláció megfordítva nem feltétlenül igaz állítás, miként a közönség sem feltétlenül közösség. A magyar nemzeti kultúra szolgálatában álló múzeumépületek építészetiileg grandiózus, városképileg hangsúlyos, s általában a klasszicizmus műfajteremtő hazai példájára, Pollack Mihály Nemzeti Múzeumára visszautaló, timpanonos, portikuszos kiképzésűek (szegedi közművelődési palota, ma Móra Ferenc Múzeum, 1896; budapesti Szépművészeti Múzeum, 1896–1906). Ritkábbak az újszerű, vas-üveg-csarnokteres, a világkiállítások modernitásához igazodó megoldások (Lechner Ödön – Pártos Gyula: Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1891–1896). A kultúrpaloták (kivéve a Szántay Lajos tervezte aradit és Alpár Ignác 1902-es, meg nem valósult békéscsabai tervét) általában nem ezekhez a nagy tömegigényeket kiszolgáló, a tereket és az embereket elidegenítő szerkezetekhez kapcsolódnak, s bár lehetnek városképileg meghatározók, nem a helypazarló grandiózusság a tervezés fő szempontja. Már azért sem, mert eleve – többek között takarékosági okokból – több funkciót hivatottak szolgálni. (Ezért alaprajzilag és tömegformálásban igen változatosak, ami különösen annak tükrében figyelemreméltó, hogy a 19. században számos épülettípus vált sablonossá.) A kultúrpaloták között a legnagyobbra törő, a marosvásárhelyi Ferenc József Közművelődési Ház (Komor Marcell és Jakab Dezső 1911–1913-es alkotása) egyben kép- és könyvtár, zeneiskola, hangversenyterem és a társas élet színtere is.

A kultúrpaloták viszonylag intim léptékének magyarázata az is lehet, hogy tervezőik célja a lokális identitások őrzése volt. Mintha az épülettípus megnevezése a közösségi élet intimitására utalna: művelődési *otthon* vagy *kultúrház*, ahol van gyülekező terem. Máskor az otthonosság építészeti kifejezőeszköze az „anyanyelvi” építőhagyomány, a helyben honos (ház)formák beemelése, mint a gyergyószárhegyi kultúrpalota esetében, ahol az összetett tetőformák a székely népi építészetre mutatnak. Dobovszky József István tornyos villára

hasonlító szentesi kultúrpalotaterve (1909, nem valósult meg) és a szakolcai, Dušan Jurkovič tervezte kultúrház (1905) is ilyen, intim hangvételű.

Mondhatjuk tehát, Medgyaszay múzeumterve a kultúrpaloták intímabb hagyományát alkalmazta a kizárólagos múzeumi funkcióra. Emiatt maradhat el az átriumszerű, központi, kiállító csarnoktér, a kiállítótermetek pedig logikus és mégis változatos sorban, áramló terekként kapcsolta össze. E tekintetben az épület a Carl Westman tervezte göteborgi Röhss Múzeummal (1910–1916) és Kós Károly sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumával (1911–1913), illetve a Stanisław Witkiewicz és Franciszek Mączyński tervezte zakopanei Tatra Múzeummal (1913–1920) rokon. Utóbbihoz azért fűzi közelebbi rokonság, mert mindkettő kólábazaton áll. A zakopanei esetében ez a hely szellemére utal, mivel a görál népi építészetből ered, a veszprémi múzeum esetében a Balaton-felvidék hagyományos vörös homokkővet mutatja meg kendőzetlenül.

Zakopane, Tatra Múzeum (Fotó: Brunner Attila)

A veszprémi múzeum ugyan tömör megfogalmazású, racionalizált alaprajzú, de nem erődítmény jellegű, szemben a Sándy

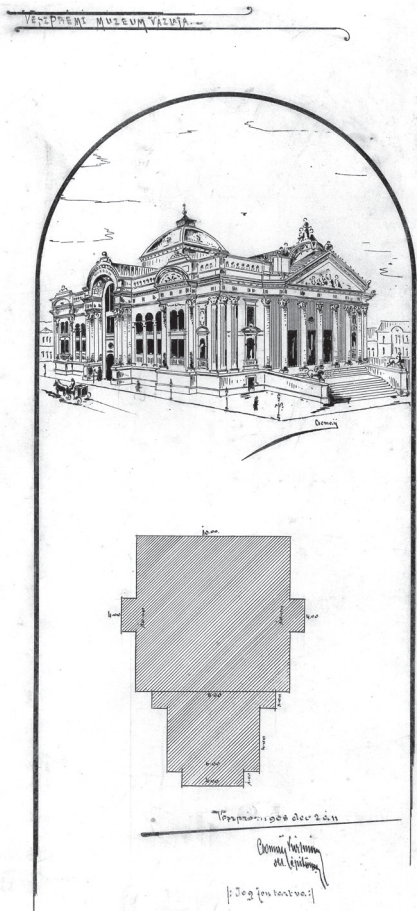
Gyula tervezte, kerek sarokbástyás máramarosszigeti kultúrpalotával (1912–1913), s ez az ellentét akaratlanul is Esterházy Pé-

Sándy Gyula: Kultúrpalota, Máramarossziget (Fortepan)

tert juttathatja eszünkbe: „Minden azon múlik, hogy miként fogjuk föl a nemzeti kultúrát. Ha ez olyan, mint egy vár, akkor okkal félünk. Aki várban él, annak ellenségei vannak, az harcban áll [...]. Minden várból rom lesz egyszer. Jobbak az esélyeink, ha a kultúra egy széles rét, ahol sétálunk, beszélgetünk, találkozunk, vagyunk.” (Egy kék haris, Magvető, Budapest 1996, 100.) A Herman Gesellius, Armas Lindgren és Eliel Saarinen tervezte Finn Nemzeti Múzeum (Helsinki, 1905–1910), az Orosz Birodalom részét képező Finn Nagyhercegség területén nem véletlenül kölcsönözte részletformáit a középkori templomoktól és váraktól, igaz, összképe már nem várszerű. A kultúra házának építészeti megfogalmazását Veszprémben mindenesetre nem hasonló, védekező jellegű gondolat mozgatta.

A múzeumalapító Laczkó Dezsőnek határozott elképzelései voltak arról, milyen a veszprémi régészeti, néprajzi, történeti és

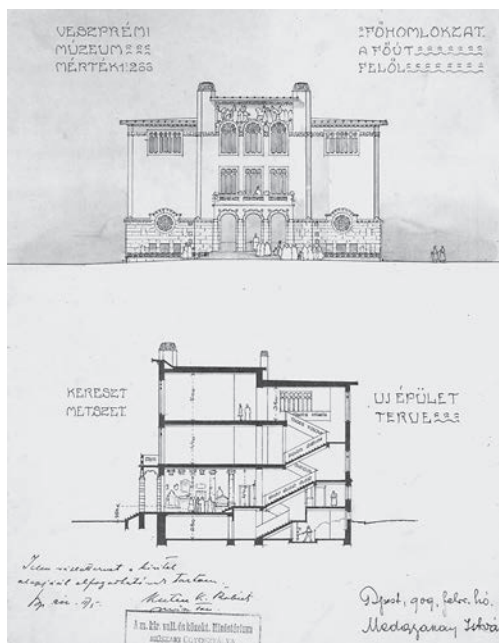

Csomay Kálmán: a Veszprémi Vármegyei Múzeum és Könyvtár tervvázlata, 1908. LDM Múzeumtörténeti adattár ltsz: 48663/77

képzőművészeti, Veszprém vármegye múltját és jelenét dokumentáló gyűjtemény számára ideális kultúrpalota. Megfontoltságát bizonyítja az is, hogy 1908 novemberében tanulmányozás céljából kölcsönkérte az októberben megnyílt szombathelyi múzeum tervrajzait. A Czigler Győző és Dvořák Ede által tervezett, historizáló épület a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének vigyázó szemei alatt kifejezetten kultúrpalotának készült.

Bár a veszprémi múzeum megtervezésével a múzeumi egyesület 1908-ban Medgyaszay Istvánt bízta meg, 1908 decemberében Csomay Kálmán helybeli építőmester is készített egy tervezetet, az azonban nem ismert, hogy miért és kinek a kérésére. A klasszicizáló stílusú grandiózus palotát hangsúlyos, oszlopsorral alátámasztott, timpanonnal lezárt portikusszal képzelte el.

Miután 1909 elején Medgyaszay elkészítette első vázlatait, márciusban másodikára is összeült az építészeti bizottság. Igaz, egyöntetűen elfogadták a homlokzattervet, Ádám István kanonok, Koller Sándor alispán és Szeglethy György polgármester mégis úgy vélte, hogy valamely klasszikus építészeti stílus talán illőbb lenne a múzeum számára. Azt azonban belátták, hogy ez jelentős többletköltséggel járna, „és mert a bemutatott terveken megnyilatkozó irány úgy részleteiben, mint egészében szép és a mindenütt látható sablonoktól elütő” elgondolás, a megszokott, hagyományos ízlést háttérbe tudta szorítani az újító törekvés, a szecessziós stílus. Az első Medgyaszay-féle múzeumtervek ugyanis 1909-ből az L alapú klasszicista kaszinó téglány alaprajzúvá való bővítését célozták meg és igen közel állnak

Medgyaszay István: a Veszprémi Vármegyei Múzeum és Könyvtár első tervvázlata, főhomlokzat és keresztmetszet, 1909. LDM Múzeumtörténeti adattár, ltsz: 48661/77

az 1908-ban befejezett veszprémi színház formai megoldásaihoz.

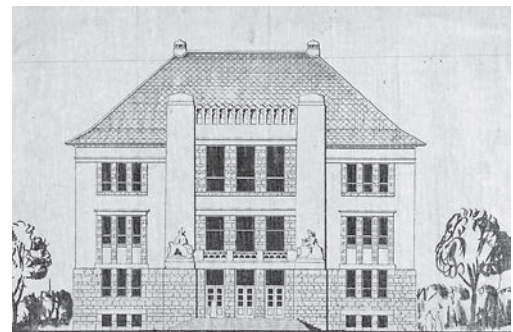
Azonban a múzeumépítés ügye kezdetől fogva lassan haladt. A telek kijelölése körüli jogi huzavona és állandó pénzihiány vezethetett az eredeti koncepció, a kaszinó átépítésének újragondolásához. Az 1913 áprilisában elkészült, végleges alaprajz már önálló és szabadon álló épületet mutat, s bár alaprajzilag csak csekély módosításo-

kat tükröz, ezzel ellenben a homlokzat radikálisan egyszerűsödött. (Középrizalitjának

Hradec Králové-i múzeum (Wikimedia Commons)

megoldása igen közel áll a cseh Jan Kotěra tervezte Hradec Králové-i múzeumhoz, 1909–1912). Eltűnt a sgraffito és a színházat idéző kerámia sorminta, a nyílások egyenes záródásúak lettek, a metszett, tompított sarkok ismét derékszögben találkoznak. A lapos tető helyett pedig olyan tetőszerkezetet választott, ami lehetővé tette a padlástér hasznosítását is.

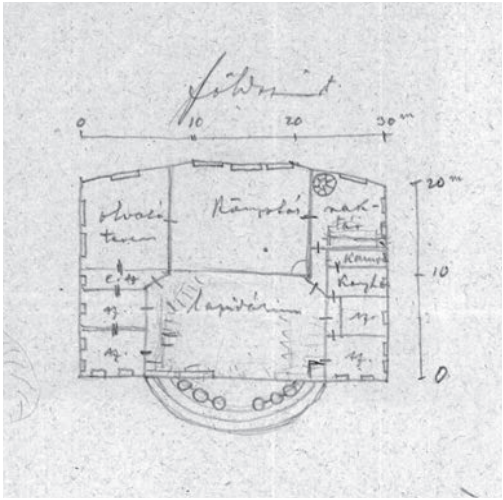
Medgyaszay István: a Veszprémi Vármegyei Múzeum és Könyvtár tervrajza, főhomlokzat, 1914. LDM Múzeumtörténeti adattár, ltsz: 48665/77

A megvalósult, kétemeletes épület egyszerű körvonalú, masszív tömegalakítású. Vöröskő lábazata a teljes földszint magasságáig nyúlik, bejáratát sarokpillérekkel közrefogott rizalit emeli ki, amelyhez lépcsősor vezet fel. Közvetlenül előtte két pillérszerű lámpaoszlop áll, ezek hivatottak összekapcsolni a múzeumot a környezetével.

A főhomlokzat díszé az áttört mellvédellátott díszkerék, amelynek két oldalán egy-egy allegorikus szoboralak ül. Az eresz alatti fríz a terveken szabályos antik tojássoros léccel látható (a megvalósult épületen szögletesség stilizálva), egyedüli utalásként a múzeumépítészet ekkor már rögzült, klasszicizáló toposzára. Az eredetileg egymásba nyíló kiállítótermekből álló, letisztult belső tér egyetlen meghatározó eleme a lépcső népi építészet fafaragásait sematizáló, áttört vasbeton korlátja.

Ha hihetünk a *Modern Dunántúl* című lap szerkesztőinek, akkor Medgyaszay így nyilatkozott az általa tervezett múzeum funkciója kapcsán: „meg kellene erősen rostálni az anyagot és nem minden törött cse-

répbögrét múzeumba vinni. Hiszen elvégre nem is az a dolgok célja. Ha mindent összegyűjtenénk, ma minden város kultúrpalotát építene. Most hallom, hogy egy alföldi parasztváros épített kultúrpalotát ott, ahol egy szemernyi kultúra sincs.” E szavak – tudjuk, a korabeli sajtó nem feltétlenül hű forrás – mindenesetre rámutatnak arra, hogy a tervezőnek és a gyűjtemény vezetőjének igen határozott elképzelésekkel kellett rendelkezniük. Valóban, Medgyaszay és Laczkó 1908-tól közösen alakították ki az alapraj-

Medgyaszay skicce, a Laczkó Dezsőnek írt levél melléklete, 1908. november 7. LDM Múzeumtörténeti adattár, ltsz.: 48844/1977

zi elrendezést. Erről tanúskodik Medgyaszay Laczkóhoz címzett, 1908. november 7-én kelt levele. A levélben foglaltak ta-

núsága szerint Medgyaszay az épületet a gyűjteményhez kívánta hozzátervezni. Az ehhez a levélhez mellékelte három ceruzarajzú alaprajzi vázlat Medgyaszay elképzeléseit tükrözi. Talán nem alaptalan szerepet tulajdonítani az építésznek, hogy az önálló múzeumépületben – a vármegyeházán 1904-ben megnyitott gyűjtemény bemutatásához képest – a néprajz a képzőművészettel kapcsolódott össze az őstörténet helyett, és önálló bemutató termeket kapott. Ez a népművészetre irányuló figyelem erősödését is mutatja, amely országos és közép-európai tendencia. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége javaslatára 1908/1909 telén Laczkó beszerzte Gróh István 1908-ban megjelent két-kötetes, a népművészeti motívumkincset feldolgozó mintakönyvét. 1907-ben jelent meg Malonyai Dezső szerkesztésében *A magyar nép művészete* című sorozat első, a Kalotaszeggel foglalkozó kötete (benne Medgyaszay és a gödöllői művésztelep tagjainak rajzaival).

Medgyaszay és Laczkó együtt gondolkodását mutatják továbbá a homlokzat díszítő szobrai. Medgyaszay 1914. február 12-én kelt levelében kérdezte meg Laczkót, volna-e a mintázandó szobrok kapcsán valamilyen gondolata, kívánsága. Laczkó válaszlevelét ugyan nem ismerjük, de a levél hátoldalára a következő ceruzajegyzeteket vetette: „*Kökor (vadász, tüzgerjesztés) / Szent István, Alkotm. királyok, véd. / Római harcos*”. E témamegjelölések sejtetik, hogy

a historizáló építészetben szokásos allegorikus szoboralakok mintája lebeghetett Laczkó szeme előtt. Medgyaszay ezt beépítette a koncepcióba, mert a Vas Viktor szobrasszal még februárban elkészített szoborvázlatok közül az egyik ősembert mutatott. A másik vázlat, a Népművészet alakja viszont határozottan Medgyaszay elképzelésére utal. A homlokzatra végül nem az Ősember és a Népművészet, hanem a Tudomány és a Művészet ülő figurái kerültek. Az ősfoglalásokra, az ősrégészetre, általában véve az archeológiára utaló, balját vaskos kötetet nyugtató Tudomány tógás férfialakja lett a Laczkó múzeumelképzelését tükröző figura, a jobbában koszorút tartó, balját címerpajzsos nyugtató Művészet női figuraként került az épületre. A vasvázra felhordott betonból készült plasztikákat Bíró Lajos és Farkas Béla készítette. A főbejárat fölötti két szobor közvetlenül is megőrökíti tehát a két múzeumépítő gondolatait.

Brunner Attila – Sipos Anna

FORRÁSOK ÉS IRODALOM:

- Laczkó Dezső Múzeum, *Múzeumtörténeti adattár*
Éri István: A veszprémi múzeum építésének története. In: *A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei* 2. Szerk. Éri István, Veszprém, 1964.
Tóth Kálmán: A szombathelyi kultúrpalota építéstörténete. In: *A 100 éves Savaria Múzeum története*. Savaria 32/2, 2009.
Emlékkötet Laczkó Dezső születésének (1860–1932) 150. évfordulójára. Szerk. S. Perémi Ágota, Veszprém 2011.

A legfiatalabb

Maurer Dóra: *A megfigyelés tárgya*. Modern Képtár – Vass László Gyűjtemény. 2017. július 15. – 2017. október 28.

Budapest, Bécs, Utrecht, Köln, Berlin, Pozsony, Stockholm, Barcelona – csak néhány Maurer Dóra egyéni és csoportos kiállításainak helyszínei közül. A Kossuth- és Munkácsy-díjas képzőművész a tavalyi nagy sikerű londoni White Cube Galériabeli bemutatkozása után most Veszprémben, a Modern Képtár – Vass László Gyűjteményben állít ki. *A megfigyelés tárgya* című tárlat a Művészetek Háza szervezésében, az év kiállításaként nyílt meg június 15-én. A cikk a megnyitót követően Maurer Dórával és Geskó Judit művészettörténésszel, a Szépművészeti Múzeum 1800 utáni gyűjteményének vezetőjével készült interjú alapján készült.

Promenáda a kon- művész

Modern Képtár – Vass László Gyűjtemény, Múzeumtörténeti adattár, ltsz.: 48844/1977

Séd, 2015. tél, 13. old.

a színeltolódástól. A kiállítás ellenpontozás) a valószínűleg a művek a m...
Séd, 2017. nyár, 25. old.

Kovács Péter művészettörténész írja Maurer Dóráról, hogy „a legfiatalabb magyar képzőművész”. Jelen tárlat Maurer Dóra életművének több mint három évtizedét öleli fel, és a képzőművész valamennyi festészeti korszakáról képet ad. Bemutatja a többi között a mozgás-eltolódás kérdését, az eltolódás-eltolás problematikáját, illetve a színes vonal és a festett színes medence-forma közötti különbséget. Az alkotó számára a válogatás legfőbb szempontját a szín koncepciójának minél sokrétűbb bemutatása adta, igazodva a Modern Képtár – Vass László Gyűjtemény földszinti és emeleti kiállítótermeinek intim tereihez. A kiállítás anyagának összeállításánál emellett arra is törekedett, hogy kevésbé ismert, eddig még be nem mutatott alkotásait is elhozza Veszprémbe. A tárlaton helyet kapott a *Sarokba projektált Quasi kép* című, 1986-ban

készült munka is – ez Vass László gyűjteményének egy darabja. A műgyűjtő a '80-as évek elején ismerkedett meg Maurer Dóra munkáival, ekkor tett látogatást műtermében, és gyűjteményét is gyarapította néhány kisebb alkotással.

Hogy mit is jelent a szín koncepciója Maurer Dóra életművében, azt a kiállítás két kulcsfontosságú darabja, a *Reggel-délben-este, Hommage á Monet 1-6* című sorozat, valamint egy eredetileg S8-as kamerával készült film tükrözi. Ez a két alkotás két meghatározó élményhez, tapasztaláshoz kapcsolódik, amelyek hatására a képzőművész több korszakokon keresztül érkezett meg odáig, hogy érzékeny legyen a szín változásaira és a színek nyelvére.

A '80-as évek elején a Magyar Műhely párizsi találkozója alkalmat adott Maurer Dóra számára arra, hogy a nagy impresszionista gyűjteményeket a francia fővárosban tanulmányozza. Claude Monet művészetének hatására az addig elsősorban fekete, szürke grafikákat, majd konceptuális műveket, fotókat készítő képzőművész a színnek és a fény vizsgálatára, megfigyelésére fordult. Ennek nyomán készült 1990-ben a *Reggel-délben-este, Hommage á Monet 1-6* című

sorozat. A hat fénykép különböző napszakokban mutat be egy esőcsatornát.

A *Térfestés – Buchberg Projekt* egy 1982–83-ban készült 8 mm-es film, a kiállítás nyitódarabja és egyben kiindulópontja is. Maurer Dóra 1982-ben Ausztriában a 14. századtól épülő buchbergi vár toronyszobájának kifestésére kapott megbízást Dieter Bogner osztrák műgyűjtőtől. A toronyszobában, mint egy kísérleti műhelyben az alkotó nagy figyelemmel előkészített vázlatok alapján dolgozott, akár egy 17. vagy 18. századi freskófestő. A munka során azonban különleges élmény érte – megfigyelhette, hogy a folyton változó fénymérséklet miatt a zöld szín fekete, a türkiz szürke, a lila barna lett, miközben az eredeti színeket szerette volna a filmen és fényképeken is viszontlátni. Az eredetileg S8-as kamerával felvett film dokumentálta a középkori toronyszoba festett environmentté alakulását, és egyben reflexió is volt a hosszú munkafolyamatra, valamint az elkészült műre.

Maurer Dóra ezeket a tanulmányokat összeolvastva indult el egy több alkotói korszakot felölelő, máig is tartó úton, és elért azokhoz a szabálytalan formájú festményekhez, amelyeket napjainkban készít. Ezek színvilága részben a komplementer színekkel való kísérletezésre vezethető vissza, részben pedig arra a szabad gesztusra, amely lehetővé teszi számára, hogy a színekbe kevert fehér festék révén sajátos fokozatokat érjen el. Ez a szabad gesztus és az a hatvanéves művészi alkotó folyamat, ami Maurer Dórát jellemzi, valóban azt üzeni nekünk, hogy talán a legfiatalabb magyar művésszel van dolgunk.

Maurer Dóra idén júniusban ünnepelte 80. születésnapját. A *megfigyelés tárgya* című kiállítása október 28-áig látható a Modern Képtár Vass László Gyűjteményben.

Zalavári Eszter

Naturalista absztrakció

Bernát András kiállítása. Művészetek Háza – Dubniczay-palota, Moholy-Nagy-terem, 2017. július 22. – szeptember 10.

Nem azért kihívás írni Bernát Andrásnak a Dubniczay-palotában kiállított festményeiről, mert azok verbalizálhatatlan jelenségek lennének, vagy tartalmaznának valamilyen megfejtésre váró képletet vagy kódolt jelentést. Éppen ellenkezőleg: ezek a képek nagyon is érzékiek, szinte szélsőségesen szenzuálisak. Ráadásul mindig más és más arcukat is mutatják, már amennyiben mozgunk előttük, és ennek egyértelmű következményeként a festmények mindig más és más nézőpontból és már fénytörések által tárulnak fel, és válnak letapogathatóvá felületeik. A festészeti textúra ezen gazdagsága már önmagában is történés, amiről nemhogy írni lehet, hanem kell is, hiszen nem a körülmények véletlen összjátéka révén áll ez elő, hanem nagyon is tudatosan megkonstruált hatás, Bernát András legutóbbi ciklusának egyik esszenciális vonása. Nem az a kihívás tehát, hogy ezekről a befogadói mozgásokról, folyamatokról ejtsek szót, hanem arról, hogy személy szerint én milyen intellektuális mozgásokat hajtok vagy hajtottam végre Bernát képei előtt, nemcsak befogadóként, hanem azok nyilvános értelmezőjeként is. Magyarán: arról kellene írnom, hogy miért és milyen megfontolásból fest pont ilyen képeket Bernát András.

Séd, 2015. tél, 16. old.

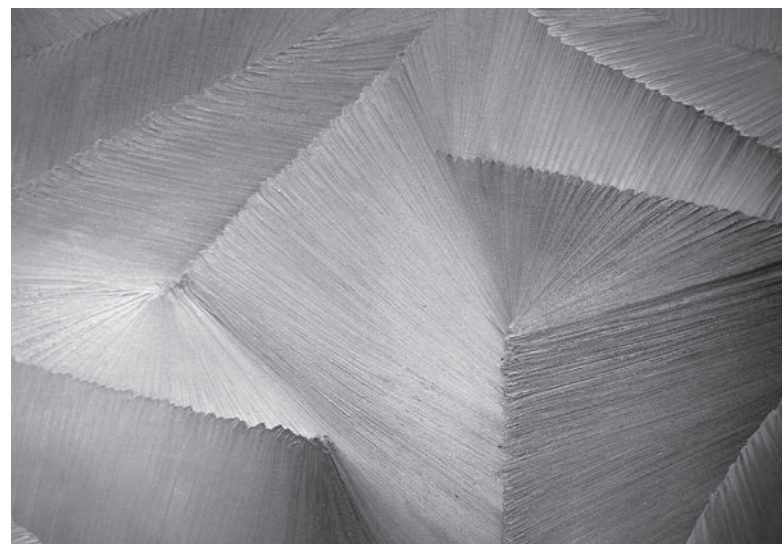
A kihívásaim pontosabb közvetítése végett kölcsönzök egy anekdotát a művésztől, ami a művészet vagy még inkább a festészet élményének verbalizálhatóságáról is szól. Bernát András a Paksi Képtár által kiadott monográfiájában eleveníti fel, hogy egyik első fontos találkozása a kortárs művészettel 1973-ban Birkás Ákos Törökzentmiklóson rendezett kiállításán történt (Hajdu István: *Bernát András. A táj konfigurációja*. Paksi Képtár, 2017. 18. o.). Ebben is különösen emlékezetes volt számára, hogy a kiállításon még gyerekként olvasott egy olyan elbizonytalanító mondatot, ami, hozzávetőlegesen idézve, valami ilyesmi lehetett: *Csak az a kép tetszhet, amelyet értek*. A művészetről vagy akár csak egy képről való tudás megszerzése és a műszenzuálisan élményszerű befogadása révén kialakuló szépségérzet ugyan véleményem szerint nem kőbe véshetően van mindig összefüggésben, de nem szeretnék senkit sem megfosztani attól a lehetőségtől, hogy tágabban értelmezett tudásra tegyen szert Bernát András festészetéről és esetlegesen ennek következtében jusson el a tetszés-érzetig.

Azzal vezetném be a magam útját a kiállítás képeinek jobb megértéséhez, hogy Bernát András festészetének az absztrakcióhoz való viszonyát kezdem firtatni. A téma nem feltétlenül egyértelmű, talán légből kapottnak is tűnhet az egyértelműen absztraktnak és monokrómnak ható festmények kapcsán. Bernát életművének és recepciójának átfutása után azonban kiderül, hogy festészete legalább annyira táplálkozik a naturalizmusból, mint az absztrakcióból. Vegytiszta absztrakt festő mivoltát persze már akár a kiállítás címében szereplő *táj* szó is megkérdőjelezheti. Bernát képeinek pontos letapogatása után azonban állíthatjuk, hogy képei valóban absztrakt tájak, a szó legkonkrétabb értelmében, hiszen szinte illuzionisztikus terek, mélységek és törések tárulnak fel előttünk a festményeken. Ha pedig végignézzük Bernát munkásságát, már biztosan állíthatjuk azt is, hogy Bernát Andrást legalább annyira foglalkoztatja a táj motívuma, mint annak absztrakt megfogalmazásmódja. Sőt bizonyos értelemben a naturalizmus irányából érkezik meg az absztrakcióhoz.

Bernát András életműve az absztrakciónál sokkal tágabb festészeti kérdésektől hemzseg. Természetesen Bernát évtizedek óta érett hibrid absztrakciójának eszkalálódását álmodban sem jutna eszembe megkérdőjelezni, de nagyon érdekes az a kerülőút, ami idáig vezetted. Ebből a művészeti útból következik, hogy Bernátnál az absztrakció és a táj nem feltétlenül két külön narratívát jelöl.

Az 1970-es évek végén festett csendéletei nagyon is figuratív, Morandi metafizikájával átítatott képek, aminek irodalmiasságát a művész csak a 1980-as évekre vetkőzi le igazán. Az külön érdekes, hogy Bernát már pályája indulásakor mennyire más úton jár, mint kortársai, adott esetben műteremtársai (Bullás, Ádám Zoltán, Mazzag), akik Hegyi Loránd újfestészeti új szenzibilitásának legfiatalabb letéteményesei. Persze Bernát is állít ki velük a később-

iek folyamán, de sokkal inverzebb, introvertáltabb festészeti problémákkal foglalkozik. Mint például az akkori szobájának sarkával, amit megfest, és amit így ír le egy interjújában (majd minden, a közelmúltban született Bernát-elemzés idézi, köztük Fehér Dávidé is a *Balkon* hasábjain): „És itt volt egy fura homályban lévő sarok, ahol a tető síkját követő mennyezet találkozott a két függőleges fallal kb. 90 centi magasságban, amit nem tudott megvilágítani a csupasz villanykörte, mert árnyékolta egy gerenda. A síkok legömbölyített találkozása és a fényhiány feloldotta az egyébként létező geometriát. Ennek a pici saroknak a megfestésével elég sokat kínlódtam. Nem is biztos, hogy jó kép lett belőle, egy penészszínű, monokróm felület. (...) Úgy akartam megfesteni, hogy egyszerre konkrét, szilárd tárgyként is hasson, ugyanakkor valamilyen alakatlan, puha lyukként is. Ezt nem azzal akartam elérni, hogy valamiféle szfumatót vagy levegőtávtatot használjak, hanem azt az önmagában ellent-

mondásos dolgot akartam érzékeltetni, hogy ez egy olyan mélység, aminek van határa, de mégis belesüppedsz. Ebben az volt az érdekes, hogy egy teljesen realista alapállásból indultam ki, de amit meg akartam festeni, az egy transzcendens, absztrakt dolog.” (Fehér Dávid: Dinamikus korrelációk. Bernát András új képei. *Balkon*, 2016/2. 16-17. o.)

Talán ebből is kiviláglik, milyen elemi erővel foglalkoztatta és foglalkoztatja a térélmény festőként Bernát Andrást. Nem akarok ennyire teátrálisan értelmezni, de új képei akár ennek a rendkívül obskúrus sarokélménynek a végtelenül gazdagon szublimált festészeti megfogalmazásai is lehetnének. Ha kicsit elragadtatnánk magunkat, ahhoz is közelebb vihetnek minket Bernát képei, hogy rájövünk: mit csinál, hogyan örvénylik a tér, amikor magára hagyjuk a sötétben?

Egy rendkívül önmarcangoló, szkeptikus festő alakját skicelném még fel, aki ráadásul nagyon érzékletesen és előszeretettel nyúl klasszikus témákhoz is. Képein hömpölyög – vagy divatosabb műszóval talán azt mondhatnánk, hogy nagyon *flow* – a tér, legyen szó naturalista vagy absztrakt értelmezésről. Mintha Bernát képei lennének a változás maga, mivelhogy nincs fix perspektívájuk, ezért nem narratológiai, hanem vizuális, festészeti értelemben vett történetek, sőt történetek, amik újakezdhetők, visszaporgethetők. Tér-tanulmányok, kristályarchitektúrák, verbalizálhatatlan sötét színmezők.

De Bernát festészetének a *techné* kérdése is ugyanolyan fontos problémája, mint az eddigiek. Bernát számára ugyanis az absztrakció nem egyszerűen kerülőút, hanem technikai kihívás is. Egy képzett festő alkimizmusával nyúl a színekhez, fémport kever a festékhez, amitől ecsetvonásai még látványosabban, szinte reliefszerűen jelennek meg vásznain. Spröd ecseteit maga metszi és vágja a gesztusaihoz mérten, amiket egy tai chiző gyorsaságával hajt végre a rendkívül gyorsan száradó festék felett. De Bernát mellett, hogy gyors mozgataiban is koncentrált, rendkívül türelmes és pontos is, néhol szinte gépiesen mechanikus geometriát alkot meg, a *technét* naturalisztikus módon uralja, miközben a tájat és a perspektívát konceptuálisan absztrahálja. De a szabályos ismétlések sorozata összefüggésben lehet az értelemben vésődés, a kontrollált megfigyelés teljesen automatizált rituáléjával, amire Hajdu István hívja fel a figyelmet.

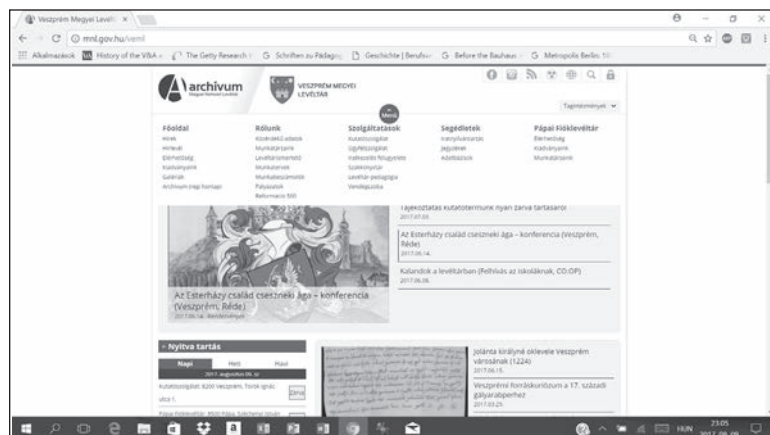
És ha mindezen közös eredők derengeni kezdenek előttünk, akkor érkezünk el Bernát András jelenlegi képeihez, amelyek színei érzelmeket provokálnak, és amelyek barázdáin a fény csúszkál és értelmez. A számos eldönthetetlen, székszisben fogant és kétségekkel teli kék, zöld és vörös tér tanulmány pedig Hajdu István számára kígyóbórré és varázslattá válnak a paksi katalógus hasábjain, míg Fehér Dávid számára tektonikus földmozgások erejével bíró vizuális univerzummá a *Balkon* lapjain. Mi is legyünk bátran hasonlóan költőiek, amikor Bernát festészetéről gondolkodunk.

Fenyvesi Áron

Online

A jelen szemlében áttekintett négy weboldal négy, eltérő funkciójú és feladatokat ellátó veszprémi kulturális intézmény online felülete, amelyek első ránézésre több azonosságot is mutatnak. A Veszprém Megyei Levéltár, az Eötvös Károly Megyei Könyvtár, a Laczkó Dezső Múzeum és a Művészetek Háza honlapjai mind gazdag tartalmat nyújtanak és intézményeikről a lehető legtöbb adatot kívánják szolgáltatni. De hogyan is kínálja és strukturálja az információkat egy megyeközpont levéltára, könyvtára, múzeuma és egy több kiállítóhellyel rendelkező, kortárs művészetet bemutató galériája? Milyen prioritások vezették a honlapok tartalmi tervezőit a felületek kialakításakor?

Fejlesztési szempontból kivételt képez, ezért a cikk elejére kívánczik a Veszprém Megyei Levéltár weboldala, amely a Magyar Nemzeti Levéltár tagintézményeként a központilag kialakított, az Országos Levéltárral és az összes többi megyei levéltárral megegyező weboldal-struktúra keretrendszerében szolgáltat információkat. A nyitóoldalon praktikus (*Nyitva tartás*) és aktuális (*Eseménynaptár*, *Érdekes iratok*, *Rendezvények*, *Hírek*, *Újdonságok*) információk érhetők el közvetlenül. A kezdőoldal felső harmadának közepéről legördülő menüsorban az intézményi információk (*Közérdekű adatok*, *Munkatársak*, *Levéltárismerető*, *Munkaterv*, *Munkabeszámoló*, *Pályázatok*), a szolgáltatások és a levéltári segédletek, valamint a levéltár pápai fiókjárat is érhetők el. A nyitóoldal jobb felső ikonsora a közösségimédia-platformok közül a Facebookra és az Instagramra navigál, RSS feedeket biztosít, továbbá a vakbarát felületre is elvezet, ahonnan azonban nagyon nehéz visszatérni a kiinduló felületre. Bár a szabad szavas keresőmező mellett a nyelvválasztás ikonja az angol és a német verziót is felajánlja, a tartalmak nyelvi mutációi leginkább csak az Országos Levéltár weboldalán olvashatók. A keretrendszer ugyanakkor lehetővé teszi, hogy speciálisan a Veszprém Megyei Levéltárral kapcsolatos információk is felkerüljenek a honlapra, mint például a reformáció 500. évfordulóját ünneplő eseménysorozat helyi eseményei.

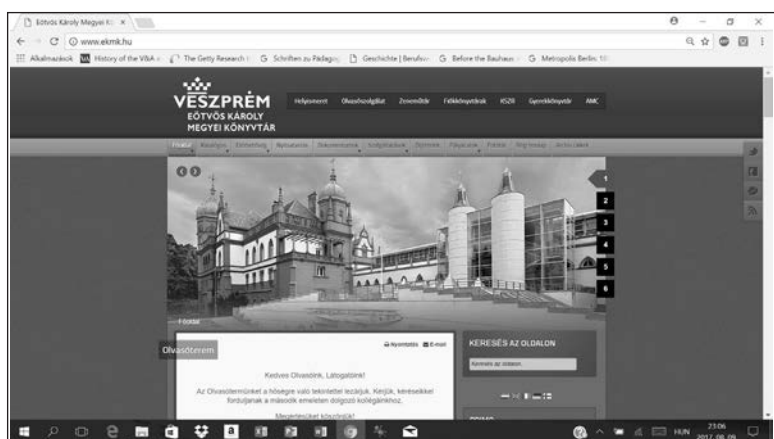

Jól ismert tény, hogy a három nagy közgyűteményi szegmens közül a digitalizálás terén a levéltárakat követően a könyvtárak járnak élen, ezért a következő példában az Eötvös Károly Megyei Könyvtár honlapja következik. A könyvtár megújult weboldala szintén rendkívül gazdag tartalmat szolgáltat, amely kettős, egy bal oldali és egy vízszintesen, a nyitó banner alatt elérhető menüsorban kereshető. A vízszintes menüpontok tartalmazzák a legfontosabb praktikus információkat (*Elérhetőség*, *Nyitva tartás*, *Díjtételek*,

jelenlét

A Veszprém Megyei Levéltár,
az Eötvös Károly Megyei Könyvtár,
a Laczkó Dezső Múzeum
és a Művészetek Háza weboldalairól

Részleg) és egy könyvtár legkeresettebb és leglátogatottabb felületét, az online elérhető könyvtári katalógust (OPAC). Az EKMK a számos egyetemi könyvtár és több tudományos intézet által bevezetett ALEPH integrált könyvtári rendszert használja. A bal oldali menüsorból érhető el olyan elvi dokumentumok, mint a röviden és világosan megfogalmazott küldetésnyilatkozat, az intézmény átláthatóságát pedig az *Alapdokumentumok* és *Közbeszerzés* menüpontok alatt olvasható szabályzatok és a szervezeti organogram publikálása biztosítja. Szintén innen érhető el a könyvtári szolgáltatásokra vonatkozó információk. A nyitóoldalon olvasható napi hírek és aktualitások azonban 2014 óta nem frissültek, ami valószínűleg az éppen fejlesztés alatt álló új honlap élesztése előtti pillanatoknak köszönhető. Összességében azonban a könyvtár, mint Veszprém megye és a város legnagyobb és leglátogatottabb közintézménye, a „felhalmozott tudásvagyont és kulturális értékeket” a lehető legteljesebb módon kívánja a közönség számára hozzáférhetővé tenni.

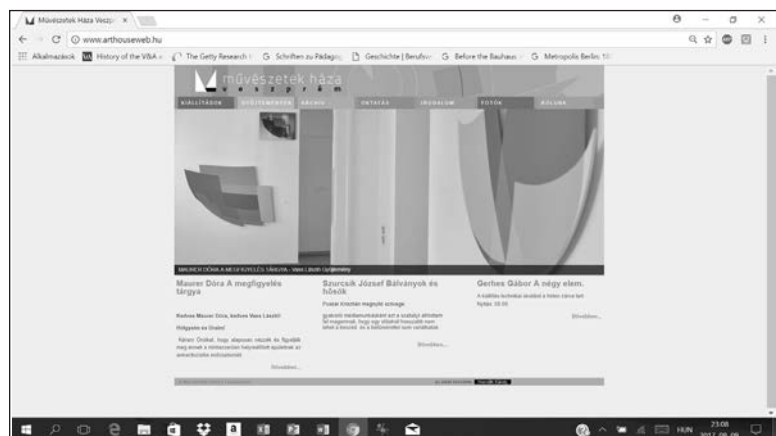
A harmadik közgyűteményi területet megyei szinten a Laczkó Dezső Múzeum weboldala képviseli, amely a múzeum alapvető gyűjteménykezelési és bemutatási feladatain kívül szerteágazó muzeológiai tevékenységet folytat és szolgáltatásokat kínál. Az összesen hat kiállítóhellyel rendelkező megyei múzeum gyakorlati információi a felső menüsorból tematikusan rendezve érhetőek el (*Kiállítóhelyek*, *Kiállítások*, *Információk*, *Szolgáltatások* és *Kapcsolat*), az intézmény tágabb körbe utalható tevékenységei, mint a *Múzeumpedagógia*, a *Múzeumegylet hírei*, a *Múzeumi Szabadegyetem*, a *Restaurálás* és *Régészet* pedig a bal oldali menüpontok alatt olvashatók. Az imént felsoroltakhoz képest a múzeum bázisát képező gyűjtemények online reprezentáltságban alulmaradnak, amit a menüstruktúrában kijelölt helyük is jól mutat. Annak ellenére, hogy a múzeum rendkívül gazdag képző- és iparművészeti, néprajzi, régészeti, történeti, eredeti fénykép- és irodalomtörténeti tárgyi anyaggal rendelkezik, a *Gyűjtemények* menüpont a bal oldali me-

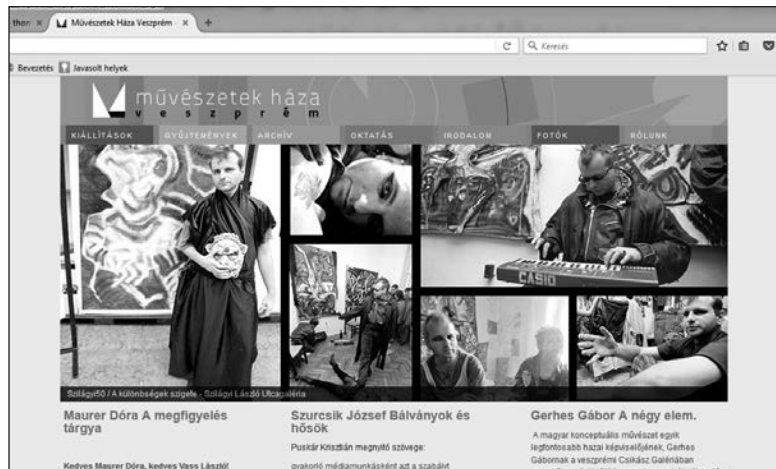
nüsorban az utolsó előtti, a *Múzeumi bolt* menüpont fölötti helyen szerepel. Bár az algyűjteményekre bontott állományról a rövid gyűjteményi leírások és az egységenként mintegy tucatnyi képet bemu-

ató aloldalak alapján átfogó képet nyerhetünk, mégiscsak hiányzik az online elérhető egységes gyűjteményi adatbázisban történő böngészés és keresés lehetősége. A *Képzőművészeti gyűjtemény* linkje a Monari adatbázis egy biztonsági szempontból kockázatosnak minősített oldalra vezet, ami azt mutatja, hogy a gyűjteményi feldolgozás előrehaladott állapotban van, azonban maradéktalan online publikálása még várat magára. Mindezek ellenére a múzeum honlapja hűen tükrözi a múzeum sokrétű muzeológiai tevékenységét.

A levéltári–könyvtári–múzeumi szegmens történeti gyűjteményei mellett a veszprémi Művészetek Háza a kortárs művészet bemutatására specializálódott kiállítóhelyeivel (Csikász Galéria, Modern Képtár, Várgaléria) és a Vass László Gyűjteménnyel. Az információkat világosan, jól áttekinthető módon közvetítő weboldal kétszintű menüstruktúrája is egyértelműen tükrözi az intézmény alapvető funkcióját, a kortárs magyar művészet időszakos kiállítások formájában történő bemutatását. Az aktuális kiállítási események a nyitóoldalon várják a látogatót, melyek bővebb változata elérhető az első, *Kiállítások* menüpont alatt, a múltbeli tárlatokat pedig az *Archív* menüpont tartalmazza. A Vass László Gyűjtemény az intézményi prioritás szerint a kiállításokat követi, de a gyűjteményi weboldalra történő navigálás sajnos nem hoz eredményeket a gyűjtemény mélyebb megismerésében. A veszprémi Művészetek Háza azonban nemcsak meghatározó kortárs kiállítóhelyként, hanem regionális irodalmi és szellemtörténeti központként is definiálja magát. Ennek jegyében teszi elérhetővé online olvasható formában is (issuu) a *Vár Ucca Műhely* folyóirat régi és aktuális számait (Irodalom / *Vár Ucca Műhely*, *Könyvek*, *Irodalmi rendezvények*).

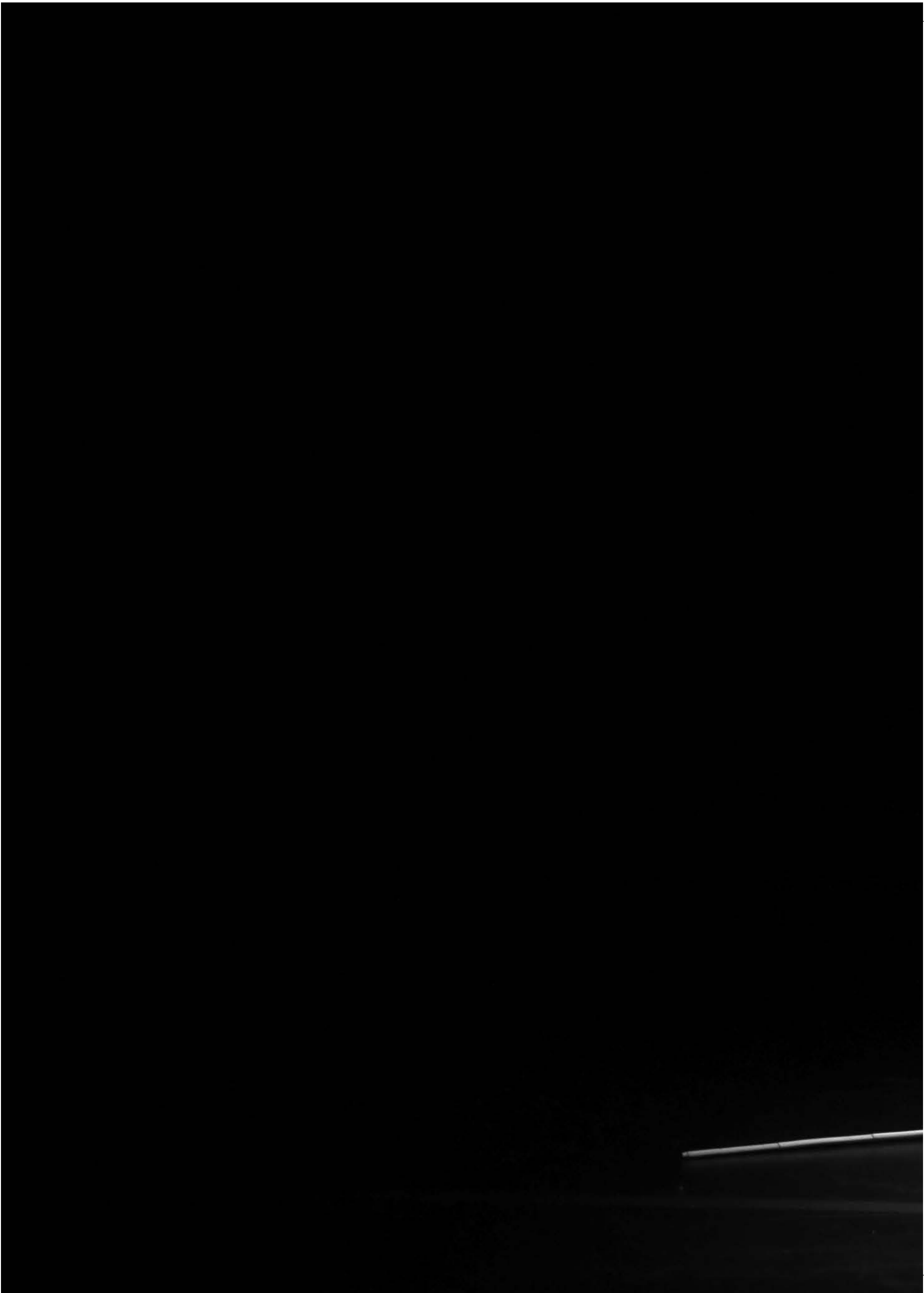

A város és Veszprém megye kulturális életében kulcsfontosságú szerepet játszó intézmények kivétel nélkül mind felismerték az

online jelenlét fontosságát, valamint az információ és a tudás digitális formában történő megosztásának jelentőségét, amely weboldalairól, azok apróbb hiányosságai ellenére is, jól kiolvasható.

Katona Júlia

Szavak nélkül

Szegedi Kortárs Balett: *Menyegző*. Koreográfus: Enrico Morelli. *A Tánc Fesztiválja. XIX. Országos Kortárs Összművészeti Találkozó*. Veszprém, Veszprémi Petőfi Színház, 2017. május 24.

Szavak nélkül nemhogy színházat, de bármit is csinálni nehéz. Egy fiatal olasz koreográfus számára viszont, úgy tűnik, mégsem az. A menyegző, két ember életének összekapcsolódása szertartásának nehézségeit és szépségeit mutatta be a Szegedi Kortárs Balett a XIX. Tánc Fesztiváljának első versenydarabján.

A koreográfiát Igor Sztravinszkij zenéjére Enrico Morelli álmodta színpadra. Az eredeti, zeneileg négy részből álló balettet 1923-ban mutatták be Párizsban. Ezt a négy részt (a menyasszony otthonában, a vőlegény otthonában, a menyasszony búcsúzása és találkozása a vőlegénnyel, a násztánc) Morelli is megtartotta, de igyekezett minél jobban eltávolítani az eredeti darabtól. Ennek oka csupán a jelenkorba való áthelyezés, tehát a darab modernizációja volt. A menyegző mindig ugyanazt jelenti. Két embert, aki összeköti az életét. Viszont ennek megélése minden kor számára más és más jelentéssel bír. Ez a darab egy olyan lelki folyamatot mutat be, amely egyfelől fájdalmas az eddigi élettől való búcsúzás miatt, másfelől reménnyel és örömmel teli a jövő miatt.

A darab során egy szimbolikus beavatási szertartás részesévé válhatunk. Az első megmozdulástól az utolsóig egy szebb világhoz próbál húzódní, egészen addig, míg a kétségek lassan el nem tűnnek. A saját, tiszta valóságukból építkező táncosok mozdulatait áthatja a szenvedély, ugyanakkor zsúfoltság is jellemzi, s mindkettő fokozatosan növekszik is. Morellitől már nem meglepő az absztrakt művészetfelfogás. Koreográfiájában egy hatalmas, ehhez köthető feszültség uralkodik, s ez vezérli a táncosokat. Az előadás során végbement változások elűzik a kétségeket, s a táncosok között lévő távolság is lassan

eltűnik, ekkor lehet átlépni egy új szintre, a megbízható és reménnyel teli, rejtelmes élet felé a menyegzőn át.

Mikor az előadás elején felment a függöny, csak a díszlet tárul a szemünk elé, melyet Morelli tervezett. Monokróm világot képzel el, és ez meg is valósult. Az egyetlen, mozgatható panelfalból álló díszlet tökéletesen illik a menyegző stílusába. A fehér, hullámzó felületek adnak egy saját világot, melyben légység és finomság van jelen, de érezhetők benne a negatív élettapasztalatok is. De hogy mitől egyedi a díszlet? Stadler Ferenc közreműködésével a fal világító funkciót is betöltött. A történetben végig használatban van, és folyamatosan formálódik, alakul. A „harmonika”-fal több, mint díszlet, a koreográfia szerves részét képezi, és rengeteg jelentéstartalom társul hozzá. Van, hogy egy szobát teremt, amit a házasság megosztanak egymással, van, hogy egy legyőzésre váró akadályt. Ehhez a fehér díszlethez tökéletes összhanggal párosulnak a Bianca Imelda Jermias által tervezett jelmezek. Könnyed és légies látványt nyújtanak. Nem is igazán jelmezek, hanem a menyegző tisztaságának kivételései. Uralkodó színük a tisztaságot jelző fehér.

Ha egyetlen szóval kellene jellemezni Morelli *Menyegzőjét*, akkor az talán az összhang lehetne. A Szegedi Kortárs Balettnél a *Moderato Cantabile* után ismét hatalmasat alkottak. Jelmez, díszlet és fény összhangja a koreográfia által megteremtett világból indul és egy reménnyel teli, boldog élet felé halad.

Birkás Zsófia

Porszem a gépezetben

Carlo Collodi: *Pinokkió*. Rendezte Bozsik Yvett. *A Tánc Fesztiválja. XIX. Országos Kortárs Összművészeti Találkozó*. Veszprém, Hangvilla, 2017. május 26.

A Hangvilla színházterme gyerekzsivajtól zsong, mikor a belépek. Találkozom egy csoportnyi ismerős mosolyú gyerekekkel – tegnap a bábszínházban néztek előadást, utána hosszan beszélgettünk. Miután elfoglalom a helyem, azon gondolkodom, hogy milyen fantasztikus dolog, hogy vannak olyan tanárok Veszprémbe, akik elviszik a diákjaikat egy héten kétszer is színházba – de ekkor teljes sötétségbe merül a terem, a gyerekek pedig extázisba esve kezdenek kiabálni. A gyerekszínházi teljes sötét irratlan tabujának döntögetése figyelfelkeltő rendezői gesztus, és hatásos felütést ad.

A történetmesélés menete egyszerű. A kanonizált Pinokkió-sztorit eleveníti fel a rendezés, azt, amelyet a Walt Disney-adaptáció ismeretett meg gyerekek millióival szerte a világban, így az eredeti történet helyenként horrorisztikus elemei ebben a mesében sem kapnak helyet. Ugyanakkor az előadás vizuális narratívája felvillant egy-egy újraértelmező dramaturgiai olvasatot – ilyen például a marionettbá-

bukat táncoltató cirkuszigazgató feltornyosuló alakja – de ezek csak felvillanó képek, nem szövik át az előadást, nem nehezedenek rá az ismert történetre. A díszlet frappánsan egyszerű működése folyamatos izgalomban tartja nézőit: egy harmonikaszerűen összecuszkható paraván és rajta szolid, a helyek azonosítását elősegítő festett képek jelenítenek meg plasztikus színpadi tereket. A díszletparaván újabb és újabb apró változása a szemünk láttára születő térformákat eredményez, s ennek legabsztraktabb megnyilvánulása a bálna gyomrának megjelenítése. A vizualitás dicséretet érdemel, a jelmezek igényessége különösen. A tánc-koreográfia több ízben idéz meg gyermekjátékokat – például a díszdobozban pörgő klasszikus balett-táncos figuráját – s e pontoknál a produkcióval együtt lélegzik a gyerekközönség.

Az előadás hatvan perce alatt erősen küzdök, hogy megszeressem, amit látok, de nem sikerül. S ez annak ellenére sem sikerül, hogy mielőtt elindultam a színházba, a korábban megjelent kritikákat áttanulmányozva kedves és igen elismerő sorokat olvastam más (szak-) emberek tollából a produkcióról. Ám nehezen tudom értelmezni az olyan színházi helyzetet, amikor egy színész munkáján idétlen gesztusrendszert és bárgyú mimikát vélek felfedezni. Zsigerileg utasítom el azt a játékmódot, amellyel a Dzseppettó alakító Vati Tamás operál, s ez zavarba ejt. Zavarba ejt, mert láttam már Vati Tamást korábban színpadon, s akkor örömmel néztem minden megnyilvánulását. Jelen produkcióban azonban kollégái hiába küzdenek mellette, hiába születnek valódi figurák mozdulataik által, ha ama bizonyos gépezetbe ilyen porszem került. S ezzel az érzéssel komoly ellentmondásba keveredek saját magammal, hiszen a korábban oly nagyra tartott díszlet tervezője ugyanaz a táncos, akinek színpadi jelenléte élvezhetetlenné teszi számomra az előadást. Reménykedem, hogy igaz eme *Pinokkió*-ra is az a színházi közhely, hogy egy előadás minden egyes játszás alkalmával változik – köszönhetően a különböző összetételű közönség energiájának s még sok más tényezőnek – s nekem most csak egy szerencsétlen alkalommal sikerült *Pinokkiót* nézmem.

Szántó Viktória

Élni akar

Bartók Béla: *5. vonósnégyes és Concerto*. Forte Társulat – Ördögkatlan Fesztivál – CAFe Budapest – Nemzeti Táncszínház. Rendező, koreográfus: Horváth Csaba. A Tánc Fesztiválja. XIX. Országos Kortárs Összművészeti Találkozó. Veszprém, Panon Várszínház, Hangvilla, 2017. május 25.

A Forte Társulat – Ördögkatlan Fesztivál – CAFe Budapest – Nemzeti Táncszínház Horváth Csaba vezetésével összeszerveződött társulatának produkciója megtartotta a két Bartók-zenemű címét. Az ismertető Szabolcsi Bence szavait idézi, aki szerint a zeneszerző talán sohasem volt tele ember szeretettel és részvétellel, mint a *Concerto* komponálásának idején. A szöveg kiemeli, hogy a mű zaklatott, szorongó tónusú, végkicsengése mégis bizakodó, reményteljes, a jövőbe vetett hit hatja át.

A Forte Társulat előadásának első részében, amely Bartók 5. vonósnégyesére íródott, öt katonát látunk; erre utalnak a jelzészzerű jelmezek: meztláb, meztelen felsőtesttel, ám „military-zöld” nadrágban vannak. Feltehetőleg gyakorlatoznak: mozgásukban a katonai kiképzés elemeit fedezem fel: rituális kar- és csuklómozdulatokat (amelyek nem kötődnek egyetlen konkrét korszakhoz vagy hadsereghez, ahogyan a többi elem és a jelmez sem; univerzálisan érvényesek, mint Bartók zenéje); alakzatokban való előre nyomulást; a test test elleni harc fogásait – szintén elemelten, stilizáltan és mégis (vagy éppen ezért) rendkívül pontosan. Mozdulataik szakszerűek; valami elementárisan férfias erő, könnyedség és virtuozitás sugárzik minden megmozdulásukból; tekintetük bizakodó, arckifejezésük ünnepélyes; láthatólag büszkéek tudásukra, élvezik izmaik feszülését, az együtt létezését, a harci készségek művészi szintre emelését (erre időnként rá is játszanak: pózolnak, kinéznak ránk, fitogtatják erejüket és tudásukat).

Aztán mintha egy edzőteremből valódi csatátra érkezünk: a férfias játék ünnepe fárasztó, lélekölő küzdelemmé válik; a gyilkolásnak valódi tétje lesz: a stilizált, megfojtást imitáló mozdulatok, az elfordulás gesztusa (nem kell két csoportra osztani a szereplőket: mindenki mindenki és önmaga ellen is küzd); („... azt hiszed, az öregasszonyt öltem meg? Magamat öltem meg, nem azt az anyókat!” – jutnak eszembe a *Bűn és bűnhődés* Raszkolnyikov-jának mondatai); az elmerevedő arcizmok, kiüresedő tekintetek; a közösségi rituálé már csak töredékesen, erőltetetten visszatérő kar- és csuklómozdulata a gyilkolástól elborzadt, a küzdésbe befásult embereket mutatnak, akiket már csak a lendület, az életösztön és a napi rutin lendít tovább. Olyan is van, aki nem bírja, feladná, de társai visszatartják, nem engedik. Épül a test, sorvad a lélek – vonhatnánk le a kézenfekvőnek látszó következtetést.

Ám Horváth Csaba koreográfiája nem elégszik meg ilyenfajta leegyszerűsítő egyértelműségekkel (ahogy Bartók zenéje sem).

A mozgás dramaturgiája – mivel oly érzékenyen követi a zenei dramaturgia legapróbb rezdüléseit is, miközben nem válik pusztá illusztrációvá: kiemel, értelmez, hozzájárul a zene mélyebb megértéséhez – újra felfelé ível, vagy inkább árnyalatokkal telítődik, s ezek eredője – gondolhatnánk – az emberi természetbe genetikusan beledolgozott alkalmazkodás képessége, amely a túlélés alapfeltétele. Az egymást fojtogatók már nem fordítják el a fejüket („...azelőtt én se tudtam ránézni a gyilkosságra... Ha édesanyám csirkét ölt, (...) én bizony oda se dugtam az orrom... de hát a háborúba sok mindent megszokik az ember, amiről nehéz osztán idehaza leszokni...” – mondja Mórnicz *Szegény emberek* című novellájának főszereplője).

És, ahogy válságos helyzetekben lenni szokott, az emberek igyekeznek új értékeket, fogódzókat találni, amelyek a túlélést segíthetik: a harc, a gyilkolás művészetté fejlesztésében (a mozdulatok artisztikussá válnak); a versengésben; a közösséggé formálódás felemelő mozzanataiban. Számomra az előadás egyik, színészi megoldás tekintetében legszebb pillanata, ahogy gyengébb lelki alkatú társukat próbálják megóvni, visszatartani az összeomlástól: valódi közösség ez, tagjai értik egymást. (Aztán a végén mégis magára hagyják, amikor már a túlélést veszélyeztetné: visszanéznek rá, együtt éreznek vele, de nem kockáztatnak. Genetikusan hibás egyed: nem szolgálja jól a célt: a megmaradást. Márpedig „az Élet él és élni akar.”)

Hasonló célja lehet az erő, a virtus hangsúlyos, olykor már-már narcisztikusan öntetszelgő felmutatásának. A csípőriszáló mozdulatok, a körtánc az (ön)iróniának groteszkbe hajló, a zene által inspirált megnyilvánulásai. Az utóbbi az egyetlen hegedű hangján gyermekjátékok dallamvilágát megidéző, majd groteszk hangsúrlódással záruló zenei betét (olyan, mintha a diszharmonikus hangzásból mégis kiküzdene magának a zene ezt a kis harmóniát) koreográfiai kivetülése, amely az életösztön olykor semmilyen racionális érveléssel nem igazolható, már-már gyermeki- en naív voltára utalhat.

Összességében ez a jelenetsor szimbolikus kifejezése az emberi küzdés természetének, amelyben együtt vannak jelen a nagy nekibuzdulások és elfáradások; az összefogás és a versengés; az egymásnak feszülés és a közösséggé kovácsolódás; a hősiesség és az ámulás; a másokért vállalt áldozat, a saját érdek feladása és az önérvényesítés, a megmaradás mindent felülíró törekvése.

Míg az 5. vonósnégyesben erősebbnek érzem a narratív-dramaturgiai építkezést (nem direkt módon, nem a történetmesélés

igényétől hajtva: inkább állapotok folyamatszerű bemutatásaként), addig a *Concerto* sokrétegű, bonyolult jelképrendszert működte-tő látomás. Míg a vonósnegyes zenei hangzása alkalmasabb volt arra, hogy egy kisebb léptékű emberi közösség világát építse rá a koreográfia, addig a *Concerto* nagyzenekari hangzása (a fúvósok, a dob és az üstdob, a vonósok energiás megszólalásai) történelmi távlatok megélését teszi lehetővé. Persze, akár felfedezhetnénk egy, az elsővel párhuzamos dramaturgiai építkezést is: a vész (a háború?), a veszély közeledtét, a küzdelemben való belelendülés szinte euforikus pátoszát; a megpróbáltatások súlya alatt megroggyanó-széthulló, majd újra és újra felépülő közösséget; az életöszton és a minden körülmények között érvényre törekvő önérdek genetikailag kódolt programjának megvalósítását és a pusztuláson (bár veszteségek árán) felülkerekedő, olykor (ön)ironikusba/groteszkbe hajló, mégis győzedelmes üdvtörténetet.

Ez a jelképrendszer zenei, képzőművészeti, fizikai színházi és irodalmi motívumokkal operál – igazi ösztömvészeti élmény. A látvány és a mozgás leginkább az avantgárd és késő modern világot idézi. Benedek Mari fekete-fehér, az op-art szín- és motívumrendszerét idéző, uniszex hatású jelmezeiről akár a 20. század emancipációs törekvéseire is asszociálhatunk. A mozgásban, a képekben, a kompozícióban együtt van az expresszionizmus formákat szétfeszítő érzelmi túlfűtöttsége, a futurizmus lendülete, dinamizmusa, a gépek csodálata (a gépek működését utánzó mozdulatokban; de részben ide kapcsolhatók az óriási kerekek is); a militarizmus; a pusztítás és az építés ábrázolása; vagy akár a mozgás irányának erőteljes érzékeltetése (kerekek). Ide sorolom a visszatérő oldalsó, felfelé törekvő karlendítéseket is, amelyek számomra egyszerre idézik fel Marinetti *Futurista kiáltványát* és – csak asszociáció szintjén – a náci karlendítést.

Külön figyelmet érdemelnek a hatalmas kerekek (három van belőlük; leginkább traktorkerekre hasonlítanak). A táncosok sokféle funkcióban használják őket, ezzel gazdag értelmezési lehetőségeket megnyitva. Játszanak velük, birtokukba veszik őket, ki-be bujkálnak; a „bátrabbak” egyenesen meglovagolják őket. Mindez utalhat a határok próbálgatására; a társadalmi státusok, pozíciók kijelölésére; az embernek a játékra, a veszély vállalására való hajlamára; de akár a „konjunktúralovagok”, a lehetőségeket minden körülmények között „meglovagoló” is eszünkbe juthatnak. Számomra a legerősebb értelmezési lehetőség Babits *Húsvét előtt* című versének „malom” képe felől nyílik: a „szörnyű Malom”, az „önkény pokoli malma”, „mely trónokat öröl, nemzeteket, / százados korlátokat / roppanva tör szét, érczabolát, / múltak acél hiteit”, „s egy nemzedéket egy kerék- / forgása lejárát”. A *Concerto* hatalmas kerekei jelképezhetik a háborút magát vagy ennél tágabb értelmezésben: az emberi életet-létezését veszélyeztető, pusztító erőket, de akár a történelem kerekét, az idő mindent felőrlő, elpusztító hatalmát. Ám az emberek nemcsak elszenvedői, hanem működtetői is ennek a gépezetnek: ők mozgatják, tartják, forgatják, felelősek a létezésért; kihasználói a lehetőségeknek és elszenvedői a pusztításnak.

„Jó lenne örökké élni” – mondja Szabó István *Mefisztójának* főszereplője; igazolni próbálva azokat a döntéseit, amelyek fokozatosan és szinte észrevétlenül Hitler rendszerének kiszolgálójává és haszonélvezőjévé tették. Úgy tűnik, a boldogságra vagyunk beprogramozva. Így aztán az ember nem tehet mást, mint, hogy minden körülmények között igyekszik megvalósítani ezt a genetikai programot, amely egyben a faj fennmaradásának (teleologikus?) képlete. Horváth Csaba koreográfiája számomra ezzel a felismeréssel gazdagította Bartók műveinek értelmezési lehetőségeit: a Szabolcsi Bence által a „jövőbe vetett hit” kifejeződéseként értelmezett zenei világ talán éppen ennyire rácsodálkozás az ember elpusztíthatatlan, küzdelemre, boldogságra és reményre áhító természetére, olykor ironikus elnézéssel és megértő szeretettel.

A zárlat két nagyon erős kép: az előre guruló kerekek elpusztítják, szétzúzzák azokat, akik az útjukba kerülnek. Az „életben maradottak” kútszerűen (kút – víz – élet – halál) egymásra rakják a három kereket, és felkapaszkodnak rá. („Emeljétek fel a fejeket!... / Kiegyenesedve a világ tetején, még egyszer odahajítjuk kihívásunkat a csillagokhoz!” – zárul Marinetti *Futurista kiáltványa*.) Majd a legmagasabban álló alak belezuhan a kútba. A többiek fenn állnak, és (nem?) nézik. Sötét. A körforgás folytatódik, annak rendje és módja szerint.

Fürj Katalin

Határokon túl

Vörösmarty Színház: *Pukedli*. Rendező, koreográfus: Blaskó Borbála. *A Tánc Fesztiválja. XIX. Országos Kortárs Összművészeti Találkozó*. Veszprém, Hangvilla – Kávézó, 2017. május 27.

Félmeztelen, kifehérített bőrű szőke férfi lovagol egy játék hintalovon. Furcsa látvány. A székek körbe rakva, ijesztő, hogy semmi védelem sem előttem, sem mögöttem: lehet, hogy hozzám szólnak előadás közben?

Nincs kedvem szerepelni – futnak a gondolatok a fejemben. Leülök az egyik szélre, legalább egy oszlop nyújt valami takarást egyik oldalról, de a vattacukrot pörgető fiú mellettem máris odalép, és átnyújt egy pamacsot, azzal a mondattal, hogy Fülöp herceg küldi. (Gondolkodom, mit csináljak vele, sosem szerettem, nem is értem, mire jó, hogy szakít egyet belőle az ember, és már el is olvad a szájában... Zavaromban mégis elkezdem enni.) A furcsa férfi, most már tudom, valószínűleg Fülöp herceg, a lóval továbbra is körbejár, miközben egy szigorú arcú nő is feltűnik a székeken túl, furcsán sminkelve mászkál fel-alá, és egy régi mobiltelefont nyomogat. Nem tudom eldönteni, ez már az előadás része-e, vagy csak időtöltés a kezdetig, hiszen itt nincsenek kulisszák. (Mintha a színházban előfordulhatna olyan, hogy valami véletlenül történik...) Észrevétlenül csúszunk át a várakozásból a történésekbe. A vattacukros fiú nem csinál mást egész előadás alatt, mint csak pörgeti a pálcikákat, s néha körbevisz párat. Elgondolkodom, mennyire szükséges ez a darab szempontjából, végül arra jutok, kétségtelenül hozzáad a hangulathoz ez is valamit.

Minden rózsaszínű ebben az előadásban, az illat, az egész hangulat a nyalókákkal, édességekkel. Tetszik. Igazi mesevilág, bár nem

a szokványos értelemben. Fülöp herceg lepedőbe burkolt nagy csomagokat hoz be a lován, majd a körasztalra helyezi őket. Csak sejteni lehet, hogy a csomagokban emberek rejtőznek, s innentől már azon aggódom, le ne guruljanak a miniló hátáról útközben. A fehér lepedők lassan elkezdnek kibomlani, és furcsa, tekergő mozgással előkerül belőlük négy nagyon lenge, újrhasználított anyagokból készült „ruhába” öltöztetett lány. Kárpáti Enikő jelmezei tökéletesek, teljesen egyedi világot teremtenek a történetnek, és visszatükrözik a mondanivalót. Egyik lányon pattogtatós fóliából készült egyberuha, az ember legszívesebben odamenne, és elkezdene kipukkantgatni a kis labdacsokat. Egy másik lányra lufik és csipeszek aggatva, mindenkinek majd mindene kilátszik. Az egész előadás sűrű a már-már elviselhetetlenül szemérmetlen határát, a mondanivaló mégis indokoltá teszi mind a jelmezek, mind a hosszú percek át tartó ujjszopás és nyalogatás sokkoló mivoltát. Az ember szinte már zavarba jön, hogy van-e joga odanézni. Blaskó Borbála koreográfus (ő játszta Yvonne is) célja pontosan ez volt. Elgondolkodtatni a nézőt azon, mit illik és mit nem, mi az, ami még az etikett szabályainak megfelel, és kinek hol van ez a határ. A darab kávéházi környezetbe helyezésének is ez az oka. Mennyit bír el az ember publikus környezetben, mit tart határain túlinak, mit kezd azzal, ha valaki az addig megszokottal ellentétben máshogyan viselkedik. Továbbgondolkodós darab.

Hud Janka

Deja vu. TranzDanz. A Tánc Fesztiválja. Koreográfus: Kovács Gerzson Péter. XIX. Országos Kortárs Összművészeti Találkozó. Veszprém, Latino-vits-Bujtor Játékszín, 2017. május 25.

Erős fénysugár szeli át a sötét színpadot. A fényből alakok válnak ki, de rögtön látszik, hogy ezeket a figurákat nem ez a fény hozza világra, nem ez a fény hívja a térbe. Karikás, álmatag szemeik, tejfehér arcuk sokkal inkább a sötétség közegébe utalja őket. A fakó bőr elmaszkolja az elevenséget, az élet jeleit az arcukról. Tetszhalottnak tűnnek. Földszínű rongyaik foszló bőrként lengedeznek a gazdatesteken, felhívva a figyelmet, hogy itt minden ideiglenes, átmeneti. Az élet előbb-utóbb mindenkiről levásik.

Hurcolt életek

A TranzDanz *Deja vu* koreográfiájában a szereplők (Bora Gábor, Fehér Laura, Gera Anita, Tókos Attila) topognak, araszolnak a számukra oly idegen, vakító sávban. Fényidegenek. Látszik, hogy bántja őket

Kovács Gerzson Péter koreográfiája attól kikerülhetetlen, hogy elveszi a táncos testéből a fókuszot, és teljesen rajtuk kívül helyezi el. Meg tudja azt csinálni, hogy az előadásnak nem a test a kontrollpontja, hanem éppen a közeg, ami a testet körülveszi. Mintha minden egyes mozdulat már visszacsapódna valamiről. Egyfajta inverz létezés. Ettől sokszor tűnik úgy, hogy a táncosok nem urai saját testüknek. (Jelzem, nem technikai hiányosságról van szó, hanem egy végtelenségig kidolgozott munkamódszer megvalósításáról.) A testek fegyelmezett együttmozgásait mintha láthatatlan huzalokkal rángatná valamilyen külső erő. Ezt a nagyon koherens mozgássort törik meg, talán épp a tudatalattiból előbújó, régen-volt érzetek pszichés-fiziológiai végigrángásai a testeken. A sokszor céltalanul kisülő energiák totálisan összezavarják a tér-időt. Olyan, mintha valaki elvette volna egy videolejátszó távirányítóját, és előre-hátra tekergetné a figurákat. A szalag ugyanaz, csak a tempó változik. Elgémberedett tagjaik automatikusan megrándulnak, az ezerszer leélt élet *deja vu* érzetével, az indokolatlan mozdulatok képesek megelőzni az adott pillanatot. Ellentmondás, mégis az ismétlődő szekvenciák úgy hurkolják meg az időt, hogy az sokszor úgy tűnik, saját maga elé kerül. A test megsínyli ezt a fajta túlhajszoltságot, de robotikus alázattal fut azon a sínen, amit kijelöltek neki. Kijutni, más szférába átkerülni lehetetlen. Szívfacsaró végignézni, ahogy ezek az alakok a hokedlin csapkodnak rendületlenül karjaikkal, mintha fel akarnának szállni, mintha lenne bennünk valamilyen közeggel dacoló hajtóerő. Röpképtelenek. Örök talajtaposók. Lábaik soha nem állnak le. Valami hajszolja őket. Ruhájukat átütí a testcsapadék. Nyugópont csak az elkapott, össze-

ez az éles inger. Úgy tűnik, nincsenek hozzászokva, pontosabban az látszik, hogy valamikor régen elszoktak tőle. Vagyis egy már létező állapot felejtéséből indul az előadás. Éppen ezért van valami atavisztikus, valami hozott élet, életüledék abban, ahogy tehetetlenkednek egymás és saját maguk körül. Ki-ki hurcolja magával a kis hokedlijét. Ennyi a világ, ennyi a kiszakítható, a körülkeríthető. Modern Sziszüphoszok baktatnak a térben, megrekedve két idősáv között.

kapcsolódó tekintetekben van, valamiféle pillanatnyilag kialakítható közönsben, amit aztán rögtön szétvernek a testbe rögzült kényszermozdulatok. Az élet elnyúlhatatlanságáról mutat meg valamit ez az előadás, ahogy a modern idő bábokként úzi az embereket, ahogy lepergeti a testről a személyiséget, és csak nyomokban hagyja előtörni, egy-egy mozdulat hajdani emlékezeteként.

Pintér Viktória

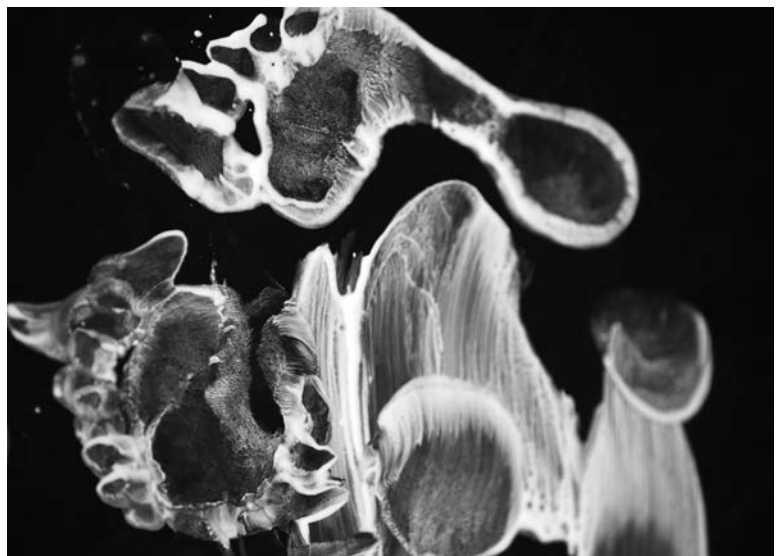
Riadó testek

Szálkák. Feledi Project. Rendező, koreográfus:
Feledi János. *A Tánc Fesztiválja. XIX. Országos
Kortárs Összművészeti Találkozó. Veszprém,
Latinovits-Bujtor Játékszín, 2017. május 24.*

Alacsony, szálkás izomzatú lány ül a padon (Fehér Laura), inge kényszerzubbonyként tekeredik testére. Küzd valamivel. Ruhája alól apró, golyószerű tárgyak körvonalai tűnnek elő. Különálló kis gömbök, mégis egybe vannak, együtt mozognak valahol a bőr és a textil alatt. Ki akarnak onnan jönni. Látszik, hogy egyre erősebb az akaratum, láthatóan „azok” mozgatják a nőt. Önálló létezési formákat próbálgatják. A női test enged nekik, alázatosan mozog, idomul az indulási kísérletekhez. Közben a kéz sokszor a szájra csapódik, többszörösen belenémítja a cselekvőt a cselekvésbe. A végtelenített mozdulat az egyetlen csatorna, ami beszél. Nincs hangja a fájdalomnak, csak látványa. A némaság, a beszédképtelenség, a légszomj végigkíséri a *Szálkák* koreográfiáját. A néma születésben megnyíló test megduplázza saját életét, párhuzamos időtapasztalatot teremt a színpadon. A kipotyanó almák tompa puffanásai *mintha szegeket ráztak volna*, megélesztik, felriasztják a tér másik három pontján várakozó testet. Többszörös születés tehát a darabkezdet. A tovaszökő almák között felálló négy táncos szimmetrikus együttmozgása, vízszintes és függőleges kibillenéseik, egymásra csúszásaik átvariálják a tér- és időészlelés megszokott világát. Nem tudjuk, hogy épp merre tartanak, mindenfelé mozognak. *A tér és idő keresztjére szögezett ember* mozdulatai ezek. Egyre inkább kitűnik, hogy a saját tengelyeik közé gabalyodnak, s küzdelmük nem más, mint a világhoz és a másikhoz fűződő láthatatlan viszonyaiknak valamiféle időleges tisztázása. Paradox szituáció: a nyugvópont keresése a feszületen. Az örökké hadakozó küzdelem és az elfogadott áldozatiság szimbiózisa.

A térben négy táncos van (Bajári Levente, Bora Gábor, Fehér Laura, Spala Korina). Feledi János koreográfiája pedig úgy alakítja a közös etapokat, hogy a testeken átfutó keresztvonalak egymás erőterébe lépve képesek legyenek egy másik, autonóm testet, jelen esetben a kocka formáját lehasítani a térből. *A szűró meleg kocka alján, / hol ég és föld beroskad, megszűnik, / s akár a moslék egybehuppan / tér és idő, ott, ebben a / tűző ganajban, egyedül / itt lelhetjük meg, egyesegyedül, / amit anyánk örökre elveszített.* A darab elejéről többször visszaköszön ez a kozmikus tágitott veszteségmótvum: a vesztőhelyek csöndje, a kiszolgáltatott teremtménység bizonytalan lépteit, a találkozásban elvesző ember magányos ütközetei. A négyzet alján kuporgó testek néhul bénult (fél karral vagy térden csúszva táncolt,) földre vetett, más-kor ugyanennek a négyzetnek a falán áttörő, egészen felszabadult mozdulatai (összekulcsolódások, egymást emelő lépéssorok) megidéznek Pilinszky versvilágának kettősségét. A nehézkedés örök révületét, a *mélypont ünnepélyét*. A térben szétguruló almák sajátosan hozzák elő a versekben többször megírt, kegyetlenül szép kitétséget. A magára hagyottság esztétikumát. Feledi jól érzi meg ennek a hiánytapasztalatnak a fontosságát. Engedi működni az elhagyottság fiziológiai reflexeit. Egy-egy végtag mintha halál utáni utolsó rezdüléseit felejtene ott a térben. A darab egymásra rakódó szekvenciákban öregszi, az élet misztikumát nem az egyszeriben, hanem az újraélhetőben, az ezerszer használtban látja. Az idő a visszatérésben, az ismétlődő, mégis átalakuló mozdulatsorokban mutatkozik. Magával hozva a javítás, a kijavíthatóság lehetőségét, az impulzus, az intenció jobbá edzését. Megmutatja, hogy ugyanazzal a mozdulattal lehet magányosan és párban, sőt csoportban is táncolni/létezni. Az élet mint örök szelídítés mutatkozik. A bikafejet viselő Bora Gábort Fehér Laura űzi, simogatja a találkozás, a szembe helyzet összeforrasztó, kielégítő pontjáig. Az előadás végén fehér festékkel lepi el meztelen testüket a szereplők. *A tél növekszik / Egy magányos farkas jött le a faluba. / Reszket előtted. / Mise ez. / Utolsó áldozás.* Otthagyt fehér lábnyomok őrzik a mosdatás emlékét, világítanak a Latinovits-Bujtor Játékszín fekete linóleumán.

Pintér Viktória

A Kabóciádé Fesztivál 2018-ban lesz 25 éves. Már lassan negyed évszázada, a kezdeti időkben országosan is egyedien, családi fesztiválként vonult be a város életébe. Előbb született meg a fesztivál, mint maga a Kabóca Bábszínház. A program szülőatyjai Sarkadi Nagy László és Végh Zsolt, a Kabóca Bábszínház alapítói voltak, majd Kovács Gáborján folytatta a szervezést, és 2009-től Székely Andrea állítja össze a programot, s ettől az időponttól vált összművészeti fesztivállá.

Fonalak szárnyán

Alapszöveg: Rendező: Székely Andrea, Kabóca Bábszínház, Veszprém. Bemutató: 2016. április 10.
 Tíz évvel ezelőtt, amikor a Kabóciádé Fesztivál megszervezését kezdték meg, az országban nagyon kevés volt a bábszínház, és az emberek nem ismerték a bábszínházat. A fesztivál célja volt, hogy megmutassa a városnak, hogy milyen lehet a bábszínház, és hogy a városban is lehet ilyen művészet. A fesztivál célja volt, hogy megmutassa a városnak, hogy milyen lehet a bábszínház, és hogy a városban is lehet ilyen művészet.

Séd, 2016. nyár, 86. old.

Az alapítók különleges tematikát választottak a fesztiválnak: egy mesebirodalmat, Kabóciádé országát találták ki, annak meseszereplőivel. Így lett állandó figurává Habakuk király és Boróka királyné. Talán

nem túlzás azt mondani, hogy egy-két Boróka nevű kislány elnevezésében is szerepet játszott az aktuális királyné kedves, szerethető személyisége.

Néhány éve Benkő Zsuzsanna alakítja Boróka királynét és Szőke Kavinszki András Habakuk királyt. Hosszan tudna mesélni a királyi pár arról, hogy hány kis ajándékot készítenek nekik a gyerekek, rajzokat, festett köveket s egyebeket.

Óriásbábok és marionettek

Egyik legemlékezetesebb programunk az a születésnapi gyertyagyújtás volt, amit a Kabóca Bábszínház 10 éves születésnapjára rendeztünk. A Tűztoronyban tíz világító óriásgyertyát helyeztünk el, és a gyerekek az Óváros téren állva, együtt fújták el a gyertyákat. Különleges, felemelő élmény volt, igazi gyerekszínházi szülinap!

A Kabóciádé időpontjának a tanév végét tűzte ki a város, még a szünidei elutazások előtti hétfőjét. Idén ez az időpont június 17–18-a volt.

A Kolostorok és Kertek terület felújítása után ugyanis a Kabóciádé a Veszprém-völgy gyönyörű parkjába települt. 2012 óta ott rendezzük meg a fesztivált. Az új helyszín más lehetőségeket rejt magában, mint a belváros. A természetes zöld környezet, a fák, a tó, a kis hidak és a várostól való távolság a látogatókat arra készítette, hogy a teljes napot piknikezve töltsék el a völgyben, a fesztiválon. Ehhez igazodtunk mind a programelemekkel, mind a dekorációval. Több pihenőhelyet alakítottunk ki, ahol a családok lepihennek (apukák elszunyókálnak, míg a gyerekek játszanak). A sátorok árnyékában a hozott elemőziát is elfogyaszthatják a látogatók. Ekkor találtuk ki a *Királyi pikniket*, amit azóta is megtartunk, a királyi párral együtt eszegetnek a gyerekek, s közben elbeszélgetnek, játszanak. Az elbűvölő helyszín a fellépőket is elvarázsolja, szeretnek hozzánk jönni az előadók.

Ugyanakkor problémának tartjuk azt, hogy tömegközlekedéssel nehezen elérhető a hely. Próbálkoztunk kisvasút bérlésével, ez nagyon népszerű is volt, de hiába szeretnénk ezt rendszeresíteni, anyagi okok miatt nem tudtuk minden évben biztosítani. A másik probléma, hogy míg a városközpontban lévő fesztiválba „beleakadnak” azok is, akik nem készültek hozzánk, addig a völgybe csak azok jönnek, akik mindenképpen ide szeretnének jönni. A turisták szinte kizáródnak ebből a körből.

Az évenként rendezendő fesztiválnak minden évben más-más tematikát találunk ki. Idén az *Óriásbábok és marionettek* címet kapta. A bábszínház 2016/2017-es évadjának munkáját meghatározta e két téma. Tavaly nyáron készítettünk el a Fővárosi Nagycirkusz részére egy elefánt óriásbábót, illetve a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem óriásbábos kurzusába is bekapcsolódtunk. Ezek az óriás figurák színesítették a fesztiválprogramot. A marionett-technikával való ismerkedés is az évad fontos témája volt. Sarkadi

Bence nemzetközileg is jól ismert marionettművész nemcsak workshopot tartott nálunk, hanem segítette a *Békakirály* előadás megszületését és előadásával fellépett a fesztiválon.

Igyekeztünk olyan előadókat, előadásokat meghívni, akik a tematikához illő produkciót játszanak. Szombathelyről érkezett a *Dobronka Cirkusz Világszám* a Magamura Alkotóműhely és a Mesebólt Bábszínház közös előadása, a *Tintaló Minicirkusz* és a *Világjáró Marionettek* produkciók. A Kabóca Bábszínház a *Békakirály* előadásával képviselte ezt a műfajt.

Két olyan kiemelt programot rendeztünk, mikor főszereplőkké váltak a hatalmas figurák. Vasárnap délután tartottuk meg az *Elefántkeresztelőt*. A gyerekek javaslatai alapján választottuk ki a cirkuszi elefánt számára a Kacifánt nevet. A nagyszabású keresztelőt egy gólyalábas figura celebrálta a gyerekek által készített *Mimi* nevű óriás százlábú körében.

Az *Éjszakai kalandtúra* mindig kiemelt programja a fesztiválnak, most a *Pikkelytánc óriás vízi lényekkel* címet kapta. Sötétedéskor, mécsesekkel, kis lámpásokkal indul a menet, hogy egy mesebeli, kalandos történetet végigjárjanak a családok. Idén a MOMÉ-s hallgatók figurái és a gyerekek alkotásai kaptak főszerepet. A fehér, világító óriás tengeri lényekkel együtt vonult a sokadalom a tengeri lakodalomra. A nap közben a gyerekek által alkotott festményeket a jezsuita templom falára vetítettük fényfestéssel, s ezek a gyerekrajzok színezték meg a fehér figurákat. Saint-Saëns az *Állatok farsangja Akvárium* tételére úszkáló óriás tengeri állatok tánca zárta a kalandtúrát, a fesztivál első napját. Ez a különleges, a gyerekek és a művészeti egyetemisták alkotta világ a bábszínészek játékaival kelt életre, s varázsolta el a látogatókat.

A már említett művészeti sokaság jelen volt mindkét napon, koncertek és kiállítások is gazdagították a programot. Győrből a Belvárosi betyárok, Zalaegerszegről a Zabszalma együttes látogatott el a fesztiválra. A jezsuita templom pedig a 25 éves Kukkantó Egyesület, valamint a *Kabóca gyerekszemmel* című, a Kabóca Bábszínház előadásairól készült gyerekrajzok kiállításának adott otthont, amelyet a Veszprém Tv és a Kukkantó Egyesület videovetítései egészítettek ki.

Kiemelt szerepet kapott az állatvédelem is. A Magyar Madártani és Természet-

védelmi Egyesület Veszprém Megyei Helyi Csoportja játékos feladatokat készített a gyerekeknek madarokról, természetvédelemről, valamint a Veszprémi Állatvédő Egyesület kiállítása és filmjei is láthatók voltak a fesztiválon.

A Kabóciádé programjai között szinte minden évben megjelennek gyerekcsoportok előadásai is. Idén a Kiscsősi Hunyorgók Bábcsoport lépett fel betyártörténettel. A csoport tavasszal alakult, és a Kabóca művészei szeretettel mentorálják az újdonsült bábosokat. Nagy lelkesedéssel, jókedvűen játszottak és táncoltak a gyerekek Savanyú Jóska betyár tetteiről.

A fesztiválfellépők között volt állandó vendégünk, az Aranyszamár és a Kereplő

Színház, és először volt látható a Kalimpa Színház, valamint színházunk új előadásai is szerepeltek, a *Szegény Dzsoni és Árnika* és a *Kodzsugukila boszorkány*.

A gólyalábon konferáló mutatványos nemcsak a színpadi műsorokat jelentette be, hanem a játszóházak sokasága között sétált, és szórakoztatta a nézőket. A gyerekeknek egész nap lehetett különböző kis tárgyakat készíteni, barkácsolni, festeni, célba dobálni, ügyességi játékokat kipróbálni, gólyalábon járni, valamint a templomban természetfilmeket és a Veszprém Tv által készített játékfilmeket vagy a báb-színház műsoraiból való filmrészleteket nézni. Gombrich Mester Művészeti Tanodája segítségével pedig óriás lepkeszárnyat

festhettek és röpíthettek a gyerekek. A legkisebbek számára a Kabóca Házikó külön sátorba települt, ahol gyurmázhattak, formázhattak, festhettek tenyerükkel, tehát olyan foglalkozásokkal, játékokkal találkozhattak, amelyek életkoruknak megfelelnek.

A társulat nagy összefogásával és szeretetével tud kialakulni minden évben a színvonalas program. Úgy érezzük, hogy látogatóink számára fontos a rendezvény, s egyben jó alkalom arra, hogy nézőinkkel kötetlenebb keretek között találkozzunk, beszélgessünk.

Jövőre ünnepi év jön, 25 éves lesz a Kabóciádé!

Székely Andrea

Egyszerre szisszen

Boráros Milada: *Dobronka Cirkusz Világszám!* Rendezte: Boráros Milada. Kabóciádé Családi Fesztivál, Veszprém, 2017. június 17.

„Ó micsoda napok voltak, amikor a Dobronka nevű kisvárosba egy világhírű cirkusz érkezett! Az álmos utcák egyszerre csak étellel és izgalommal teltek meg: a levegőben narancsvirág, sült gesztenye illata és trombita hangja kavargott, a kisasszonyok szeme szikrázott, a férfinépnek szép kitekerős bajsza nőtt, és az egész világ (mint egy égi körhinta) három napig az éjbe világító sátor körül forgott” – olvasható az előadás szórólapjának bevezető soraiban. S valóban kézzel foghatóvá válik a boldogság a nézők sorai között, ahogy a zseniális színész-muzikus, Takács Dániel és a magával ragadóan tehetséges Lehócz Zsuzsanna színészpárosa belekezd a gyönyörű mesevilág üzemeltetésébe.

A Boráros házaspár munkáját dicsérik e sorok, Miladát, aki az előadás írója és rendezője egy személyben, illetve Szilárdét, aki tervezője a produkciónak. A cirkuszi marionett különleges hagyományát eleveníti fel az alkotópáros, s a mese közben nincs, aki ne szeretne egy pillanatra a mutatványosok bohém életéből szippantani egy nagyot. Az etüdökből építkező produkció kifinomult humora egy pillanatra sem engedni lankadni a nézői figyelmet. Pedig a jelenetek szinte minden szereplője ismerős, mégis van egyfajta modern szemlélete és intelligens újragondolása annak, ahogyan a hagyományos bábtípusok megelevenednek a színpadon. Mert százszor láttuk már, ahogyan egy marionett csontvázából végtagjai egymástól elválhatnak, s így a figura megmutathatja esszenciáját – azt, hogy nem uralja semmilyen fizikai törvény –, de mégis új és megunhatatlan, ahogyan ezt most Béla, a fakír teszi meg, miközben bemutatja, hogy indiai utazásai alatt mit tanult, s mikor lábait törzsétől messze elrepülnek, csak ennyit mond: ez, kérem, a test felszabadítása. Vagy ahogyan az operaénekesnő, Madam Padadam áriája közben hatalmas szoknyája a feje fölé emelkedik lassan, s léghajóvá változva kecsesen tovaszáll. De ugyanígy ismerős a légtornász figurája, vagy a porondmesteré, vagy a cirkuszi oroszláné, mégis lenyűgöző a friss és igényes kivitelezés, és az, ahogyan mesterien mozognak a bábok – köszönhetően két professzionális színésznek. S mindezt Takács Dániel hol élőzenei kísérettel fűszerezi, hol pedig – mikor éppen ő is bábót ragad – akkor az általa szerzett melódiák felvételről festik alá az etüdoikat. Amikor pedig éppen nem a bravúros bábtechnikák ejtik ámulatba a nézőket, akkor a színészek szerethetősége kerül előtérbe. A FÜRGE Ujjak Kötéltáncos csoport jelenete során ujjakra húzott kis fi-

gurákkal játsszák el a cirkuszi számokat. Ez a jelenet tökéletesen aknázza ki és egyszerre parodizálja is azt a kimondatlan szerződést, amelyet (báb)színész és nézője köt egymással, miszerint erre a pár pillanatra mi, nézők elhiszük, hogy valóban életre kelnek a figurák. Hiszen minden pillanatban látjuk, ahogyan a színészek ujjai lépkednek lábakként szaporán a kötélén, s tudjuk, hogy nem kell féltünk Margitot, a kötéltáncosok vezetőjét, mert nem esik le valójában a kötélről, de mégis egyszerre szisszen fel a közönség, amikor megremeg lába alatt a kötél. S ez a bábszínház sava-borsa.

Szántó Viktória

Drámai befejezés

Helka, a Balaton tündére, a Kabóca Bábszínház és GYKI előadása. Rendező: Székely Andrea. Veszprém, Kolostorok és Kertek Rendezvénytér, 2017. augusztus 12.

A Kabóca Bábszínház *Helka, a Balaton tündére* című bábelőadása szinte minden tekintetben különleges produkció, mely egyszerre tolja el, feszíti szét és olvasztja egybe a műfaji határokat.

Nyulász Péter *Helka – A Burok-völgy árnyai* című meseregényének bábszínházi adaptációja *Helka és Kelén* legendájának folytatása, melyben *Helka hercegnő* – *Helka és Kelén* lánya – az otthonát és szeretteit fenyegető gonosz erők ellen harcba szállva és segítőivel számos kalandba keveredve lázadó kiskamaszból valódi hercegnővé, sőt a Balaton tündérévé válik, aki képes irányítani, dönteni és felelősséget vállalni mind a döntéseiért, mind a társaiért és a környezetéért.

A mesében a Balaton és a Bakony ismert helyszínei jelennek meg és színesednek mesebeli tájjá azáltal, hogy az író a hozzájuk kapcsolódó, már-már feledésbe merült mondákkal, legendákkal itatja át őket. A magával sodró, gyönyörű nyelvezetű történet különleges világának látványára fordítása a bábelőadásban egészen egyedi módon – egy vízi színpad segítségével – valósult meg. Az 5x5 méteres medence két oldalán, a természeti környezetet megjelenítő díszletek és paravánok takarásában mozgatják a színészek – nem kis technikai bravúrral – a vajang és botos bábokat. A vajangok mély térbe helyezése, oldalról történő mozgatása és vízbe merítése ugyanis egyáltalán nem szokványos. Emellett pedig a történet során több játékelem „önálló életet él” a vízen, és szabadon siklik vagy lebeg a színészek egy-egy jól irányított lökésének és a víz fodrozódásának a hatására.

Az előadás létrehozásában részt vevő művészek igyekeztek minél inkább élni a vízben rejlő lehetőségekkel, és nemcsak a víz felszínén, hanem magával a víz elemmel

is játszanak. A csobogva előtörő forrás, a lezúduló vízesés és a színpadon váratlanul eleredő eső élménye mind hozzájárulnak az érzéshez, hogy most valami egészen speciális és egyedi dolognak lehetünk a szemtanúi. A vízen tükröződő fények és a különleges fényeffektek szintén hozzájárulnak ehhez az érzéshez.

Az előadás zenei aláfestése ugyancsak magával ragadó. A szabadon áradó, érzelmi húrokat megpendítő, filmzeneszerű dallamok és az intenzív, akciójeleneteket kísérő, dübörgő hanghatások egyaránt erősen hatnak a befogadóra és még intenzívebbé teszik az esztétikai élményt.

A darab szöveggönyvét Nyulász Péter írta, ami egyrészt hozzájárult ahhoz, hogy igen magas színvonalú előadás jöhessen létre, másrészt a regény stílusa visszaköszön az előadás hosszú, statikusabb párbeszédeiben és a varázskönyv monológjaiban, melyeket sokszor bizony nem könnyű követni. E magyarázó dialógusok és monológok szerepe, hogy a néző birtokába juttassák azokat az információkat, amelyeket feltétlenül ismerünk kell ahhoz, hogy megérthessük a színpadon kibontakozó cselekményt. A háttértörténetet azonban így is nehéz összerakni, még annak is, aki már olvasta a regényt. A statikusabb jeleneteket váltó humoros, vidám párbeszéddek és cselekményelemek viszont pezsdítően hatnak a gyerekekre, nem ritkán hangos kacajra késztetve a kis közönség lelkesebb tagjait.

Érsek-Csanádi Gyöngyi Bora-alakítását külön kiemelném. A színésznő – mint mindig – zseniálisan fogta meg és keltette életre Bora, a bakonyi boszorkány alakját. Sikolyai, kiáltásai és energiával teli éneke hatására jeges hullámok szaladgáltak a gerincemen fel s alá. Volt egy pillanat, mikor aggódva tekintetem szét a nézőtéren, vajon a gyerekek hogyan viselik ezt az intenzív félelmetességet, de miután megnyugodva konstatáltam, hogy teljes mértékben vevők rá, én is jólesően süppedtem vissza a borzongásba. Az általam megtekintett, vízzel és fénnel játszó előadásra maga a természet is rezonálni kezdett. A második felvonás elején már hatalmas villámok csapkodtak körülöttünk, és az egyre hevesebb szélviharok már a közelgő vihar illatát hozták. Mindenki elkezdte magára húzni a pulóverét, és az ijedőbbek aggódva tekintettek körbe. Az előadás tartott, de a természet is ráerősített: a nézőkön önkéntelen morajlás futott végig az égi fényjáték hatására, miközben a színpadon Megalomán Dragomir, a tűzokádó teknőskirály félelmetes szólója zengett. A természeti jelenség és a darab egybeolvadtak, és a hatás még a drámainál is drámaibb lett.

Aztán az igazgatónő félbeszakította az előadást. Érthető és teljesen megalapozott volt a döntés, bármennyire is fájt néhányunknak (az első sorban felhangzó gyermekírás újabb morajlásra készítette a tömeget), hiszen a víz, az áram és a villámlás egy térben nem túl szerencsés kombináció. Volt ennek a „soron kívüli” befejezésnek is egyfajta katarzisa. Aki pedig akarta és tehette, másnap természetesen megtekintette a teljes előadást.

Fehér Boglárka

Der Tänzer habe ich gaffrat
 des ich, wie unian Collegien
 in Budapest. Hier
 Jovon, fudne
 Ristkastmorgitney
 von 150 - 200 fl. wofl
 amafun wird. —
 In der Gaffrey des ein
 Vabrosipannun
 wozl, wifft im fozl
 L. Auer

„Igen tisztelt Barátom és Kollégám! Megkaptam az Ön e hónap 25-én kelt kedves levelét. Táncer mindent közölni fog Önnel. Attól függ.
 mit csinálok március 8. és 14. között. 7-én Magdeburgban vagyok, és 15-én Berlinben a Hoftheaterben tartok próbát, ahol vezényelni fogok
 (hangverseny március 18/19-én). Azt hiszem, ezt át tudom tenni tizenhatodikára. Ha tehát a dolgot meg lehetne oldani 14-ére, aminek na-
 gyon örülnék, a Mendelssohn-hegedűversenyt vagy a Goldmark-koncertet javasolnám, vagy pedig Bruch Skót fantáziáját, és a hangverseny
 végén, mindenképpen a hegedűverseny után Csajkovszkij IV. f-moll szimfóniáját az én vezényletemmel. Táncernak írtam, hogy a budapesti
 kollégáimtól nem fogadok el tiszteletdíjat, csupán 150-200 Ft költségtérítést. Remélve, hogy a megállapodás lehetséges, szívélyesen üdvözlö
 az Ön Auer L.-ja.” (Részlet Auer Lipót Laczkó Dezsőnek írt 3 oldalas leveléből)